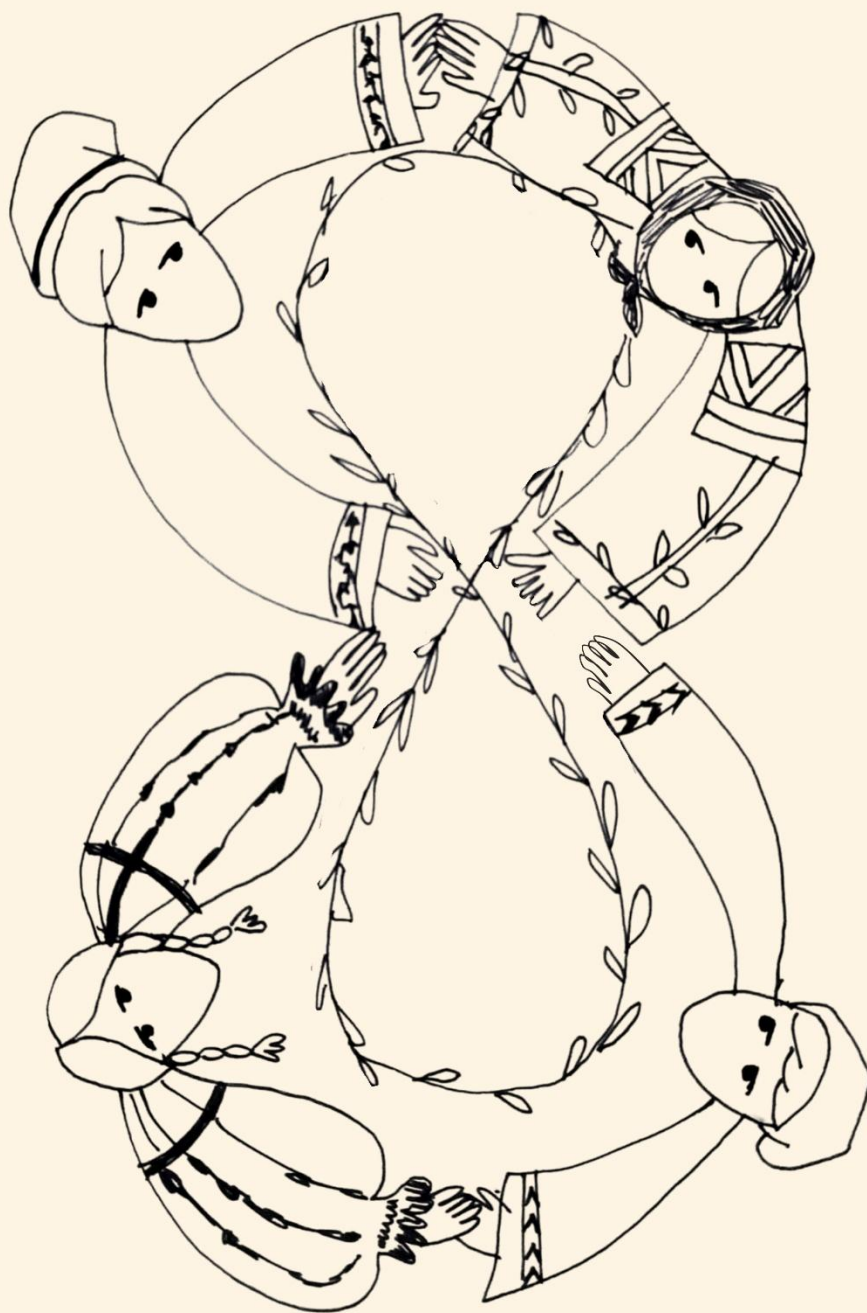
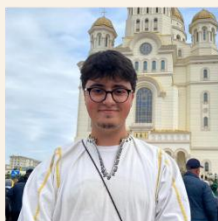
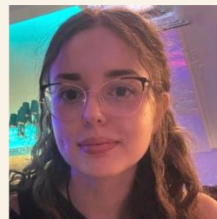
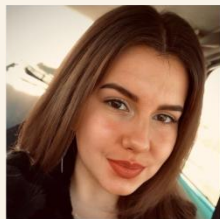
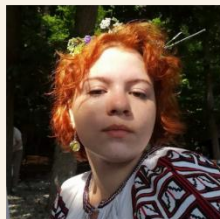

Revista de Antropologie Culturală

Sibiu, nr. 8/2025

Comitetul de redacție

Director de ediție: Nicolae Vintilă

Redactor-șef de ediție: Dragoș Agavriloaie

Grafică: Ioana-Andreea Nenciu

Galeria foto: Andrei Streza

Serviciu foto: Alexandra Ciucă, Andrei Streza

Corectori: Teodora Todor, Maria Ciocan, Andreea Hrițcu, Alexandra Piscu, Adela Chivărean

Relații publice: Dragoș Agavriloaie

Redactor șef: Lect. univ. dr. Maria Șpan

Revista de Antropologie Culturală apare anual, din 2018 și este realizată de studenții din anul II, de la specializările Conservare și Restaurare/ Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale/ Istorie din cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă al Facultății de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu.

Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Imagine de copertă față și verso: Ioana-Andreea Nenciu

Am ales ca această copertă să reprezinte diversitatea ca formă de apropiere. Prin porturile tradiționale din diferite zone – reprezentate pe coperta revistei –, unite în forma cifrei 8, dorim să transmitem ideea că diferențele culturale nu ne separă, ci ne unesc. În plus, facem trimitere și la numărul 8 al revistei.

Povestea imaginii: Nenciu Ioana-Andreea

Adresa redacției: Bulevardul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu

revista.rac@ulbsibiu.ro/rac/alias

<https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/alias>

<https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/ro>

Facebook: **Revista de Antropologie Culturală**

Instagram: **rac_sibiu_**

ISSN 2734 — 5793

ISSN-L 2734 — 57

Cuprins

CRĂCIUNUL

Ionuț-Gabriel Ilie , <i>Colindețele în satul Donești, județul Olt</i>	6
Carina-Ștefania Predescu , <i>Colindatul cu filmul – un element de patrimoniu cultural imaterial inedit, încă viu în memoria oamenilor din satele Miculești și Băzăvani, din județul Gorj</i>	9

ARTĂ TRADIȚIONALĂ

Adela-Maria Chivărean , <i>De ce să ne mai uităm azi la o ladă de zestre?</i>	14
Alexandra-Maria Ciucă , <i>Lut, istorie și artă la Horezu. Cocosul de Hurez</i>	16
Iuliana-Daniela Cîmpan , <i>Peana de june din Gura Râului, județul Sibiu</i>	19
Andreea-Diana Hrițcu , <i>Împletitul coșurilor de nuiele în satul Dumbrăveni, Suceava. Tradiție cu rădăcini</i>	23
Ioana-Andreea Nenciu , <i>Estetica sincerității. Studiu etnografic asupra artei naive</i>	26

NUNTA

Andrei Streza , <i>Costumul de nună din satul Boholț, comuna Beclean, județul Brașov</i>	28
Nicolae Vintilă , <i>Nunta tradițională din Bogatu, în amintirea bătrânilor din sat</i>	32

SECRETUL GUSTULUI

Mirela-Manuela Palade , <i>Umplutul borșului în satul Vizureni, județul Vaslui</i>	34
---	----

TRADIȚII

Ioana-Andreea Nenciu , <i>Tradiții de invocare a ploii în sud-estul României. Paparuda și Caloianul în zona Brăilei</i>	36
Georgeta-Maria Roman , <i>Pomul dintre lumi. „Mărul” de la nuntă și înmormântare, din comuna Blăjel, județul Sibiu</i>	38

PRACTICI SOCIALE

Maria Georgiana Ciocan , <i>Datul copilului de pomană în comuna Podoleni, județul Neamț</i>	44
Viorel Fleșer , <i>Considerații privind meteorologia populară într-un sat de pe valea Secășului Mare</i>	46
Ionuț-Horia Petrișor , <i>Într-un genunchi</i>	50
Radu-Andrei Smeu , <i>Legenda camerei împăcării – perspective din vremurile noastre</i>	52
Iulia-Paula Todor , <i>Vecinătățile de pe Valea Hârțibaciului. Studiu de caz: Bârghiș, Veseud, Agnita</i>	57

TRECERE

Dragoș-Gabriel Agavrioloaie , <i>Obiceiuri de înmormântare în comuna Zvoriștea, județul Suceava</i>	61
Maria Teodora Todor , <i>Înmormântarea în grădina casei, în satul Homorod. Obiceiuri de trecere și întoarcere acasă</i>	65

DIVERSE

Andreea Ciogu , <i>Țara Colibelor din Râu Sadului, județul Sibiu</i>	67
Denisa-Gabriela Morteau , <i>Cuvinte de la bunica, cu accent unguresc. Expresii inspirate din limba maghiară</i> ...	70

SĂ DESCOPERIM PERSONALITĂȚI DIN DOMENIU

Anamaria IUGA	72
Galerie foto	78
În loc de concluzii	88

Editorial

Participarea la realizarea celei de-a opta ediții a Revistei de Antropologie Culturală a fost o experiență importantă pentru formarea mea academică, oferindu-mi ocazia de a observa, încă o dată, diversitatea culturală a spațiului românesc. Articolele cuprinse în revistă ilustrează diversitatea zonelor etnografice, fiecare caracterizată prin particularități diferite, evidențiate de autorii acestora, pe baza cercetărilor desfășurate pe teren. Revista are rolul de a promova patrimoniul cultural imaterial și de a încuraja publicul să desfășoare cercetări de teren. Consider că această revistă este în acord cu concepția țaranului român, potrivit căreia „toate în lume au un rost”. Din această perspectivă, este esențial ca patrimoniul viu să nu fie lăsat să se piardă, ci să fie transmis mai departe, cu demnitate.

Agavriloaie Dragoș-Gabriel, Conservare și Restaurare

Iată câteva gânduri ale unor autori de articole din RAC 8:

Fiecare popor își are propria călătorie prin istorie. Toate achizițiile culturale și spirituale configurează neîncetat memoria lui. Resorturile memoriei acestui binecuvântat popor ne obligă la activarea nevoii de a da mărturie de bogățiile sale. Studenți de la Universității „Lucian Blaga” din Sibiu au cercetat arhiva vocilor trecutului, dar și pe cele ale prezentului reușind să îmbogățească astfel, prin articolele lor, tocmai acest tezaur al memoriei colective. Revista de Antropologie Culturală, ajunsă la cea de-a opta apariție editorială, surprinde mărturii valoroase, revitalizând resorturile sufletești ale celor ce îi răsfoiesc paginile, pentru că, din astfel de trăiri sublimе, a luat naștere și aceasta.

Nicolae Vintilă, Conservare și Restaurare

Scrierea unui articol pentru Revista de Antropologie Culturală va rămâne, pentru mine, o amintire plăcută. Sunt recunoscătoare că mi-a fost oferită șansa de a ilustra un meșteșug practicat de familia mea. Prin noi, cei care cercetăm, tradiția rămâne vie.

Hrițcu Andreea-Diana, Conservare și Restaurare

Sunt foarte recunoscător și mă simt împlinit că am avut privilegiul, aș spune eu, de a lucra la ediția nr. 8 a Revistei de Antropologie Culturală. Consider că, prin această revistă, am reușit să valorificăm, împreună, multe obiceiuri, tradiții și daruri materiale sau imateriale pe care le-am primit de la înaintașii noștri și care erau păstrate doar în sufletele noastre. Însă acum, oferim, din toată inima, aceste povești cititorilor revistei, chiar înainte de Crăciun, ca un mare dar de suflet din partea istoriei neamului nostru. Mulțumesc tuturor persoanelor implicate la realizarea acestei ediții a Revistei de Antropologie Culturală!

Andrei Streza, Conservare și Restaurare

Toată munca adunată pe aceste pagini nu reprezintă, pentru mine, numai o revistă, ci un microunivers unde fiecare a reușit să expună o parte din ceea ce este, din ceea ce a experimentat. Este o oportunitate cu totul unică și totodată absolut necesară, care pur și simplu îmbogățește sufletele, atât ale celor implicați în producția ei, dar mai ales ale cititorilor.

Todor Teodora-Maria, Conservare și Restaurare

O bucurie nesfârșită, un drag nemărginit și o veșnică recunoștință – așa aș descrie numărul 8 al revistei. Cifra infinitului ne amintește, încă o dată, cât de mult a însemnat și continuă să însemne Revista de Antropologie Culturală pentru toți cei care, la un moment dat, au lucrat la acest minunat proiect. Pentru mine, revista nu a fost doar un demers academic sau editorial, ci un spațiu de întâlnire, formare și apartenență, în care ideile, oamenii și sufletele s-au legat firesc. Privind înapoi, rămâne sentimentul că fiecare pagină, fiecare ediție, poartă o parte din noi și din inima noastră.

Roman Georgeta-Maria, Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale

Nimic din ceea ce dăinuie nu este întâmplător! Ajunsă la opt ani de existență, Revista de Antropologie Culturală marchează un moment de continuitate în demersul său de valorificare a cercetării patrimoniului cultural imaterial. Această etapă reflectă maturizarea unui spațiu de dialog dedicat înțelegerii practicilor tradiționale în dinamica lor contemporană. Dincolo de lumea grăbită a prezentului, astfel de inițiative ne reamintesc că identitatea se construiește prin răbdare, respect față de înaintași și prin puterea de a înțelege sensurile adânci ale obiceiurilor. În dialog cu oamenii și tradițiile lor, am descoperit, încă o dată, că adevărata valoare a cercetării antropologice stă în apropiere și în ascultare, dar mai ales în așezarea cuvântului acolo unde îi este locul.

La opt ani de drum, această revistă rămâne un dar al întâlnirii dintre generații, o punte între trecut și prezent, dar și o invitație de a privi cultura vie a patrimoniului cultural imaterial ca pe o resursă de echilibru și continuitate.

Iuliana-Daniela Cîmpan, Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale

Obiceiul colindețelor în satul Donești, județul Olt

Ionuț-Gabriel Ilie, email: ionutgabriel.ilie@ulbsibiu.ro,
Istorie, anul II

În apropierea Crăciunului, mai cu exactitate în data de 23 decembrie a fiecărui an, satele din nordul județului Olt sărbătoresc tradiția colindețelor. Deși principiile de bază ale tradiției sunt regăsite în toate satele în care se ține, fiecare sat sărbătorește în modul lui specific. În continuare, vă voi relata tradiția colindețelor din satul Donești, județul Olt, un element viu de patrimoniu cultural imaterial.

„Este un obicei din bătrâni care s-a obișnuit tot timpul. Se fac anumite *împărțituri* [colindătorilor, numite *colindețe*] pentru morți – colaci, covrigi, mere, nuci, fiecare cum are și fiecare ce poate să ofere, la cei care îi vizitează.” (Floarea Croitoru, Donești, n. 1955)

De când se practică obiceiul? „Eu de când m-am născut, eu așa am pomenit. Așa s-a obișnuit, nu știu de când a început, practic. Dar, de când mă știu eu, așa mă știu. În seara de 23, am plecat după *colindețe*.” (Floarea Croitoru, Donești, n. 1955)

În fiecare an, totul începe din cătunul Cojocari (în partea de vest a satului), în jurul orei 18:30. Aici, se adună ceata de colindători, formată din toți membrii satului dornici să participe la această tradiție: „participă de la mic la mare, inclusiv oamenii în vârstă” (Nicolae Ilie, Donești, n.1972). Odată ce s-au strâns destui colindători, aceștia pornesc la colindat, din poartă în poartă, fiind conduși de un grup de „bărbați înarmați cu bâte și ciumege” (Angela Ilie, Donești, n. 1948). Aceștia intră în toate curțile care au porțile deschise, fiind semnul de toți știut că gospodăria respectivă primește colindătorii.

Cum decurge colindatul la o gospodărie?

Colindătorii sunt întâmpinați de un membru al familiei colindate, care stă în fața porții și îi invită pe aceștia în curte, spunând: „Haideți! Haideți!”, iar colindătorii răspund cu bucurie: „Venim! Venim!” salutând cu „Bună dimineața!”, la intrarea în curte. „Bătătura” (curtea) se umple rapid cu oameni de toate vârstele și din toate colțurile satului, în unele curți mai mici chiar până la refuz.

Ultimii intrați în curte sunt întotdeauna bărbații „înarmați” cu bâte, care se duc direct în mijlocul curții, unde se așază în cerc și ridică bâtele în aer, lovindu-le unele de altele de trei ori, în timp ce strigă: „Bună dimineața la Moș Ajun, într-un ceas bun! Bună dimineața la Moș Ajun, într-un ceas bun! Bună dimineața la Moș Ajun, într-un ceas bun!”. În timp ce colindătorii strigă, proprietarul casei aruncă peste ei cu grâu: „Se aruncă cu grâu, ca să fie hâlde [holde] bogate” (Angela Ilie, Donești, n. 1948).

După aceste urări, oamenii încep să iasă din curte, iar membrii familiei colindate îi așteaptă cu „colindețele”. Fiecare persoană care iese din curtea celui colindat primește diferite bunătăți, denumite „colindețe”, cum ar fi: portocale, covrigi, *eugenii*, „gogoși, colaci, fructe [...] câte un pahar de vin fierț” (Nicolae Ilie, Donești, n.1972) și „o lumânare aprinsă în amintirea celor decedați fără lumânare” (Maria Donea, Donești, n. 1937).

Ușor, ușor curtea celui colindat se golește de oameni, ultimii care o părăsesc fiind bărbații „înarmați” cu bâte, care mai au de făcut încă o urare. Aceștia se poziționează în cerc, în stradă, în fața porții celui colindat și își ridică bâtele în același timp, lovindu-le una de alta și strigând: „Grâu mult să dea Dumnezeu, sănătate, vin, de toate!” având ca semnificație belșugul pe care colindătorii i-l doresc gospodăriei. Aceștia încheie cu clasicul „La mulți ani!” și își continuă drumul spre următoarele case. Când se apropie de casa lor, cei care urmează să fie colindați ies primii din curtea vecinului și se pregătesc să primească colindătorii.

În timp ce colindătorii își continuă drumul, gospodarii ce tocmai au fost colindați își aranjează repede prin curte și se grăbesc să prindă ceata din urmă, ca nu cumva vreun consătean să-i spună: „Vezi că m-ai supărat, că n-ai fost să iei colindețe de la mine!”.

În acest mod continuă toată seara, ceata colindătorilor umblând din poartă în poartă, nicio casă nerămânând necolindată. Indiferent de cât de departe e, colindătorii tot trebuie să ajungă la ea. În drumul lor, pe lângă murmurul vocilor, se aud adesea bubuiturile petardelor și a artificiiilor, care ajută la crearea a cât mai mult zgomot.

Dar care este scopul gălăgiei și al acestor strigăte?

Scopul este anunțarea celor colindați că se apropie Ajunul – și inevitabil și Crăciunul – și că e timpul să se pregătească pentru Sărbătoarea Nașterii Domnului.

În drumul colindătorilor spre celelalte case și în interiorul curților, se aud constant vocile și râsetele oamenilor care povestesc diferite întâmplări din viețile lor. Este un moment al revenirii la locul de baștină, nu puțini fiind cei care vin, special de la orașe sau din străinătate, pentru a petrece atât colindețele, cât și Crăciunul, în locurile natale. Spre finalul colindatului (când se ajunge la capătul satului), oamenii încep să se împuțineze, unii merg

spre casă din cauza frigului, alții din cauza oboselii, iar alții pentru că i-a biruit greutatea plaselor pline cu colindețe și gândul ca a doua zi trebuie să termine pregătirile de Crăciun.

Așadar, pentru comunitatea satului Donești, noaptea colindețelor reprezintă un moment al unității și respectului pentru tradiții, fiind una dintre mărcile identitare ale zonei.

Persoane intervievate:

Maria Donea, Donești, Olt, n. 1937

Angela Ilie, Donești, Olt, n. 1948

Floarea Croitoru, Donești, Olt, n.1955

Nicolae Ilie, Donești, Olt, n. 1972

Foto: arhiva personală

Urare „Bună dimineața la Moș Ajun, într-un ceas bun!”

Abia la câteva ore după miezul nopții, colindătorii reușesc să ajungă la ultima casă. Odată ce au părăsit ultima curte, fiecare se va îndrepta spre casa lui, știind că, peste un an, cu toții vor reveni la colindat, pentru că nimic nu a oprit acest obicei străvechi: „S-a ținut și în timpul războiului, nu a fost cont că e comunism sau nu e, s-a ținut mereu. Cine a putut să facă a făcut, cine nu a putut nu a făcut” (Maria Donea, Donești, 1937).

Urare „Grâu mult să dea Dumnezeu, sănătate, vin, de toate!”

Colindatul cu filmul – un element de patrimoniu cultural imaterial inedit, încă viu în memoria oamenilor din satele Miculești și Băzăvani, din județul Gorj

Predescu Carina-Ștefania, email: carinastefania.predescu@ulbsibiu.ro

Istorie, anul I

Miculești și Băzăvani sunt două sate din județul Gorj, ce se află la o mică distanță unul de celălalt (mai puțin de 10 km), iar astăzi sunt locuite de aproximativ 500, respectiv 100 de oameni. Ele sunt, totuși, foarte importante, deoarece formează zona în care a luat naștere tradiția *mersului* sau *colindatului cu filmul*.

Ce înseamnă mersul cu filmul?

Este o tradiție inedită, creată de un băiat din familia Anghelescu, ai cărei membri trăiau în aceste două sate, și care astăzi, din păcate, nu mai este practică, ci a rămas vie doar în memoria lor. Filmul ar fi fost creat în anii '50, dar nu se poate spune cu certitudine, pentru că cel considerat creatorul său a decedat, informațiile fiind obținute de la reprezentanții generațiilor următoare.

Filmul este, de fapt, o cutie de lemn, ce are, pe lateral, două mânere (care permit să fie ridicat), în spate are două manivele, iar în față, pe mijloc, are atașată o bucată lungă de pânză, pictată pe două role de lemn. Pe pânză, sunt pictate imagini din colindele cântate de ei. Când unul dintre băieți dădea la manivelă, aceste imagini se schimbau și apăreau fluid, cadru cu cadru.

Tradiția este practică strict cu ocazia Crăciunului, iar pe lângă scopul de a-i aduce pe membrii comunității aproape, pentru a sărbători împreună Nașterea Domnului, colindatul cu filmul are un rol important în procesul de maturizare al băieților din această familie (conform informațiilor primite, la acea vreme mergeau la colindat doar băieții, fiind respectate anumite reguli nescrise referitoare la vârsta lor, dar cunoscute de întreaga comunitate). Așadar, colindatul cu filmul a fost

încadrat după colindatul cu Steaua, dar înainte de Viclei, fiind practicat de băieții care erau considerați prea mari pentru Stea, dar prea mici pentru Viclei. De obicei, colindătorii treceau de la Stea la Viclei, dar, în această familie, a fost creat *filmul*, ca un soi de perioadă de tranziție între cele două, tradiție ce anunță începutul adolescenței și sfârșitul copilăriei.

„Tata a zis într-o zi, cu vreo două luni înainte de Crăciun, când aveam cam 13-14 ani: *Acum ești mare, trebuie să mergi cu filmul!*. Când am auzit de film, am crezut că mă duce la cinema, la Motru. Mama mi-a zis că e o cutie. Eu am crezut că e Vicleiul, ăla cu păpuși, dar ea a zis că e altceva. Cu Vicleiul, se duceau doar băieții mari, însurați” (Gabriel Anghelescu, Miculești, 54 de ani).

Din această mărturie, reiese faptul că băieții nu cunoșteau această tradiție de când erau mici – adică din perioada când trebuiau să meargă cu Steaua –, ci au aflat despre ea înainte cu puțin timp, pentru a putea începe pregătirile. Astfel, după ce băieții și-au îndeplinit datoria de a merge cu Steaua (aceasta fiind practică de la vârsta de 9-10 ani), după ce au fost inițiați în tradiția colindatului, li s-au dezvăluit tainele *filmului*. Prima parte a copilăriei se încheie, colindatul cu Steaua i-a maturizat, astfel încât, la vârsta de 13-14 ani, ei erau considerați prea mari pentru această primă tradiție, dar suficient de maturi pentru a trece la nivelul următor, *colindatul cu filmul*.

Spre deosebire de Stea, grupul celor care mergeau cu *filmul* era format din patru băieți, din aceeași generație, de aceeași vârstă, dar, în acest caz, era obligatoriu să facă parte din grup un băiat din familia care a creat *filmul*. Aceasta era o regulă impusă de creatorul tradiției, care spunea că „lucrul

meu e lucrul meu” și voia să aibă certitudinea că *filmul* este în siguranță, fiind păzit de un băiat din familie. Așadar, e de înțeles că se aștepta ca băieții familiei să împlinească vârsta de 13 ani, pentru a putea practica tradiția. Grupul era format din cel puțin patru băieți, pentru ca doi dintre ei să care *filmul* de cele două mânere, dar și pentru că ei trebuiau să cânte doi cu doi, să se *potrivească* în voce.

Cu o lună înainte de Crăciun, începeau pregătirile, care constau în întâlniri zilnice, unde băieții exersau colindele pe care le cântau. Procesul lor de maturizare se concretizează și în acest aspect, deoarece colindatul în sine capătă dificultate. În cazul *filmului* e nevoie de mai multă atenție, de sincronizare, pentru ca imaginile de pe pânză să corespundă cu ceea ce cântau în momentul respectiv. Cel ce avea sarcina de a rula picturile trebuia să fie și mai atent, deoarece el cânta, dar, în același timp, învârtea manivela din spatele filmului, în ritmul potrivit, pentru ca imaginile și versurile să coincidă, și, astfel, ele să capete viață. Prin urmare, pretențiile erau mult mai mari, deoarece ei aveau deja o experiență de câțiva ani, acumulată în timpul colindatului cu Steaua. „La noi, când era tata, era belea. Era foarte pretențios, voia să învățăm să cântăm ca el. Ne spunea: *Cântă luung!*. Noi nu puteam să ducem atât, să tragi aer în piept și să nu mai respiri”. (Mihai Anghelescu, Băzăvani, 65 de ani).

„Prima seară, pe 24 decembrie, mergeam la Miculești. Veneam noaptea, la 1-2, că ne mai opreau oamenii să mâncăm câte ceva – cozonac, chec, carne. A doua zi, plecam după-masa. Mergeam de la Miculești și urcam la stâna mea de acolo, din Zăstrana. Zăpada era foarte mare. Eu mergeam înainte și făceam drumul, iar ceilalți trei veneau după mine. Treceam prin pădure, prin mărăcini și coboram la vale, în Băzăvani” (Gabriel Anghelescu, Miculești, 54 de ani).

Așadar, observăm că și drumul parcurs de băieți devine mai dificil. Ei păstrează același traseu ca la Stea, condițiile sunt aceleași, dar *filmul* fiind

mult mai greu, trebuia să fie cărat de doi băieți, de cele două mânere.

Când am cerut informații despre motivul pentru care a fost creat *filmul*, mă așteptam la un răspuns complex, o poveste, o explicație incredibilă, dar, în schimb, am primit un răspuns simplu, care totuși m-a mulțumit: „Așa au moștenit și ei din tată în fiu. Vezi că și Steaua, nu mergi cu ea doar să învârți de ea. Are niște sfinți pictați pe ea. E Maica Domnului, când naște în ieslea boilor. Așa erau obiceiurile de Crăciun: cântam stelele [colindele] și arătam prin ce chinuri a trecut Maica Domnului. S-a gândit tata să facă două role de lemn cu o manivelă, să arate oamenilor și imaginile, că, la Stea, vedeai doar pe Maica Domnului” (Mihai Anghelescu, Băzăvani, 65 de ani).

E posibil să fi fost dorința de a oferi comunității ceva mai mult, un nou mod de a sărbători împreună, respectând, bineînțeles, vechile tradiții.

Într-un final, băieții încheie și această etapă, vârsta de 19-20 de ani fiind momentul în care ei vor face tranziția spre Viclei, adică finalul procesului lor de maturizare și începutul perioadei adulte. De asemenea, este și momentul în care băieții din grup, considerați pregătiți de înșurătoare, lasă ștafeta următorilor colindători, așteptând ca următorul băiat din familie să împlinească vârsta necesară pentru a prelua responsabilitatea *mersului cu filmul*.

Spatele *Filmului*, unde se pot vedea cele două manivele

„Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace, între oameni bunăvoie” – este mesajul care apare pe cutia *filmului*, mesaj care a fost pictat de două ori – prima dată atunci când a fost creat, probabil în 1950, și a doua oară, de un alt pictor, în 1975.

Doar mesajul a fost refăcut, pânza este aceeași, nu a fost niciodată schimbată sau repictată.

În partea de sus, în vârful celor două piramide, erau atașați ciucuri colorați din hârtie creponată.

Persoane intervievate:

Gabriel Anghelescu, Miculești, n. 1971

Mihai Anghelescu, Băzăvani, n. 1960

Filmul

De ce să ne mai uităm astăzi la o ladă de zestre?

Adela-Maria Chivărean,

email: adela@drwood.ro

Conservare-Restaurare, anul II

Motto: „Lemnul are o frumusețe universală pentru om. Dintre toate materialele, este cel mai intim și mai apropiat de natura umană.”- Frank Lloyd Wright

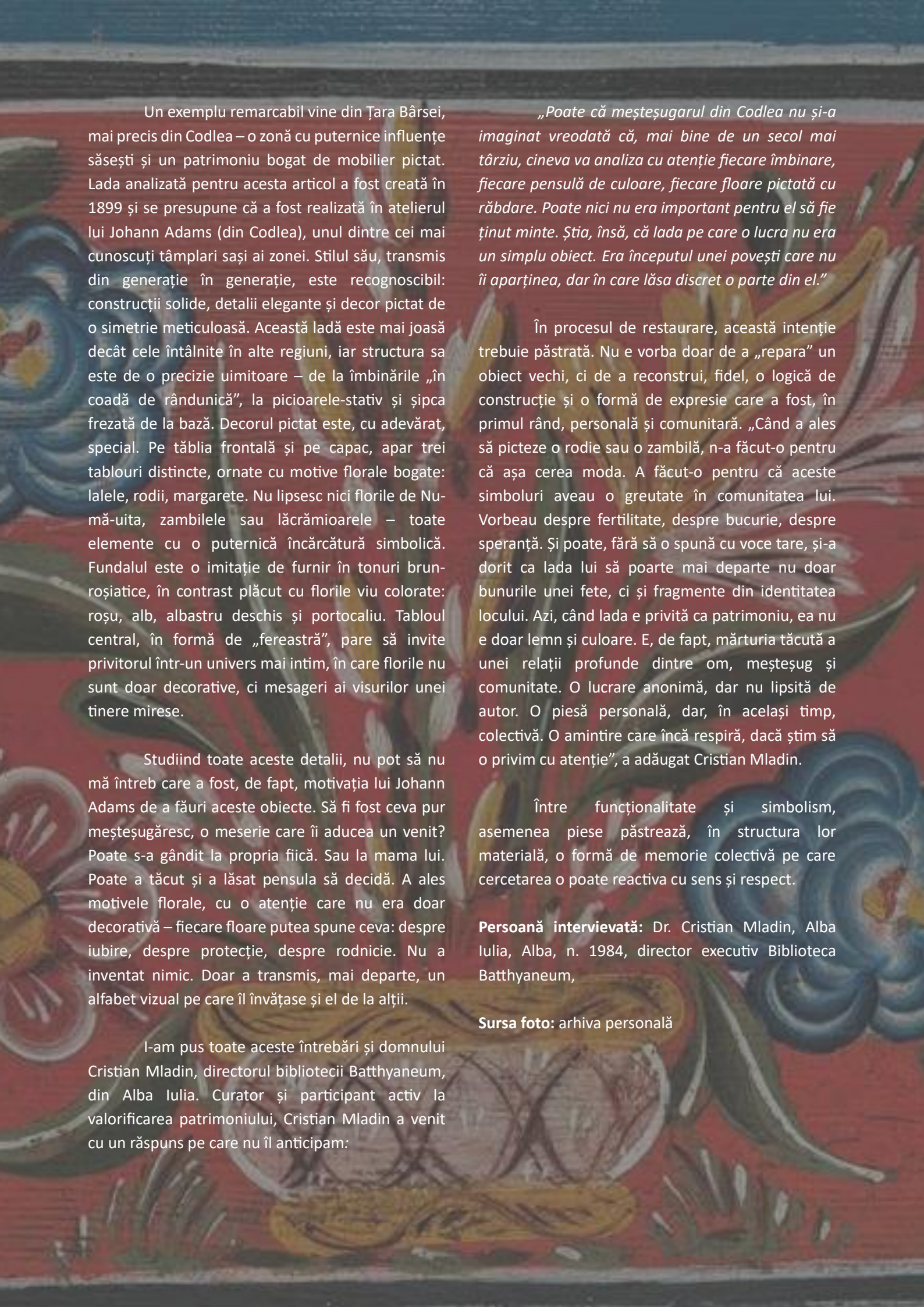
Despre lada de zestre s-a scris mult. Se numără printre obiectele etnografice studiate, analizate și puse sub lupă frecvent. Subiectul este atât de utilizat și de uzitat, încât marea majoritate a informațiilor se rezumă la simboluri, definiții și câteva idei despre familie sau căsnicie.

Într-o epocă în care tradițiile riscă să fie uitate în vârtejul digital, în care trăim pentru următoarea postare pe Instagram și în care trecem pe lângă clădiri și obiecte frumoase cu ochii în telefon, propun analiza lăzii de zestre într-un alt mod. Așadar, de ce să ne mai uităm azi la o ladă de zestre? Ca și restaurator, mă gândesc mereu la omul care a lucrat înaintea mea la obiectele pe care le am în față. Mă gândesc la tehnicile abordate de acesta, la felul în care a utilizat uneltele, la mișcările pensulei pe suprafețe sau la deciziile pe care acesta

le-a luat și de ce. Mă gândesc dacă omul cu pricina era bărbat sau femeie, dacă în încăperea era suficient de cald, dacă a lucrat singur sau dacă a vrut să-mi lase vreun mesaj ascuns în lucrările sale. Marele avantaj al restauratorului este faptul că vede lucruri pe care nu le vede nimeni. Are acces la o lume care i se deschide doar lui și prin care se conectează, ca printr-un tunel al timpului, cu persoana din trecut, cea care a creat piesele. Ideea că poate atinge cu mâna locuri unde acum 100 de ani pictorul sau sculptorul a atins și el, este, pentru mine, un sentiment minunat. Aceasta este ideea pe care doresc să o abordez și în legătură lada de zestre.

Aparent simplă, dar încărcată de simboluri și măiestrie, lada de zestre era – și rămâne – mai mult decât un obiect de mobilier. Era promisiunea unei vieți noi, a unei căsnicii trainice și a unei continuități familiale. În satele transilvănene, lada de zestre însoțea fata în drumul ei către o nouă familie. Dincolo de utilitatea sa – depozitarea lucrurilor de preț – lada avea o valoare afectivă profundă. Fiecare cui, fiecare floare pictată, fiecare tăietură în lemn spune o poveste despre locul și timpul în care a fost realizată.

Un exemplu remarcabil vine din Țara Bârsei, mai precis din Codlea – o zonă cu puternice influențe săsești și un patrimoniu bogat de mobilier pictat. Lada analizată pentru acesta articol a fost creată în 1899 și se presupune că a fost realizată în atelierul lui Johann Adams (din Codlea), unul dintre cei mai cunoscuți tâmplari sași ai zonei. Stilul său, transmis din generație în generație, este recognoscibil: construcții solide, detalii elegante și decor pictat de o simetrie meticuloasă. Această ladă este mai joasă decât cele întâlnite în alte regiuni, iar structura sa este de o precizie uimitoare – de la îmbinările „în coadă de rândunică”, la picioarele-stativ și șipca frezată de la bază. Decorul pictat este, cu adevărat, special. Pe tăblia frontală și pe capac, apar trei tablouri distincte, ornate cu motive florale bogate: lalele, rodii, margarete. Nu lipsesc nici florile de Numă-uita, zambilele sau lăcrămioarele – toate elemente cu o puternică încărcătură simbolică. Fundalul este o imitație de furnir în tonuri brun-roșiatice, în contrast plăcut cu florile viu colorate: roșu, alb, albastru deschis și portocaliu. Tabloul central, în formă de „fereastră”, pare să invite privitorul într-un univers mai intim, în care florile nu sunt doar decorative, ci mesageri ai visurilor unei tinere mirese.

Studiind toate aceste detalii, nu pot să nu mă întreb care a fost, de fapt, motivația lui Johann Adams de a făuri aceste obiecte. Să fi fost ceva pur meșteșugăresc, o meserie care îi aducea un venit? Poate s-a gândit la propria fiică. Sau la mama lui. Poate a tăcut și a lăsat pensula să decidă. A ales motivele florale, cu o atenție care nu era doar decorativă – fiecare floare putea spune ceva: despre iubire, despre protecție, despre rodnicie. Nu a inventat nimic. Doar a transmis, mai departe, un alfabet vizual pe care îl învățase și el de la alții.

I-am pus toate aceste întrebări și domnului Cristian Mladin, directorul bibliotecii Batthyaneum, din Alba Iulia. Curator și participant activ la valorificarea patrimoniului, Cristian Mladin a venit cu un răspuns pe care nu îl anticipam:

„Poate că meșteșugarul din Codlea nu și-a imaginat vreodată că, mai bine de un secol mai târziu, cineva va analiza cu atenție fiecare îmbinare, fiecare pensulă de culoare, fiecare floare pictată cu răbdare. Poate nici nu era important pentru el să fie ținut minte. Știa, însă, că lada pe care o lucra nu era un simplu obiect. Era începutul unei povești care nu îi aparținea, dar în care lăsa discret o parte din el.”

În procesul de restaurare, această intenție trebuie păstrată. Nu e vorba doar de a „repara” un obiect vechi, ci de a reconstrui, fidel, o logică de construcție și o formă de expresie care a fost, în primul rând, personală și comunitară. „Când a ales să picteze o rodie sau o zambilă, n-a făcut-o pentru că așa cerea moda. A făcut-o pentru că aceste simboluri aveau o greutate în comunitatea lui. Vorbeau despre fertilitate, despre bucurie, despre speranță. Și poate, fără să o spună cu voce tare, și-a dorit ca lada lui să poarte mai departe nu doar bunurile unei fete, ci și fragmente din identitatea locului. Azi, când lada e privită ca patrimoniu, ea nu e doar lemn și culoare. E, de fapt, mărturia tăcută a unei relații profunde dintre om, meșteșug și comunitate. O lucrare anonimă, dar nu lipsită de autor. O piesă personală, dar, în același timp, colectivă. O amintire care încă respiră, dacă știm să o privim cu atenție”, a adăugat Cristian Mladin.

Între funcționalitate și simbolism, asemenea piese păstrează, în structura lor materială, o formă de memorie colectivă pe care cercetarea o poate reactiva cu sens și respect.

Persoană intervievată: Dr. Cristian Mladin, Alba Iulia, Alba, n. 1984, director executiv Biblioteca Batthyaneum,

Sursa foto: arhiva personală

Lut, istorie și artă la Horezu – Cocoșul de Hurez

Alexandra-Maria Ciucă,

email: alexandramariasm.ciuca@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

„Dacă nu știi să pictezi un cocoș, nu ești olar”

Aida Frigură, Horezu, județul Vâlcea, n.1980

Fostul sat Olari, acum parte a orașului Horezu din județul Vâlcea este un veritabil muzeu viu al tradiției românești, constituind vatra ceramicii oltenești. *Ceramica de Horezu* este reprezentativă pentru acest loc, meșteșugul prin care se realizează acest tip de ceramică fiind inclus, din 2012, în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO.

Olăritul are o istorie îndelungată, acest meșteșug fiind transmis din tată în fiu, de-a lungul timpului. Bărbații se ocupă cu extragerea și modelarea lutului, în timp ce femeile decorează vasele, folosind tehnici tradiționale și unelte străvechi.

Doamna Aida Frigură, din Horezu, mi-a vorbit, într-un interviu, despre uimitoarea transformare a banalului lut, într-o operă de artă.

Ce tehnici folosiți, cel mai des, în realizarea obiectelor?

Ceramica de Horezu se decorează cu cornul de vită, care are, în vârf, o pană de rață, iar modelul îl facem cu gaița, prin *jirăvit*. *Jirăvitul* înseamnă îmbinarea culorilor crude, este tehnica reprezentativă la Horezu, este singura ceramică din România, în care se practică jirăvitul, acea îmbinare a culorilor crude și, prin asta, obținem modelele. În celelalte centre, doar se pictează, nu se jirăvesc.

Cât timp durează, în medie, să realizați o piesă – de la lutul crud, până la produsul final?

Asta nu pot să spun și nu aș putea să spun vreodată pentru că sunt mai multe tehnici și nu facem un singur obiect de la cap la coadă.

Ce tipuri de lut folosiți și de unde îl procurați? Dar vopselele?

Este lutul nostru de Horezu, o argilă [pe] care o extragem pur și simplu din zonele din Horezu. Se începe de la luatul pământului din Dealul Ulmetului. De obicei, îl luăm toamna, îl lăsăm la dospit, la degerat peste iarnă, apoi este pregătit, udat, tăiat cu cuțitoaia, băgat în malaxoare de câteva ori până devine păstos, așa, ca o plastilină, ca să-l putem modela. Vopselele le preparăm tot noi, din oxizi de pământ și fier, este o tehnică moștenită de la bunici și străbunici, toate sunt naturale. După asta, după ce ne preparăm materia primă, începem prin modelaj, se modelează obiectele, sunt lăsate la zvântat, apoi decorate, când ele sunt puțin zvântate, nu uscate în totalitate, pentru că trebuie să facă priză vopseaua. Acolo unde este uscată sau zvântată

puțin mai tare, se cojește și se degradează. Sunt niște tehnici moștenite din tată în fiu, în ceea ce privește ceramica tradițională de Horezu. La celelalte ceramici sau acolo unde s-a modernizat, este mai ușor de lucrat, dar noi încă lucrăm după tehnicile vechi. În anul 2012, Ceramica de Horezu a intrat în Patrimoniul UNESCO [...]. În ceea ce privește proveniența vopselurilor, avem caolin și o luăm din Munții Harghitei. Este o rocă calcaroasă, pe care noi o măcinăm, o diluăm cu apă și se folosește cel mai mult pentru a da fondurile. Culoarea **neagră** – piper îi spunem noi – este un oxid de pământ, îl extragem din apropierea Horezului, de la Slătioara, sunt anumite zone de unde luau și buncii și străbuncii noștri. Luăm pământ de acolo cu remorca, îl aducem acasă, îl spălăm în site speciale, cum se spală aurul. Rămân niște granule pietrificate. Acele granule sunt mai închise la culoare, mai negre, alea le pisăm, le măcinăm în râșniță, diluăm cu apă și obținem culoarea neagră. Culoarea **roșu** este rușală din Lunca Vaideenilor. La fel ca și piperul, sunt granule pietrificate roșiatice, [pe] care le măcinăm și le diluăm cu humă pe acestea. **Verdele** îl obținem din aramă, cuprul îl punem la ars, în cuptorul de vase. După o ardere care durează între 8 și 12 ore, rămâne o pulbere, iar acea pulbere o măcinăm, o diluăm cu humă și obținem un roz murdar care, după a doua ardere, după ce ardem vasele a doua oară, devine verde. **Albastrul** este albastru de cobalt. Asta este singurul pe care îl cumpărăm, pulbere de albastru de cobalt, pentru că nu există în zona noastră și acea pulbere de albastru o diluăm cu humă și obținem culoarea albastră. Cam astea sunt culorile tradiționale de Horezu. Celelalte sunt vopseli din comerț.

Folosiți roata olarului tradițională sau și metode moderne?

Folosim râșnițe din piatră de moară, pământul îl gătim tot noi, v-am zis, cu cuțitoaia, cu malaxoare improvizate de noi, deci totul este rudimentar: roțile sunt manuale și cuptoarele pe lemne. Avem și cuptoare electrice, se lucrează și la astea, dar pentru ce lucrăm noi, artizanal, folosim

cuptoarele vechi. Pentru ceramica modernă, se pot folosi roțile și cuptoarele electrice.

Cum decurge procesul de ardere și ce temperaturi sunt necesare?

O ardere durează între 8 și 12 ore, iar temperatura, în interiorul cuptorului, ajunge până la 1000 grade. Dar, la fel, trebuie să ai foarte multă experiență. Arderea se face numai cu lemn de esență tare – cu fag folosim noi și trebuie să fie foarte bine uscat. Lemnul ni-l procurăm cu 2-3 ani înainte, îl pregătim, îl tăiem chituci, țândări, chitucile mai scurt, lemne mai scurte, care se pun numai la gură [gura cuptorului]. În primele 4 ore, se merge cu chituci, în următoarele ore se introduc țândări pe gurile cuptorului, pentru a forța arderea. La fiecare 45 de minute, este o răsuflătură, atunci scoatem tot jarul din vatra cuptorului, pentru a răsufla. În momentul în care se bagă din nou lemne, el își formează ca un jet și urcă temperatura cât mai mult. Deci sunt niște tehnici străvechi, care se folosesc încă în ceramica de Horezu.

Ce simboluri folosiți și ce semnificații au?

În primul rând, cocoșul de Hurez. Cocoșul este emblema Horezului. Și ce reprezintă el? El cântă atunci când se îngână ziua cu noaptea. Prin cântatul lui, alungă întunericul și este vestitorul luminii, al soarelui, al unui nou început. Unii mai spun și hărnicia oamenilor din zonă, că se trezesc atunci odată cu cântatul cocoșului. Pomul Vieții reprezintă perpetuarea unei specii, bobocul de trandafir, care reprezintă gingășia, coada de păun, care reprezintă mândria, spicul de grâu, care reprezintă bogăția, motive florale și geometrice inspirate din natură și din țesături, spirala vieții, coroana domnească și motive brâncovenesti, inspirate de la Mănăstirea Hurezi.

Credeți ca tradiția olăritului este în pericol de dispariție?

Nu! La noi, la Horezu, sunt încă 20 de familii care lucrează ceramică. Într-adevăr, tineretul nu mai

este tot pentru ceramică. Majoritatea au plecat, de la facultate au rămas în orașele mari și și-au văzut acolo, mai departe, de viață, dar avem și cine să ducă mai departe. Sunt familii în care încă se lucrează și copii și tineri de 15 și 20 de ani. Și fetița mea cea mică este în clasa a XI-a și este olimpică în ceramică și-și lucrează propriile obiecte. Vedeți pe masă acolo?

Toate sunt lucrate numai de ea. Ea nu vinde ceea ce lucrează, nu se poate despărți de ele.

De la cine ați învățat acest meșteșug?

Soțul meu face parte din familii de olari din tată în fiu, de generații întregi, și din partea mamei

și din partea tatălui. Din partea mamei, bunicul este renumitul Victor Vicșoreanu, care și-a pus amprenta pe Ceramica de Horezu, ajutând la transformarea ei din ceramică utilitară, în ceramică artizanală, creând o mare parte din modelele care sunt astăzi pe farfuriile de Horezu.

De ce credeți că e bine de dus mai departe acest meșteșug ?

Meșteșugul înseamnă tradiție, înseamnă istorie și, prin asta, le arătăm urmașilor noștri frumusețea care a fost, frumusețea care este și care va dăinui pretutindeni și ne reprezintă, ca și români, peste tot în lumea asta. Horezu, ca și oraș, este recunoscut prin ceramica de Horezu.

Persoană interviuată:

Aida Frigură, Horezu/Strada Olarilor, județul Vâlcea, n.1980

Sursa fotografiilor: arhiva personală

Vase din lut, Horezu

Peana de June din Gura Râului, județul Sibiu

Iuliana-Daniela Cîmpan,

email: iulianadaniela.cimpan@ulbsibiu.ro

Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale, anul III

Gura Râului este un sat din Mărginimea Sibiului, situat la o distanță de 18 km de orașul Sibiu, fiind principala poartă de intrare în Munții Cibiului. Călătorind în Mărginime, Nicolae Iorga, la 1906, scria despre comuna Gura Râului următoarele: „Mult mai țărănesc și mai romantic e Gura Râului, așezat ceva mai sus, către muntele nostru. Râul, care e același cu Țibinul sașilor, cu acel râu al Săbiului ce a dat numele cetății, se joacă în râpă pe pietricelele albiei sale răsfățate”¹.

Gura Râului nu este un sat oarecare, ci un reper în istoria Mărginimii, o împletire între vechi și nou, ce dezvăluie, în timp, evoluția locuitorilor ei, emanciparea socială și culturală, prin aportul celor ce au stat în fruntea comunității locale. Aici, tinerii sunt conștienți de importanța păstrării patrimoniului cultural local, participând activ în desfășurarea activităților dedicate acestuia

La Gura Râului, Crăciunul este un moment al anului în care se regăsesc o multitudine de tradiții și obiceiuri străvechi, printre care cele mai importante sunt: colinda, craii și ceata feciorilor/ junilor – element înscris de UNESCO în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al Umanității, în anul 2013. Ceata junilor rămâne una dintre cele mai emoționante manifestări care marchează sărbătorile de Crăciun, ca și în celelalte sate mărginene, dar cu deosebiri în ceea ce privește îmbrăcămintea și modul de colindat.

În comunitate, junii sunt recunoscuți prin elementele de costum specifice, adăugate costumului tradițional, acestea fiind: pălăria cu

peană, manșetele, băta, târsânii cu bumbureze și plosca, acestea fiind obiectele lor rituale, prin care

Junii cu peană și păuni, anul 2024

Sursa: arhiva personală

¹ Nicolae Iorga, Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească, vol. I, București, Editura Minerva, 1906, p. 166.

se diferențiază de restul comunității: „atunci când nu mai erai juni și se căsătoreau, aceste elemente erau cele la care se renunța prima dată” (Gheorghe Călin, Gura Râului, n. 1965).

Frumusețea costumului de june se datora, în totalitate, priceperii mamei, ea ocupându-se de felul în care se va prezenta feciorul în fața comunității, pregătind din timp cele necesare.

Dacă astăzi este o adevărată întrecere ca junii să arate impecabil, aceștia adesea cumpărându-și propriile costume, în trecut, elementele de costum se împrumutau sau se cumpărau de la junii mai vechi – atunci când nu exista posibilitatea confecționării lor în familie: „Le-am împrumutat, n-am avut. Târsânii și peana or fost căpătați, le-am luat de la alții, că nu erau pe atunci, nu să făceau așa multe, era altfel, erau mai... groasă, mai împopoțonate un pic” (Dumitru Demian, Gura Râului, n. 1964). După ce erau folosite, cele de împrumutat trebuiau înapoiate în condiții bune, achitând sau nu o sumă de bani, pentru împrumut.

Mama, știind că fiul va intra în ceată, se pregătea din timp: „[...] Dacă te apuci să lucrezi așa, cu răgaz, vai, [durează] vreo jumătate de an. Trebuie să te apuci mai repede, nu poți lăsa atuncea, pe ultima sută de metri, ca să faci” (Maria George, Gura Râului, n. 1954), pentru că „așa era mai demult, nu erau, ca acum, să facă cineva. Fiecare își cosa.” (Maria George, Gura Râului, n. 1954). Materialele folosite erau cele „[...] ce se țăsau în război, nu ca acum” (Elena Cătoiu, Gura Râului, n. 1967).

Element identitar al costumului de june, pălăria cu peană și păuni, este purtată cu mândrie, fiind evocată și în cântecele populare locale: „De-aș mai fi o dată june/ Aș ști peana cum să pune/ Aș trânti-o pe-o ureche/ M-aș uita de sus la fete/ Și dac-ar fi să mă-nsor/ Nu-mi trebuie pețitor”².

² Nicolae Hanzu, Cătu-i Gura Râului, Sibiu, Editura Techno Media, 2018, pp. 23-24.

Pălăria pe care este atașată peana cu păuni, este cea specifică Mărginimii Sibiului, confecționată din fetru negru, cu boruri foarte mici, ce se poartă atât de către cei tineri, cât și de cei în vârstă, în anotimpurile mai puțin friguroase, la evenimente sociale și sărbători³. De obicei, ea se cumpăra, pe comandă, de la firma „Dădârlat”, din Săliște. Pălăriei de june, i se atașa „cureauă, să nu cadă [de pe cap]” (Maria George, Gura Râului, n. 1954).

Juni în anul 1985

Sursa: arhiva personală Gheorghe Călin

Peana se confecționează „în aproximativ o săptămână. Se atașează clopului obligatoriu pe partea dreaptă, cusută bine, nu înclinată după pălărie. Întâi, se face o ramă din sârmă, la care se face un drot îmbrăcat în material subțire, pentru a putea fi prins fix de clop, pe care se pune un material unde vor fi cusute mărgelile de mai multe forme și feluri. Pe spate, va fi prins alt material, numit barșon, de culori diferite, pe acesta fiind obiceiul de a se scrie numele junelui sau anul intrării în ceată, din mărgelile mici. Un lucru dificil este coaserea mărgelilor, deoarece fiecare floare se coase separat, cu ață și ac diferit, apoi se prinde pe material, începându-se din mijloc, apoi marginile vin puse la urmă. Păunii vin puși pe carton, cusuți în două locuri, pentru a nu se desprinde, apoi cartonul vine îmbrăcat, pentru a nu se vedea urât. Peana se folosește cât timp se bagă cu junii, apoi fiecare și-o grijește pentru copiii lui. Asta e moștenirea lor”

³ Ilie Moise, Horst Klusch, *Portul popular din județul Sibiu*, Centrul Județean de Îndrumare și a Mișcării Artistice de Masă, 1980, p. 14.

(Maria George, Gura Râului, n. 1954)

Doamna Maria George cu peana făcută de ea pentru nepotul său, înainte de a fi atașată de pălărie, anul 2025

Sursa: arhiva personală

Păstrată în familie, peana cu păuni trebuia recondiționată, pentru a putea fi repurtată. Pentru a reda aspectul viu al penelor de păun, am aflat că „îi puneai pe plat – cum era plita aia –, și zahăr și, în fumul ăla de la zahăr ars, îi afumai cumva. Făceai și ceai de zahăr ars, de treceai pana și se întindea așa, un pic” (Ioana Călin, Gura Râului, n. 1969).

Multe mame, generații la rând, au îmbunătățit tehnica de a face pene, prin desfacerea celor vechi, astăzi în sat fiind cunoscute femei care se ocupă special de confecționarea lor. Astfel, Gheorghe Căndea își amintește: „[...] mai încoace, și maică-mea o desfăcut o peană care o avut-o tata și o văzut care-i treaba și s-o învățat să facă pene. Desfăcând o peană, s-o învățat. Mai demult [anii 1990-2000], erau penele cusute pe boboci. Era un stil de fontă [fundă] în triunghi, așa, cu mai multe culori – albastru, galben, roșu –, cusute una într-alta, pe un cerc de sârmă. Ș-apăi o desfăcut și nu o mai făcut cu boboci, o făcut direct pe pânză, anumite

modele cu flori și i-o ieșit și o fost mult până ce o făcut una, că, pe urmă, o făcut zeci de pene. Și-s foarte frumoase acuma penele, mai ales dacă te duci și cauți și mărgelile faine. Îs o grămadă de paiete care să pot pune în ele și în tărsâni, da' și în peană. Și-i bine până mai face cineva, că poa' să mai ducă penele iestea de-s făcute acuma, generații întrieji, față de cum o ținut ălea vechi” (Gheorghe Căndea, Gura Râului, n. 1978).

Frații Gheorghe și Ion Căndea, cu penele făcute de mama lor. Se pot observa „bobocii” care înconjoară baza penelor, astăzi fiind înlocuiți de mărgelile. Anul 1996

Sursa: arhiva personală Gheorghe Căndea

În concluzie, costumul tradițional al unui june era un tot unitar, în care „totul trebuia să arate așa, bine. Undeva, se combina măiestria mamei, mândria băiatului și, după aceea, comun, mândria și de «măi, e băiatul cu junii!». O mamă ordonată spunea că nu o dormit tot Crăciunul cât o fost copilul cu junii!” (Ioana Călin, Gura Râului, n. 1969).

Amintirile atâtor generații de juni, sunt emoționante, deoarece vorbesc despre tinerețe și vremurile „de atunci”. Astfel, în rânduiala junilor, găsim amintirea stămoșilor: „No, imaginați-vă că, la cuvintele care le-o zâs părintele, [pe chipurile de astăzi ale junilor] îs moși și strămoși noștri. Ei, [junii] nu știu cât de mult o priceput. Dar te doare sufletul, mișcă ceva în tine, și...nu, nu oricine îmbracă haina de june și să bagă. Că avem zăci, sute de copii, de băieți, da' nu-s toți făcuți pentru așa ceva” (Gheorghe Căndea, Gura Râului, n. 1978). Tot despre emoția trăirii acestui obicei, avem relatare de aproape 100 de ani: „Mulți bătrâni vorbeau cu drag și cu picături de lacrimi în ochi de acel timp, cel mai fericit al fecioriei lor, căci *băgatul cu junii* – era o fală și o neștearsă amintire nevinovată și dulce... întocmai ca prima dragoste sau primul bal al intelectualilor...”⁴

Ceata junilor din anul 1934

Sursa: arhiva personală Maria George

Ceata junilor din anul 2024

Sursa: arhiva personală

Persoane intervievate:

Gheorghe Căndea, Gura Râului, n. 1978

Gheorghe Călin, Gura Râului, n. 1965

Ioana Călin, Gura Râului, n. 1969

Elena Cătoi, Gura Râului, n. 1967

Dumitru Demian, Gura Râului, n. 1964

Maria George, Gura Râului, n. 1954

Bibliografie:

HANZU Nicolae, *Cătu-i Gura Râului*, Sibiu, Editura Techno Media, 2018.

IORGA Nicolae, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, vol. I, București, Editura Minerva, 1906.

MOISE Ilie, HORST Klusch, *Portul popular din județul Sibiu*, Centrul Județean de Îndrumare și a Mișcării Artistice de Masă, 1980.

MUNTEAN Eugeniu I., *Obiceiuri de serbători în Ardeal – la Crăciun și Anul Nou*, în „Gazeta Transilvaniei”, Nr. I, 1930, XCIII.

⁴ Eugeniu I. Munteanu, *Obiceiuri de serbători în Ardeal – la Crăciun și Anul Nou*, în „Gazeta Transilvaniei”, Nr. I, 1930, XCIII, p. 3.

Împletitul coșurilor de nuiele în comuna Dumbrăveni, Suceava - Tradiție cu rădăcini

Hrițcu Andreea-Diana,

Email: andreeadiana.hritcu@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

*"Un popor care nu își cunoaște istoria este ca un copil care nu își cunoaște părinții."*¹

Nicolae Iorga

Pe vremuri, în comuna Dumbrăveni județul Suceava, meșteșugurile tradiționale făceau parte din viața de zi cu zi a oamenilor de aici. Ei practicau țesutul și cusutul, cioplitul în lemn, dar și împletitul coșurilor de nuiele, meșteșuguri mai puțin practicate astăzi, dar care, odinioară, erau foarte importante pentru localnici. Fără tineri care să le ducă mai departe, aceste meșteșuguri s-au transmis din ce în ce mai puțin, începând cu generația mamei mele.

Împletitul de coșuri nu era o activitate practică de întreaga comunitate. Cei care au învățat să împletească coșurile – în această zonă denumite, mai uzual, *coșărci* – au făcut-o din copilărie, învățând de la membrii familiei.

Ca să pătrundem în lumea împletitului de coșuri, așa cum era ea odinioară, am discutat cu mama mea, care a cunoscut îndeaproape acest meșteșug.

Când ați învățat să împlețiți coșurile de nuiele?

„Când eram copil, la casă, la părinți. Pe la 7-8 ani. [...] Făceam și la școală, la lucru manual, din pănuși."

Din familie, cine împletea?

„Bunica mea, mămuța. A învățat de la mama ei."

Era un obicei ca cineva din familie să facă așa ceva?

„Din familie, dar nu neapărat. (Cei din familia noastră) împleteau când era mămuța mai mică. Nu era la fiecare familie, nu. Lumea făcea, cei care se ocupau. [...] Puțini împleteau... mai mult cosau, țăsau, de astea."

Când vine vorba de tehnica de împletire, înainte de a începe, trebuie pregătit materialul. Se pun, în pământ, *butași* de răchită sau salcie, adică *lăstari* ce produc o *nouă plantă*². După ce se prind și încep să crească, se stropesc de mai multe ori și se prășesc. Trebuie să treacă doi ani ca să fie materialul pregătit pentru împletit. Nuielele se taie toamna, când nu mai au frunze și nici must în ele. Dacă se adună primăvara, sunt mai fragede și trebuie curățate de frunze. Se curăță apoi de coaja uscată și se pun la fiert, timp de 8 ore, într-un cazan. După ce fierb, acestea se cojesc foarte ușor cu mâna. Ultimul pas este sortarea după mărimi, ca să fie uniforme.

Se foloseau mai multe tipuri de nuiele?

„Nu se putea folosi orice. Dacă era în apropiere, din pădure se aduna alun. Se mai putea și din lăstăriș, se chema, adică puiți cum ar veni, de copac de alun. Lăstărișul înseamnă niște buruiene,

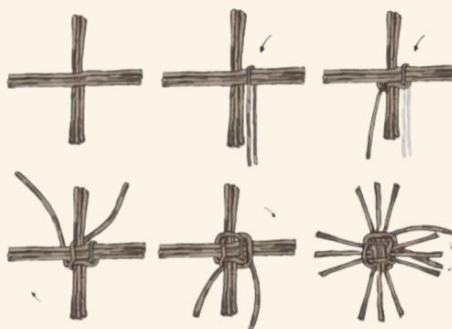
¹ <https://www.goodreads.com/quotes/10486228-un-popor-care-nu-i-cunoa-te-istoria-e-ca-un-copil> (accesat la data de 03.06.2025).

² Conform <https://dexonline.ro/definitie/butasi> (accesat la data de 03.06.2025).

așa, când îs dese și nu sunt înalte, înalte, după aceea se fac copaci. Dar cel mai bun din salcie, răchită. [...] Și curpen³ se mai folosea, cine găsea."

Coșurile puteau fi împletite în mai multe feluri. Coșarca era mare și înaltă, cu două mânere. Panerul era oval, tip fructieră, mult mai mic și cu un singur mâner transversal. Erau diferite modele orizontale. Pe rânduri, se puteau amesteca alunul cu răchita, alternând între alb și maro

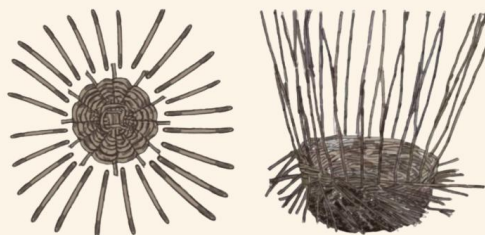
În zona Dumbrăveni, prima dată se face fundul coșului. Se începe, de obicei, cu șase nuiile, care se taie la lungimea de aproximativ un metru. Trei nuiile se despică la mijloc și se introduc celelalte trei nuiile în despicătură, rezultând ca o cruce. La mijloc, unde s-a format crucea, fie se introduc, doar cu vârful, alte două nuiile separate, în despicătură, fie se pune o nua îndoită, agățată de unul dintre cele două brațe orizontale ale crucii, astfel încât o parte este deasupra nuiilelor și o parte dedesubt. Apoi, se începe împletitul: partea de deasupra se aduce pe dedesubtul mănunchiului de trei nuiile și va fi scoasă pe partea cealaltă, pe deasupra următorului mănunchi de nuiile (la fel și partea de dedesubt se aduce pe deasupra mănunchiului de trei nuiile și va fi scoasă pe partea cealaltă, pe dedesubtul următorului mănunchi de nuiile). Astfel, se tot alternează strâns partea de sus a nuiilei cu cea de jos, până se face o rotație. Când se ajunge la mănunchiul unde a început împletitura, cele trei nuiile ce formează mănunchiul se desfac, nuiiaua alternând deasupra și dedesubtul fiecărei nuiile dintre cele 12. Se continuă, formându-se tot

³ Curpen – arbust cu tulpina subțire, agățătoare și ramificată, conform dexonline.ro/definitie/curpen, (accesat la data de 03.06.2025).

mai mare împletitura în cerc.

Când ajungem la capătul nuiilei cu care împletim, introducem altă nua îndoită, dar invers, pentru a evita denivelările. Se continuă până se ajunge la margini. Se taie capetele și fundul se îndoaie. Apoi, se introduc vertical „parii” – 24 de nuiile tăiate tot de un metru, în general, și se continuă împletirea, pentru a forma pereții coșului.

După fiecare două, trei rânduri împletite, coșul se bate roată, împrejur, cu un obiect plat, ca să nu rămână goluri între rânduri. Se procedează așa, până se termină de împletit. Ultimul pas este realizarea mânerelor, la care se face întăritură, ca să nu iasă nuiilele.

Cât timp durează, în medie, realizarea unui coș?

„Depinde cât de mare e. Dacă faci coșarcă, 6-7 ore, 5 ore dacă îi tot pregătit, materialul. Dacă aveai, era un fel de masă, așa, din lemn făcută. Lumea avea din fier, din lemn, din ce avea. Și, în mijloc, avea pus o bucată de fier și puneai acolo mijlocul, fundul coșărcii care o începeai. Și tot învârteai coșul acela sau ce împleteai tu acolo. Dacă nu, cu amândouă mâni, așa, în poală, pe brațe, împleteai. Nu toată lumea avea de acelea. Mămuța pe brațe împletea."

La ce se foloseau coșurile?

„Nu erau ca acum, câte și mai câte. Oamenii le foloseau (coșurile și) culegeau fructe, strugurii

toamna, nucile, barabulele⁴, prune, ce erau. Punea nuci, mere puneau și stăteau în cămară. În fiecare zi, cărau lemne. [...] În panerul acela, se puneau, la Paști [...], un prosop țesut deasupra, înveleau pâine, pască și duceau ce aveau acolo, la sfințit. Se foloseau și pentru zi de nașteri sau înmormântări. [...] Înainte, era și un mijloc de trai, că le duceai la târg și le schimbai pe altceva, pe făină, pe una, pe alta, pe o bucată de pânză, spre exemplu, țesută, să-ți coși ceva din ea, să-ți faci. Te duceai la târg și dădeai la schimb. Care împleteau mai mult, împleteau (coșuri) și vindeau. Mămuța nu le vindea. Erau pentru noi, aveam așa, nu cumpăram. Ne trebuiau, în țar(i)nă⁵, la barabule, la păpușoi⁶. Desfăcai păpușoi, puneai în coșărcile celea, așa, și cărai. Le duceai la sac, la siloză, la ce făceai tu, puneai în hambar, în coșar. Cu coșarca cărai – la noi, în zonă, se zice *coșarcă*. Coșul e tot coșarcă, cum e cu barabula și cartoful. [...] Se mai folosesc și azi la munci agricole."

Mai sunt oameni care practică acest meșteșug?

„Sunt, dar mai puțini. Tineretul nu învață, nu le place. Mai sunt bătrâni care împletesc. [...]

Înainte, mai mult bărbații (erau cei care făceau), dar erau și femei. Erau femei singure: ce-aveau să facă? Pe cine să aștepte?"

Deși, astăzi, puțini mai împletesc coșuri în Dumbrăveni, în amintirile oamenilor acest meșteșug e un element de patrimoniu cultural imaterial încă viu. A fost și rămâne un mijloc de trai care, în timp, a dobândit și o valoare artistică aparte. Transmiterea acestor priceperi înseamnă mai mult decât însușirea unei tehnici – înseamnă a duce mai departe o identitate culturală.

Persoană intervievată:

Verginica H., Dumbrăveni, județul Suceava, n. 1964

Bibliografie:

<https://www.goodreads.com/quotes> (accesat la data de 03.06.2025)

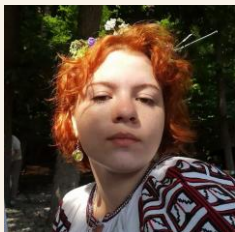
<https://dexonline.ro> (accesat la data de 03.06.2025)

Sursa fotografiilor: arhivă și desene personale

⁴ Barabulă – cartof, conform <https://dexonline.ro/definitie/barabul%C4%83> (accesat la data de 03.06.2025).

⁵ Țarină – pământ cultivat, conform <https://dexonline.ro/definitie/tarina> (accesat la data de 03.06.2025).

⁶ Păpușoi – porumb, conform <https://dexonline.ro/definitie/p%C4%83pu%C8%99oi> (accesat la data de 03.06.2025).

Estetica sincerității. Studiu etnografic asupra artei naive

Ioana-Andreea Nenciu,

email: ioanaandreea.nenciu@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, Anul II

Ca origine, arta naivă nu se naște dintr-un gen sau curent artistic, ci din sufletul omului. Fie că ne referim la pictura de icoane, mobilier sau ilustrații din viața de zi cu zi, toate acestea au fost și vor rămâne modalități de exprimare artistică ale omului. În acest caz, arta nu are limite sau reguli, ci este mânată doar de spirit și inspirată din viață.

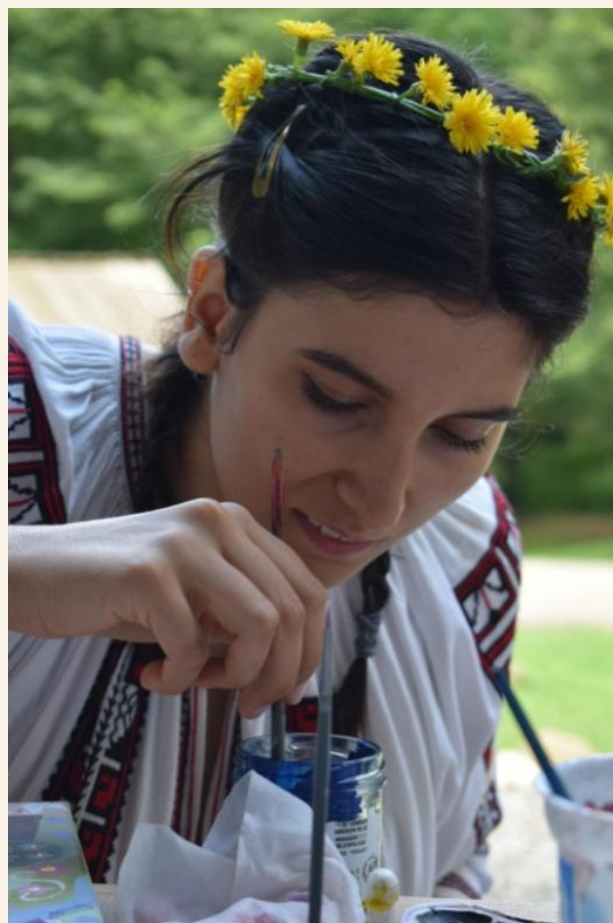
Unii filozofi au caracterizat naivitatea drept un fenomen de răzvrătire a sincerității omului împotriva falsității¹.

Ceea ce oferă picturii naive un caracter unic este lipsa regulilor. Acest meșteșug își are originea în vremurile de demult și poate fi practicat de oricine. Cu toate că este mai mult decât o îndeletnicire, putem încerca să definim această artă ca fiind specifică celor fără o pregătire academică în domeniul plastic.

Pe vremuri, nu mulți își permiteau să urmeze studii, cu atât mai puțin în domeniul artelor, fiind considerat un privilegiu. În ciuda acestui lucru, omul nu s-a abținut de la a crea tablouri sau icoane. De obicei, meșterii pictau pe bucăți de lemn – uneori reutilizând vechi suporturi de tablouri, din motive practice – sau hârtie. Drept vopsele, foloseau ce aveau la îndemână, prin ogradă: pigmenți naturali, din pământ sau diferite plante, și ou drept liant. În timp, materialele necesare au devenit mai accesibile și variate, ușurând procesul de realizare a unei lucrări.

Interviu cu Roberta Giuglea, artist plastic și câștigătoare al Premiului Special Vatra MCP pentru Pictură Naivă

Roberta este artist plastic, în prezent studentă la Pictură, în cadrul Universității Naționale de Arte din București, și câștigătoare a mai multor premii pentru pictură naivă.

¹ Victor Ernest Mașek, *Arta naivă*, Editura Meridiane, București, 1989, p. 16.

Ce înseamnă pentru tine Pictura Naivă?

Pentru mine, pictura și desenul au fost mereu prezente, încă din copilărie. Prin liceu, am început să abordez pictura naivă, chiar dacă aveam cunoștințe în arte plastice. Am văzut-o ca un mod mai liber de a-mi exprima ideile. Îmi place să folosesc nuanțe pastelate, simt că transmit mai bine ideea de copilărie.

Ce teme te inspiră?

Familia, viața la țară. De multe ori, animalele de acasă sunt personaje în tablouri. Îmi place foarte mult că nu trebuie să mă gândesc prea mult la ce semnifică ceea ce pictez, ci pot face orice.

Cum ai descoperit Pictura Naivă?

Eram în liceu și am avut oportunitatea să particip la Olimpiada de meșteșuguri de la Sibiu. M-am orientat spre pictură naivă, pentru că era cea mai apropiată de ceea ce făceam deja. Mi-am ales o temă, am schițat niște idei și am pictat cum am considerat eu mai bine. Nu aveam prea mari

așteptări, dar am câștigat premiul I pentru Pictură Naivă și chiar Premiul Special Vatra. Am fost foarte surprinsă.

Arta naivă rămâne o formă sinceră de exprimare, născută din nevoie, simplitate și bucuria de a crea. Chiar și fără reguli sau formare academică, ea vorbește direct despre oameni și viața lor. Pictura naivă expune sincer sentimentele și trăirile omului.

Bibliografie

MAȘEK, Victor Ernest, *Arta naivă*, Editura Meridiane, București, 1989

Sursa fotografiilor: arhivă personală

Persoană interviuată:

Roberta-Bianca Giuglea, Cazasu, județul Brăila, n. 2004

Costumul de nună, din satul Boholț, comuna Beclean, județul Brașov

Andrei Streza, email: andrei.streza@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

„... Oriunde-n lume vei căta,
Nu e ca-n sat la tine.”

Gheorghe Tulbure, Rapsod popular

Boholț este un sat din Țara Făgărașului, situat la aproximativ 12 km de municipiul Făgăraș, într-o zonă deluroasă, aproape de râul Olt.

În acest sat, s-a născut și a crescut bunica mea paternă, iar tatăl meu și-a petrecut o mare parte din copilărie acolo. Tot în Boholț, simt că am și eu rădăcinile, deoarece copilăria mea a fost legată, într-o mare măsură, de viața acestui sat. Așadar, am ales să cercetez și să prezint un subiect mai deosebit, și anume costumul de nună sau *nănașă*, așa cum este denumit în sat.

De când eram copil, am văzut adesea, la diverse evenimente și sărbători ale satului, costumul de nună, care este, într-adevăr, cu totul și cu totul special, datorită podoabei cu care își gătește capul. Toți oamenii admirau cum își purta nuna, cu mare delicatețe, costumul.

Astfel, am pornit în sat pentru a afla cât mai multe despre hainele nunei.

Spunea Elena Maican (n. 1969): „Boholțul este o autentică vatră de sat ardelean, care și-a păstrat, peste timp, viața spirituală, datinile și obiceiurile nealterate.”

Întrebând despre costumul de nună, am aflat că nuna este nașa de cununie a tinerilor care se căsătoresc, iar nașul se numește nun. „Nuna-i nașa care cunună tinerii. Nașa cu nașu’ cunună pe tineri. Nuna și nunu” (Rodica Vâja, n. 1940, Boholț).

„Nașa-i nună și cu nașu’ nun...”, adaugă Aurelia Clonț (n. 1932, Boholț).

Aurelia Clonț, 2001, arhiva Aureliei Clonț

Detalii de pe mâneca iei de nună, arhiva personală.

Din ce piese este compus costumul de nună?

„Ie cu altiță, pieptar brodat din piele de oaie, polar [fustă albă, încrețită] cu șling [dantelă din pânză brodată] plisat, pe spate poartă o crătință de culoare roșie din fire foarte frumoase și subțiri, țesută în război, completată, pe margini, cu mică danteluță. În partea din față, de regulă, două șorturi din mătase, completate, pe margine, cu dantelă și mărgelile, iar în partea de jos, cu franjuri bogate.” (Maria Maican, n. 1953, Făgăraș)

Nune cu crătințe roșii la spate, 2001, arhiva Mariei Maican

Care sunt componentele podoabei capului?

„Prima e vălitoarea, care-i un carton ce se îmbracă într-o cârpă țesută în război, ce are la un capăt dantelă. La carton, îi zice vălitoare și la cârpa aia cu care se îmbracă vălitoarea îi zice chindeu. Bogaseul e următoarea piesă și ăsta e lung de vreun metru jumate, poate chiar mai mult, și are, în amândouă capetele și pe mărgini, dantelă mare, frumoasă, brodată. Bogaseul e dintr-o pânză fină, fină, ca de borangic. Se pune pe cap [bogaseul], se întoarce și se face o floare la partea stângă. Deci asta

înseamnă vălitoarea cu bogaseu (fig. 1). Dar vălitoarea aia se mai poartă și cu cârpă, cârpă de vălitoare, adică altfel (fig. 2). Cu bogaseu e ceva mai complicat, mai greu, ceva mai specific, dar cu cârpa să-mbrăca mai ușor, că e mai simplă. Dar, de obicei, nașa se îmbrăca cu bogaseul. Cu cârpa, poate fata de nun, care era a doua nașă, dar dacă era și ea mândră, nu se îmbrăca cu cârpa... ci tot cu bogaseul.” (Maria Maican, n. 1953, Făgăraș)

Fig. 1 - Elena Maican, vălitoare cu bogaseu, 2003, arhiva Elenei Maican

Fig. 2 – Maria Anca Maican, vălitoare cu cârpă, 2001, arhiva Mariei Maican

Această podoabă se realizează direct pe capul nașei, de către femeile din sat, care știu să conceapă acest trandafir sau „mugur” din bogaseu. Astfel, curiozitatea m-a făcut să întreb dacă mai există femei din sat, care știu să realizeze această podoabă a capului: „Da. Mai este tanti Monica și fiica ei, iar ele m-au învățat și pe mine”, mi-a spus Maria Maican (n. 1953, Făgăraș).

De ce se purta podoaba aceasta a capului? Avea vreo semnificație?

„Păi, așa era moda, să fie diferit față de lumea ailantă... și de restul costumelor.” (Aurelia Clonț, n. 1932, Boholț)

Boholțence cu haine de nune, în Făgăraș, anii '50, arhiva Aureliei Clonț

Știți dacă mai există și în alte zone vălitoarea cu bogaseu?

„Păi, nu mai sunt. Ș-acum știi ceva? S-o și șters moda, că o început cu hainele ăstea. Acum nu să mai poartă... nu să mai fac nunte... Și dacă să fac, nu să mai îmbracă așa...” (Aurelia Clonț, n. 1932, Boholț)

Costumul de nună cine îl făcea?

„Îl avea nuna făcut. Îl avea toată lumea, toată lumea avea costume d-estea atunci, toate bătrânele... O, păi cum să nu...” (Aurelia Clonț, n. 1932, Boholț)

Aurelia Clonț, prezentând unul dintre șorțurile din fața costumului de nună, arhiva personală

Cum în orice activitate din viața rurală exista o rânduială (o ordine), tot așa și la îmbrăcarea pieselor din acest costum exista o ordine, în care acestea se îmbracă: ciorapi/ștrampi, ie, polarul peste ie, cătrînța roșie din spate, șurtele din față, „cheptărușul”, iar, la final, podoaba capului cu vălitoarea cu bogaseu sau cârpă. Existau și câteva accesorii cu care se îmbogățea această podoabă a capului: „pe asta [bogaseu sau cârpă] să mai puneau ace [de gămălie, colorate] și floricele pe aicia... în față numai”, spune Aurelia Clonț (n. 1932, Boholț).

După ascultarea poveștilor spuse cu mare drag și emoție despre costumul de nună din Boholț, am concluzionat că oamenii, în simplitatea și modestia lor, reușeau, prin multă muncă și mare efort, să fie purtători și păstrători de frumos, iar drept dovadă avem toate aceste rânduiri și tradiții cu care am rămas și noi, pe care consider că suntem datori să le transmitem mai departe, generațiilor următoare.

Mulțumesc boholțenilor pentru informațiile și fotografiile oferite!

Persoane intervievate:

Aurelia Clonț, Boholț, județul Brașov, n. 1932.

Rodica Vâja, Boholț, județul Brașov, n. 1940.

Maria Maican, Boholț, județul Brașov, n. 1953.

Elena Maican, Boholț, județul Brașov, n. 1969.

Bibliografie:

Gheorghe Tulbure, *Rapsod popular*, 1976, „Bun venit!”, în Boholț 2001/ Memorie culturală, nr. 1, Făgăraș, 2001, coperta interioară din față.

Sursa fotografiilor: arhiva personală, arhiva Mariei Maican, arhiva Aureliei Clonț.

Nuntă în Boholț, 1976,
arhiva Mariei Maican

Nunta tradițională din Bogatu, în amintirea bătrânilor din sat

Nicolae Vintilă, nicu_vintila2008@yahoo.com

Conservare-Restaurare, an II

Sufletul unui bărbat și al unei femei simt fiorul iubirii grație purtării de grijă a lui Dumnezeu, care rânduiește întâlnirea și însoțirea lor și care le binecuvintează Taina Cununiei, moment în care cei doi miri devin unul. Dar, până la acel moment, au loc diferite ritualuri prenupțiale firești, pentru că iubirea se cere declarată public. Așadar, există un întreg scenariu consacrat, compus din parcurgerea unor ritualuri, în care se regăsesc reminiscențe arhaice dintre cele mai diverse.

În tradiția românească, nunta a avut întotdeauna o serie de datini premergătoare, legate de cunoașterea reciprocă a tinerilor, a familiilor lor, mai ales dacă mireasa venea din alt sat, cu obligația sacrosanctă de a fi respectate prescripțiile îndătinale ale comunității. Între acestea sunt imperios necesar spre a fi amintite: consimțirea părinților¹, stărostia², pețirea³, pe vedere⁴, încredințarea⁵, strigările de la biserică⁶, pregătirea bucatelor⁷, alegerea chemătorilor/ vătăjeii, a vornicului/ colăcierul, a stegarilor și a lăutarilor⁸.

În Bogatu Român, din județul Sibiu, sat de cântec și de dor⁹, forța oralității este încă vie datorită frumoșilor bătrâni care au înțeles că e de datoria lor să nu o lase să se stingă. Câțiva din aceștia și-au dat concursul întorcându-se în timp și aducându-și aminte de momentul în care tânăra de 16 ani, Anița lu' Pătru, din Șoroștin, a fost adusă de mirele ei, Teia, împreună cu terparii, în Bogatu, într-o dimineață senină de duminică, din toamna anului 1958.

Dând timpul înapoi cu 67 de ani, nana Anița ne-a mărturisit cum aștepta, cu inima deschisă, alaiul plecat, la revărsatul zorilor, spre ea. Toate erau pregătite, lada de zestre, masa pentru terpari și ospățul pentru nuntașii satului, care rămăneau, la casa părintească, să petreacă. Fiind fata cea mai mare, timpul de măritiş a venit, iar cel care avea să-i fie soț venea împreună cu alaiul său să o ia de la părinți. Aceasta își aduce aminte cum drăguțul ei,

Teia, și-a adunat ortacii de cu seară, cum și-au pregătit caii și căruțele și au plecat – în grup fiind și vornicul/colăcierul, acest maestru de ceremonii investit cu puteri magice, însărcinată cu cuvântările și orațiile¹⁰. Alături de vornicul Vasalică lu' Chelaru, au fost și terparii – tinerii aleși de mire să-l însoțească, ce aveau rolul să-l secondeze pe vornic în orațiile sale și pe mire la ridicatul zestre și pe parcursul celorlalte etape ale nunții, până la ospățul de acasă.

Nana Anița își amintește momentul când a ajuns alaiul în Șoroștin, precum și strigătura vornicului și a terparilor : „Noi venim după mireasă/ Nu știm de-om găsi-o acasă/ Om face cum om putea/ Nu ne-om duce fără ea!”. În continuare, același babu Vasalică și-a început cuvântarea astfel: „Stimați nuntași,/ Văd că ați venit cu mic cu mare/ La această adunare./ Și vă rog pe fiecare/ Să aveți puțină răbdare/ La a mea cuvântare:/ Măritul nostru mire/ Azi dimineață s-o sculat/ Fața albă și-o spălat/ Și la Dumnezeu s-o rugat./ La el ne-a invitat/Și pe mini știindu-mă/ Că-s mai bun de gură/ Ca o cățea ce latră la șură,/ O visat un vis frumos/ După Învierea lui Hristos,/ Că undeva la răsărit/ Este o floare aleasă/ Ca să-i fie mireasă”. Apoi, după cum mărturisea babu Ghioria, martor și el la acest eveniment, vornicul familiei miresei l-a provocat pe mire să-și recunoască aleasa inimii din trei femei și, făcând un exercițiu de memorie, babu Ghioria a spus: „Mult stimată mireasă,/ De Dumnezeu dăruită/ Ești o floare mirositoare/ Crescută vara la soare/ Căci am venit cu târnăcoape de argint/ Să scoatem fericirea din pământ/ S-o ducem la mire acasă/ S-o pună într-o vază frumoasă/ Căci are pământ vânos/ Să-i fie mirelui de folos./ Iar în a noua lună/ Să facem o altă adunătură/ Că și la noi ȋs vreo mie/ Ș-așteptăm să și mai vie/ Că și în această casă/ După miros, după rostul frumos/ Am vrea să stăm un pic jos/ Să ne odihnim și bine să ne simțim”.

¹Florea Marian, *Nunta la români*, Editura Grai și Suflet
Cultura Națională, București, 1995, p. 70.

²*Ibidem*, p. 81.

³*Ibidem*, p. 87.

⁴*Ibidem*, p. 102.

⁵*Ibidem*, p. 125.

⁶*Ibidem*, p. 149.

⁷*Ibidem*, p. 151.

⁸*Ibidem*, p.157.

⁹Cecilia Gândilă, *Bogatu Român – Sat de cântec și de dor*, Editura Balada, Sibiu, 1995, p. 9.

¹⁰Ion Căliman, *Ceremonialul riturilor de trecere – Nunta*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010, p. 30.

Babu Ghioria reține și cum prietenele miresei au intrat în acest dialog versificat: „Oameni buni și oameni noi/ Ce căutați pe la noi/ Că n-avem nimic de dat/ Și nimic de cumpărat./ Numai o fată frumoasă/ Care vine bucuroasă./ Miresucă, prinde flori/ I-ați gândul de la feciori/ Și ți-l pune la bărbat/ Că cu el te-i cununa./ Mirele nostru-i frumos/ Da` i-o căzut pana jos/ Io mă dau să i-o ridic/ Că mi-i fală că-i voinic./ Io mă dau s-o iau de jos/ Că mi-i fală că-i frumos”. Aceleași fete, după ce s-au luat iertăciunile de la părinți, prin gura vornicului, au avut rolul de a o pune în gardă pe tânăra mireasă vizavi de relația cu socrii, în mod special cu soacra: „Tu, mireasă, draga mea/ Că te duci la soacră-ta/ Din picioare să meri iute/ Din gură să nu zâci multe./ Din picioare să pășești/ Din gură să nu vorgești./ Că la soacră așa-i place/ De nurorile cari tace/ Și pe lucru foc să face./ Tu, mireasă, draga mea/ De ți-o fi soacră-ta rea/ Fii tu mai bună ca ea!/ C-așa zâc muierile/ Că li-s rele soacrele./ Tu să le faci de minciună/ C-a ta soacră-i soacră bună,/ Că ea zâce și tu taci/ Și de râs să nu te faci./ Miresucă, draga mea,/ Fie mândră soacră-ta/ Că nu-i noră ca și tine/ Pe aici, prin împrejurime/ Nici prin satele vecine”.

După aceste orații, terparii erau chemați la masă și, mergând pe firul amintirilor, babu Teia a recitat și strigătura de atunci: „De trei zile n-am mâncat,/ Tot pe astăzi ne-am lăsat,/ C-am știut c-aicea are/ Să ne deie de mâncare./ Mâncare și băutură,/ Că aicea-i destulă./ Pe butea cu șase cercuri,/ Să ne țâie până miercuri./ Și mai îi și un butoi/ Și ne țâne până joi”.

Mireasa de atunci, nana de acum, și-a adus aminte cum și-a salutat musafirii chemați de părinți, care au rămas la ospățul organizat de aceștia, cum și-a urcat, apoi, zestrea în căruță și împreună cu doisprezece perechi mai tinere a plecat spre satul Bogatu Român, unde au trebuit să ajungă înainte de gătarea Liturghiei, pentru Cununie : „Când am intrat în sat, ne-o așteptat ficiorii îmbrăcați în haine românești, cu caii împodobiți, călușarii, care ne-o dus pe toți consătenii din Șoroștin până la biserică”.

După Cununie, când mireasa a fost asumată ca o nouă membră a satului, tânăra pereche a făcut ospăț mare la casa socrilor unde „s-o mâncat zamă de morcohi, care era o ciorbă groasă, de pasăre, cu mulți morcohi rași în ea și carne de găină cu sos de bulion, iar la sfârșit, s-o adus cozonacii cu nucă multă”, așa cum ne-a dat mărturie nana Melanie.

Aceste crâmpoie din pregătirile de nuntă au stârnit amintiri frumoase protagonistei noastre, ajunsă acum la 84 de ani, cu atât mai mult, cu cât babu Teia o așteaptă în cer.

Pentru noi, această întoarcere în timp, pe firul ritmic al orațiilor, a devenit un valoros document despre etapele prenuptiale, în special al terpăritului, o mărturie din gura emoționată a unei femei octogenare, plină de amănunte ce riscă să fie, pentru totdeauna, uitate. Nici omul ei nu mai e, nici terparii ce au adus-o din Șoroștin nu mai sunt, doar ea și bogăția inimii sale, cu care a îmbogățit și mai mult Bogatu de pe Secașe.

Persoane intervievate:

Gheorghe Dancu (unchescu Ghioria lu` Pavel Dancu), 84 ani, Bogatu Român

Aniță Rotobei (nana Aniță lu` Pătru), 84 ani, Bogatu Român

Melania Bunea (nana Melanie lu` Cula), 85 ani, Bogatu Român.

Maria Ungureanu (doamna învățătoare a lu` Achim), 76 ani, Bogatu Român

Rozalia Vintilă (Ruzalia lu` Sanitaru), 64 ani, Sibiu (născută în Bogatu Român)

Bibliografie:

Cojocaru, Nicolae, *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români*, vol I, Editura Etnologică, București, 2008

Cojocaru, Nicolae, *Istoria tradițiilor și obiceiurilor la români*, vol III, Editura Etnologică, București, 2012.

Hotea, Ioan, *Eseul tainelor iubirii, Dimensiuni etnofilosofice ale iubirii telurice*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2013.

Marian, Florea, *Nunta la români*, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1995.

Gândilă, Cecilia, *Bogatu Român – Sat de cântec și de dor*, Editura Balada, Sibiu, 1995.

Căliman, Ion, *Ceremonialul riturilor de trecere – Nunta*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010.

Hossu, Iulia Elena, *Relațiile de înrudire – Căsătoria, atitudini, practici, dinamici*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2018.

Umplutul borșului în satul Vizureni, județul Vaslui

Mirela Palade, email: mirelapalade1@gmail.com

Conservare-Restaurare, Anul II

Motto: „Nicio zi fără ciorbă.”

Raveica Dobraniște, com. Tutova, jud. Vaslui, n.1958

În satul Vizureni, din județul Vaslui, borșul este elementul principal din rețetele de ciorbă făcut din ingrediente simple, dar care totuși dau un gust atât de plăcut ciorbei. Rețetele de ciorbă sunt variate – ciorbă de fasole, ciorbă cu carne, ciorbă de perișoare, ciorbă de cartofi etc. –, dar toate au la bază același ingredient care dă gustul bun, și anume borșul. Bineînțeles, contează și zarzavatul pe care îl folosești, bulionul, sucul de roșii, dar ne vom concentra atenția pe cum obținem un borș de calitate.

Bunica mea, Rozalina Palade (dezmiertată Rozica, satul Vizureni, județul Vaslui, n. 1948), prepară borș din copilărie, învățată fiind de mama ei, Maria Pavel.

Acesta se prepara într-o puțină de lemn, unde „*pui tărațe di grâu și cu făină di porumb, așa, cam în cantități ieșale eu pui*”, iar cantitatea propriu-zisă diferă în funcție de ce puțină ai: „*puneam vreo 3 kilograme, făină amestecată, vreo 3-4 kilograme, cam așa pun*”. „*O moi cu apă rece pe asta (făina amestecată)*”, apoi se pune apă la încălzit, iar „*în apa care o pui la încălzit, pui crenguți di șimbru, pui crenguți di leuștean, așa, și nu o clocotești (...). Și, pi urmă, pregătești huștie, huci, huși (tărațe de grâu și cu făină de porumb, de la borșul anterior), cum sâ zâci, sau, dacă nu, (...) poți sâ pui pachetel de drojdie, dacă n-ai huși, da' noi strângem huși. Huși de la borșul umplut anterior*”.

De obicei, când mămaia nu avea huși, pentru că s-a înăcrit prea tare încât a dat în stricat, încerca, mai întâi, la vecini, întreba dacă nu au cumva huși. Doar ca o ultimă variantă era pusă drojdie. Ținea foarte mult să aibă huști pentru când făcea borș. Iar, la rândul ei, dădea huști când l se

cerea. Continuând, mi-a spus: „*Torni apa hierbinti acolo (în puțină, peste făina amestecată), nici chiar clocotită tari, așa, da' sî iasă... o lași oleacă di iese aroma șeia din... (crenguțe), hierbinti sâ hie, hierbinti. O pui pisti tărața și cu făina, mestici, și, pi urmă, dai drumu' și la huști. Și mesteci bini, bini, bini, bini, bini... Acoperi și o lași la fermentat*”.

În funcție de vreme, dacă e mai rece, puțină se învelește cu o pătură: „*dacă îi mai cum îi acum, mai răcoare, tre sâ-l învelești, ca sî-și mențâie temperatura, ca sî poa' sî fermentezî. Dacă îi varî și-i cald, nu*”.

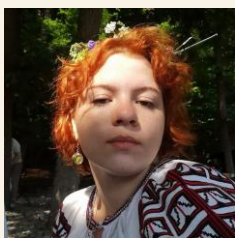
Și nu dura mult până să folosești borșul la ciorbe: „*Eu îl umpleam sara și, pân' a doua zi, sî acre*”, dar asta depinde de ce huști ai folosit, de temperatură, și de cât de acru vrei să fie borșul tău.

În cazul superstițiilor despre când se umple borș și când nu, mămaia nu a fost o persoană superstițioasă: „*n-am ținut cont di asta. Eu, di obișei, n-am umplut miercurea și vinerea... Nu prea umplu borș (miercurea și vinerea). Rar. Doar vreo urgență*”.

Persoană intervievată:

Rozalina Palade, satul Vizureni, județul Vaslui, n. 1948

Tradiții de invocare a ploii în sud-estul României - Paparuda și Caloianul în zona Brăilei

Ioana-Andreea Nenciu, email: ioanaandreea.nenciu@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

Acesta era vestitul Caloian. Așa l-au numit copiii cu prilejul unui obicei în vreme de secetă. „Caloian” o fi însemnând „om frumos”, dar acesta nu s-ar putea spune că arată tocmai așa de frumos. Chipul zâmbea: cu dinții de răsărită¹, rânjiți, cu nasul mare de știulete, cu mustățile negre de lână și ochii larg deschiși de nasturi verzi. Cine l-o fi scornit într-un fel anume, deșucheat²?

Încă din copilărie, am descoperit Paparuda, un ritual de invocare a ploii. În zilele însorite de vară, ieșeam afară toți copiii (chiar în fața blocului, în Brăila – orașul meu natal), dansam în horă și cântam: „Plouă, plouă, plouă, / Pentru inima mea, dă rouă!”.

Ceea ce nu știam, însă, era semnificația din spatele acestui ritual, menit să invoce ploaia, în zilele secetoase de vară, ca să aducă belșug.

În zona Brăilei, acest ritual este în strânsă legătură cu Caloianul, care constă în crearea și înmormântarea unei păpuși de pământ (reprezentând Soarele), ritual practicat în a treia săptămână de după Paște.

A treia zi de marți după Paștele ortodox, copii de diferite vârste, și mai ales fete, se adună pentru jelirea Caloianului. Aceștia construiesc o păpușă de lut, pe care o decorează cu flori și coji de ouă vopsite și o așază pe o scândură de lemn. „Îl aranjam frumos, să fie gătit cum trebuie, că doar săracul... îl înmormântam. Fiecare vrea să aibă Caloianu' mai frumos.” (Cristina Bratu, Brăila, Brăila, n. 1953)

Se împart rolurile: preotul, bocitoarele, dascălul și purtătorul crucii, iar, apoi, Caloianul este îngropat la malul apei, pe câmp sau într-un loc ascuns, ferit de mărăcini.

În tot acest timp, se aud diferite strigări, cea pe care o cunosc eu fiind: „Ene, ene, Caloiene!”.

După înmormântare, i se face pomana. Fetele gătesc împreună cu mamele lor plăcinte cu brânză, mămăligă, gogoși, în funcție de ce produse au la îndemână și toți copiii din sat se adună și se bucură împreună de bunătăți.

¹ Denumire populară pentru Floarea-soarelui.

² George Meniuc, *Delfinul*, Editura Policadran, 2015, p. 13

A treia zi, joia, Caloianul se dezgroapă și este dus spre cea mai apropiată apă, indiferent dacă este râu, lac sau chiar fântână, și i se dă drumul pe apă. Acest gest reprezintă un fel de rit de trecere – o jertfă, înmormântare simbolică, iar, mai apoi, o renaștere.

Copiii se duceau apoi în sat, unde avea loc Paparuda. De obicei, toți sătenii luau parte la acest ritual, așteptându-i pe copii la poartă, cu gălețile pline de apă, gata să îi ude. În tot acest timp, se cântă diferite versuri:

*„Paparudă-rudă,
Vino de ne udă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină!”*

Potrivit bunicii mele, aceste obiceiuri erau văzute drept jocuri de copii și erau diferite de la o localitate la alta. Când era copil, și ea lua parte la Paparudă și Caloian. *„Mergeam cu toții [copiii] și îl duceam [Caloianul] la apă. Îl făceam din pământ, îi cântam, îl pomeneam. Era ca o sărbătoare!”* (Cristina Bratu, Brăila, Brăila, n. 1953)

Aceste două ritualuri se practică, de obicei, în zona Brăilei, împreună, dar Paparuda nu este

strict legată de perioada Paștelui. De câte ori era o perioadă mai secetoasă, fără ploi, copiii se adunau și cântau *„Paparudă-rudă”*, urmând a fi stropiți cu apă (sau chiar ei între ei să se stropească cu apă).

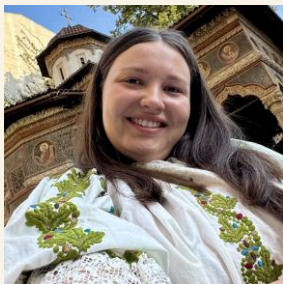
„Era mai mult un joc de când era cald, că n-aveai ce face. La apă [râu], când nu mergeam, ziceam să facem paparudă, că nici la apă nu mergeam mereu, când era de mers cu animalele. Acuma nu mai văd [copii] să facă [paparuda], mai ales la oraș, măcar așa... de joacă.” (Cristina Bratu, Brăila, Brăila, n. 1953)

Caloianul și Paparuda, împreună, reprezintă moarte – renaștere, și sunt legate printr-un scop comun: invocarea ploii. Așa cum se păstrează încă în zona Brăilei, sunt mai mult decât simple ritualuri (de invocare a ploii) – sunt forme de solidaritate comunitară și exprimă legătura profundă și autentică dintre om și natură.

Persoană intervievată: Cristina Bratu, Brăila, Brăila, n. 1953

Bibliografie:

MENIUC, George, nuvela *„Caloian”* din Delfinul, Editura Policadran, 2015.

Pomul dintre lumi.

„Mărul” de la nuntă și înmormântare, din comuna Blăjel, județul Sibiu

Georgeta-Maria ROMAN, email: georgetamaria.roman@ulbsibiu.ro
Conservare și Restaurare, an III

„Măru-i mândria și fala mortului! Poți să ai ce vrei tu, dacă n-ai măr...”

Gheorghe Ioan Roman, Blăjel, n. 1974

Comuna Blăjel este o comună din nordul județului Sibiu, aflată la doar 10 km de municipiul Mediaș. Am crescut în această comunitate de pe Valea Târnavelor, lucru ce mi-a oferit posibilitatea de a vedea și înțelege practicile rituale, relațiile sociale și importanța lor pentru oamenii din sat.

Arnold van Gennep spune că viața socială este alcătuită dintr-o serie de treceri, de la un stadiu la altul, iar acestea, sunt marcate prin rituri de trecere. Mărul împodobit, care este aproape identic la cele două mari *rituri de trecere*¹ – nunta și înmormântarea –, reprezintă un element de legătură între lumi, așa cum apare și în literatura de specialitate. Termenul „rit” din punct de vedere etimologic, are la origine cuvântul „rta”, termen indo-european, ce desemna ordinea universului, echilibrul dintre lumi, lumea divină și lumea oamenilor². Mărul, în aceste rituri, devine simbol cosmic, „cu mai multe sensuri, distincte în aparență, dar care toate sfârșesc, mult-puțin, să se întâlnească. [...] Este deci vorba în toate aceste cazuri, despre un mijloc al cunoașterii, care este când **fructul Arborelui**

Vieții, când cel al **Arborelui Științei binelui și a răului**. [...] Dacă mărul este un fruct miraculos, pomul care-l produce este și el un **pom din Cealaltă Lume**”³. Mărul devine simbol al vieții veșnice, prin faptul că nu se strică iarna: „ca și în cazul bradului veșnic tânăr, a condus la ideea nemuririi mărului și apoi la **măr ca simbol al nemuririi**”⁴.

În Blăjel, este numit „măr” **pomul ce se împodobește la nunți și la înmormântări**. În cazul nunților, această practică este vie doar în memoria persoanelor din comunitate, pe când, la înmormântare, obiceiul încă este viu, în diferite forme.

La nuntă, mărul era împodobit întotdeauna la casa mirelui, unde, după cununia religioasă, mirii, alături de nași și câteva rude apropiate veneau cu preotul pentru a „sluji” mărul (ce se afla împodobit în „casa dinaintre”). „Ne-am dus, ne-am cununat. De acolo, ne-am dus la socrii, la măr. Totdeauna era la casa mirelui măru’. O vint domn’ părinte și o slujit măru’. Era așa, ca un părăstas. Se puneau morții din neamu’ mirelui. Și nănașa își lua măru’. [...] Cununia era la amiază. Când ieșeau oamenii de la biserică, după, mergeau de slujeau măru’. Măru’ era îmbrăcat cu tot felu’ [de dulciuri] și cana și năframa în cană. Soacra mare i-l dădea la nănașă și zicea: **Ui’, nănașă**,

¹ Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 10.

² Florica Iușă, „Ceremonialul - Direcții actuale în antropologia culturală”, în *Noi culturi, noi antropologii, Lucrările celei de-a VII-a conferințe anuale a Societății de Antropologie Culturală din România*, ed. Vintilă Mihăilescu, Bogdan Iancu, Monica Stroe, Editura Humanitas, București, 24-26 septembrie, 2010, p. 243.

³ Jean Chevalier, Alain Gheerbant, *Dictionnaire des Symboles: Mythes, rêves, coutumes, gesles, formes, figures, couleurs, nombres*, Editions Robert Laffont, S.

A., Paris, 1969, traducerea a fost făcută după ediția 1969 revizuită și adăugită, apărută în colecția „Bouquins”, p. 284.

⁴ Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, București: CIMEC – Institutul Patrimoniului Cultural, 2009, ediție digitală 2016 Disponibil la: <https://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf>. [Accesat: 10.12.2025].

pe lumea asta să fie a tău măru' și pe lumea aialaltă să fie a meu!" (Maria Roman, Blăjel, n.1953).

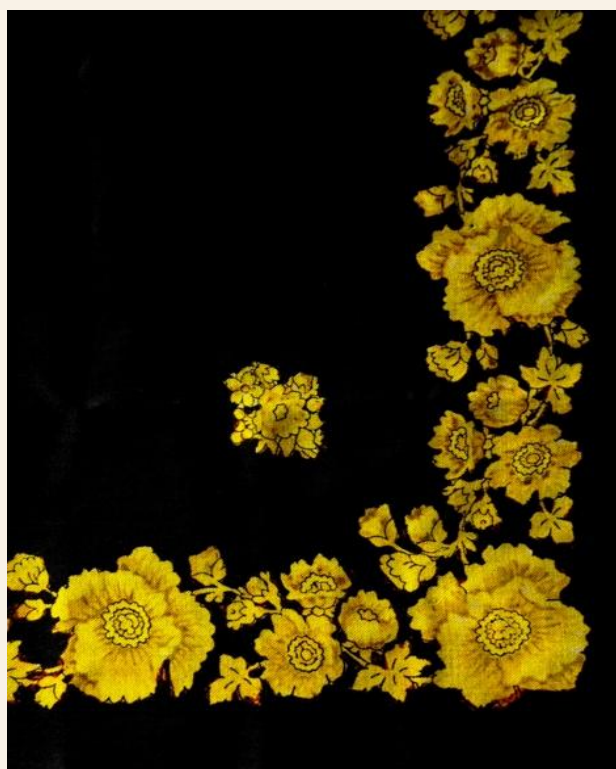
Măr împodobit la înmormântare

Sursa: arhiva personală

În „structura dramatică a nunții”⁵, darul cumulează diverse funcții „importante ca strategie de comportament și ca simbol al stabilirii armoniei și înțelegerii”⁶. În Blăjel, atunci când se dăruiește nașei mărul, aceasta primește și un **cadou**, ales special, pentru ea, de către mireasă. Este un moment important în înrudirea sufletească a celor două familii, căci dacă mireasa alege cadoul, soacra mare „face mărul” și îl dăruiește, înrudindu-se cu nașa „**pe lumea asta și pe lumea aialaltă**”: „Îi puneai, la nănașa, ceva în măr, că-i puneai o năframă, că-i puneai un chindeu, că-i puneai de-o șurță... materialu’. C-apăi își făcea ea șurța, da’ trebuia, în măr, să-i pui un **cadou** – în cană, și cana o puneai jos, lângă el, acolo” (Maria Roman, Blăjel, n.1942).

Mărul era un pom tânăr, care era tăiat și pus într-o oală cu pământ: „Acolo, pe pământ, puneai o pită, lângă, cana” (Maria Roman, Blăjel, n.1953). Deseori, cadoul din măr era o „**năframă cu margine**

galbină” – care, până astăzi, este emblematică pentru localitate, fiind recunoscută pentru „galbenul de Blăjel”. Năfrămile erau cumpărate de la diverși comercianți și erau, adesea, scumpe, unele având modele unice. Chiar și în cazul acesta, mireasa trebuia să fie atentă la ce cadou alege: „Puneai, la nănașa, năframă în măr, dar io’, la nănașa, nu i-am pus năframă cu margine, că o zis că ea nu o ia. Da’ i-am luat că erau atunci baticuri așa frumoase, foarte frumoase, de mătase. I-am luat una de-aia. Apăi i-o plăcut de minune, mult o luat-o. Era doamnă nănașa, nu țărănaș” (Ana Roman, Blăjel, n.1937).

Detaliu de pe o „năframă cu margine”

Sursa: arhiva personală

Atenția pentru aceste detalii este în continuare foarte importantă pentru oamenii din sat, căci „**dacă nu faci măr cumsăcade, înseamnă că o batjocorești pe nănașa!**” – idee puternic înrădăcinată încă în mentalul comunității. Oamenii din sat aveau mult respect pentru nași, datorită rolului pe care îl au în momentele importante ale vieții. Erai și mai atent dacă nașii erau domni: „No,

⁵ Ofelia Văduva, *Magia Darului*, Editura Enciclopedică, 1997, București, p.69.

⁶ *Ibidem*.

acuma, dacă ai așa un nănaș [domn], nu poți face orice, nici nu poți grăi orice... ei o fost domni!” (Maria Virca, Blăjel, n. 1942).

Măr împodobit la înmormântare

Sursa: arhiva personală

În cazul **însmormântărilor**, se împodobește mărul, în același fel. În literatura de specialitate, noțiunea de „*moarte-nuntă*” desemnează structura rituală prin care moartea este înțeleasă ca o formă de trecere similară nunții, marcând integrarea omului într-o altă ordine existențială⁷. În comunitatea din Blăjel, mărul are un rol esențial în ritualul funerar, pentru că, așa cum am aflat din teren: „**Măru-i mândria și fala mortului! Poți să ai ce vrei tu, dacă n-ai măr...**” (Gheorghe-Ioan Roman, Blăjel, n.1974).

Astfel, mărul îl reprezintă pe cel decedat, devenind un obiect estetic al ritualului⁸. „Măru’ era în curte, la însmormântare, nu-l mai aducea în casă,

îl făcea direct în curte. **Da’ era foarte frumos măru’ în curte, era curtea gătată.** Măru’ să dă la nănașă, să puneă’ mere, să puneă’ boboanță, turte... Și măru’ îl lua nănașa, cine te cununa, ăla lua măru’! Trebuia să faci măru’ fain, ca să nu îți bați joc de nănașa.” (Maria Roman, Blăjel, n.1942). Întâlnim adesea ideea „**însmormântării faine**” care are legătură directă cu „momentul feeric al trecerii și imaginea estetică a morții”⁹. „Așa se zice, că **ai avut însmormântare faină, dacă ai avut măr fain**, dacă o fost timp frumos, dacă o fost lume multă, dacă ai avut masă gătată, depinde și câți preoți chemai...” (Maria Roman, Blăjel, n.1953).

Măr împodobit la însmormântare

Sursa: arhiva personală

În dimineața zilei însmormântării, rudele, mergeau la ajutorat. „Atuncia făceai măru’, în dimineața mormântării. Femeile se adunau, trebuia gătată masa, mărul, se făcea cutia... aveai destule. Apăi, dimineața, se înșirau, pe sfoară, toate [dulciurile] și le agățai acolo. [...] Nu tăiai totdeauna măr. Depinde ce era. Trebuia să fie oblu, să îl poți face frumos. Mai tăiau oamenii câte un prun – prunii se înmulțesc ușor, merii, îți părea rău să-i tai.” (Maria Roman, Blăjel, n.1953).

Și în cazul însmormântării, nașa joacă un rol foarte important, ea primind mărul și cu această ocazie: „Era o mândrie să fii nașa și să primești

⁷ Gail Kligman, *Nunta mortului: Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 173.

⁸ Petre Ursache, *Etnoestetica*, Editura Institutului European, Iași, 1998, p. 149.

⁹ *Ibidem*.

mărul. [...] Și în cămin, la pomeană, nașa stătea prima” (Silvia Roman, Blăjel, n.1970).

Măr împodobit la înmormântare, anii `70

Sursa: arhiva personală

Astfel, mărul devine un dar care leagă cele două lumi, căci „oferirea de daruri [...] are drept suport spiritual credința [...], menținerea bunelor relații între cele **două comunități ce compun, în gândire tradițională, societatea — comunitatea viilor și comunitatea strămoșilor**”¹⁰. Aceste lumi sunt legate de înrudirea spirituală, care continuă chiar și după momentul trecerii. Atunci când nașa primește mărul, la înmormântare, cea care i-l oferă [o rudă apropiată a decedatului, care se ocupă de înmormântare – fiică, noră, nepoată etc.], îi spune: „Pe lumea asta să fie a dumnitale, nănașă, și pe lumea aialată a lu’... [se spunea numele celui decedat]”.

La înmormântare, mărul este despodobit imediat, căci nașa trebuie să își conducă prima finul/fina, pe ultimul drum, iar la cimitir, aceasta trebuie să își „țină finul/fina de cap” – adică îngenunchează pe marginea gropii săpate, unde este așezat sicriul, pune mâna pe sicriu, preotul o acoperă cu epitrahilul, citind o ultimă dezlegare pentru sufletul celui decedat. Practic, nașa este martoră la acest ultim moment petrecut pe pământ de finul/fina ei, așa cum este martoră la cununie. Nașii „sunt martori și chezași ai temeiniciei

făgăduințelor făcute de viitorii soți [...] De aceea pun mâna pe cununii, atât atunci când sunt puse pe capul mirilor, cât și atunci când sunt luate”¹¹.

Momentul „ținerii de cap”

Sursa: arhiva personală

Dacă nașa se întâmpla să nu mai fie în viață (ceea ce era foarte probabil, nașii fiind adesea mai în vârstă decât finii), atunci se dădea mărul copiilor acesteia, fiicei nașei sau, după caz, nurorii ei – căci

Darurile primite în măr

Sursa: arhiva personală

„devenea nașa”, în ritualul funerar. Dacă nașii aveau mai mulți copii, mărul era luat de cei care erau „pe curte”, adică moștenitorii direcți ai nașilor, care locuiau în casa părintească.

¹⁰ Ofelia Văduva, Pași spre sacru: din etnologia alimentației românești, Editura Etnologică, București, 2011, p. 111.

¹¹ *Învățătură de credință creștină ortodoxă*, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Editura Apologeticum, București, 2006, p. 179.

Despre această legătură stabilită între lumi, prin simbolul pomului ritual, Simion Florea Marian spune că acesta este „pomul vieții, trecătoarea din lumea aceasta în cealaltă, umbrirea sufletului în lumea de dincolo, **pomii Raiului** sau Raiul.”¹² Mărul apare drept pom al Raiului, în folclorul local din Blăjel, cu precădere în **colinde**. Spre exemplu, în *colinda preotului* – colindă antifonică, cântată în două cetee, „două lături”, așa cum se spune în comunitate –, după fiecare vers, se începe refrenul „**Că-i mă...**”, iar cealaltă ceată cântă peste, pentru ca refrenul să nu poată fi terminat:

„Colo’ susu’ mai în susu’,
[Că-i mă...]
Sub umbrița de măr albu’
[Că-i mă...]

Această repetiție are loc pe tot parcursul colindei (49 de versuri), refrenul auzindu-se integral doar la final, când e cântat de cele două cetee, împreună:

„**Că-i măru’ cu florile!**”.

Recurența mărului în colindă evidențiază statutul său de pom paradisiac. Mărul nu apare ca un element decorativ, ci ca un reper central al spațiului sacru, plasat „sub umbrița” acestuia, unde se desfășoară scenele rituale și narative ale colindei. Structura antifonică, prin întreruperea deliberată a refrenului și finalizarea lui abia în ultimul vers, sugerează o **tensiune simbolică**, încheiată abia la

¹² Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români*, Editura Grai și suflet, București, 1995, p. 181.

sfârșit, cu imaginea pomului înflorit, ce marchează atingerea plenitudinii.

Într-o altă colindă din sat, apare, din nou, o descriere a imaginii Raiului:

„[...] Din mijloc de Raiu’,
Tot la mesă-ntinsă,
Și la jâlțuri scirsă,
Jur în jur de mese,
Jâlțuri îs diresă,
Merii îs răsădițu’
Vineți înflorițu. [...]”

Imaginea merilor, în Rai, apare ca un simbol al ordinii, al desăvârșirii. Aceștia sunt „răsădiți”, adică plantați, integrați într-o ordine voită. De asemenea, prezența meselor întinse și a jilțurilor rânduite, înconjurate de meri înfloriți, indică un spațiu al comuniunii, al ospățului din grădină Raiului, unde există „jâlțuri scirsă” pentru fiecare. Acest lucru ne ajută la înțelegerea funcției pomului ritual, în riturile de trecere din comunitate. Dacă Raiul este imaginat ca o grădină cu pomi înfloriți, mărul din cadrul nunții și al înmormântării poate fi interpretat ca o **prefigurare a acestui spațiu paradisiac**, adus simbolic în mijlocul comunității, pentru a marca momentele de transformare fundamentală ale existenței și pentru a ilustra cum lumile rămân în legătură.

În prezent, obiceiul suferă modificări, mărul devenind, în unele cazuri, un coș cu fructe și dulciuri, și nu un pom împodobit, mai ales în cazurile în care slujba înmormântării nu se mai face în curte, ci în capela mortuară. Coșul este oferit tot nașei, aceasta bucurându-se de aceeași cinste. Importanța mărului pentru comunitate o regăsim în continuare, în zicala „**Ești ca o înmormântare fără măr!**”, care arată că acesta este perceput ca un element constitutiv al ritualului, fără de care actul trecerii ar rămâne incomplet.

Așadar, mărul din Blăjel, devine pomul dintre lumi, care leagă sufletele „pe lumea asta și pe lumea aialaltă”.

Persoane intervievate:

Gheorghe Ioan Roman, Blăjel, n. 1974

Maria Roman, Blăjel, n.1953

Maria Roman, Blăjel, n.1942

Ana Roman, Blăjel, n.1937

Maria Virca, Blăjel, n.1942

Silvia Roman, Blăjel, n.1970

Bibliografie:

CHEVALIER, Jean, GHEERBANT Alain, *Dictionnaire des Symboles: Mythes, rêves, coutumes, gesles, formes, figures, couleurs, nombres*, Editions Robert Laffont, S. A., Paris, 1969, traducerea a fost făcută după ediția 1969 revizută și adăugită, apărută în colecția „Bouquins”.

FLOREA MARIAN, Simion, *Înmormântarea la români*, Editura Grai și suflet, București, 1995.

GENNEP, Arnold van, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996.

Învățătură de credință creștină ortodoxă, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Editura Apologeticum, București, 2006.

KLIGMAN, Gail, *Nunta mortului: Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.

MIHĂILESCU, Vintilă, IANCU, Bogdan, STROE Monica (ed.), *Noi culturi, noi antropologii*, Lucrările celei de-a VII-a conferințe anuale a Societății de Antropologie Culturală din România, București, 24-26 septembrie, 2010.

URSACHE, Petre, *Etnoestetica*, Editura Institutului European, Iași, 1998.

VĂDUVA, Ofelia, *Magia Darului*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

VĂDUVA Ofelia, *Pași spre sacru: din etnologia alimentației românești*, Editura Etnologică, București, 2011.

Datul copilului de pomană în comuna Podoleni, județul Neamț

Maria-Georgiana Ciocan

Conservare-Restaurare, anul II

Printre practici tradiționale din trecut, din zona Neamțului, regăsim și cea a datului de pomană a unui copil (sau vinderea simbolică a lui), peste geam.

Ce este această practică tradițională?

În zilele noastre, când un copil se îmbolnăvește, mergem la medic, pentru a-l trata de orice îl supără, însă, pe vremuri, accesul la un serviciu medical nu era la îndemâna oricui. Prin urmare, se apela la diferite leacuri băbești, dar și la anumite practici, printre care se numără și cel menționat mai sus.

Astfel, copiii care nu puteau fi tratați altfel, erau dați de pomană sau vânduți, peste geam, către o altă persoană, diferită de părinți, care se numea *naș vindecător* sau *nașul nou*.

Se credea că, odată „înstrăinat” de familia lui și dat de pomană altei familii, copilul va scăpa de respectiva afecțiune. În urma acestui proces, micuțul primea un nume nou, pe care avea să-l poarte toată viața, pentru a nu se mai apropia de el bolile.

Copilul poate fi dat doar pe fereastră, sau se poate practica acest obicei și în alte circumstanțe?

Oamenii consideră că, prin datul de pomană al copilului pe fereastră (sau vânzarea simbolică a lui astfel), evită scoaterea acestuia pe ușă – care ar reprezenta ducerea pe cel din urmă drum – și înșală moartea.

În zona Neamțului, unde m-a binecuvântat Dumnezeu să mă nasc, această tradiție este una

cunoscută și chiar eu, personal, am fost oarecum *dată de pomană*, însă nu când eram prunc, ci când aveam 14 ani. Când eram mică, nu aveam nicio problemă de sănătate gravă, însă, cu trecerea timpului, starea mea de sănătate s-a înrăutățit. Părinții mei au umblat mult cu mine pe la diverși medici și părea că nimic nu-și face efectul. La un moment dat, mama, fiind sfătuită de către bunica mea, m-a dus la Mănăstirea Bistrița, la Icoana Vindecătoare a Sf. Ana, mama Maicii Domnului și, acolo, m-a încredințat sfintei, rugându-se cu lacrimi și cu lumânarea de la Înviere în mână. Deoarece port două prenume, au decis atunci să mă strige Maria, Georgiana rămânând numele meu vechi, de copilă bolnăvicioasă.

Culegând niște povestiri de la vecinii din satul meu natal (com. Podoleni, jud. Neamț) voi împărtăși aici câteva dintre ele, care mi s-au părut foarte interesante.

„*Ficior-miu s-o născut într-o vineri, pi treișpi (vineri, 13 aprilie 1973). Asta, la noi și pisti tăt, îi zî cu ghinion. La mini, în casî, nici nu sî făce treabî vinerea treișpi, ca sî nu-ș' bagi ăl' rău coada și sî iasî munca di pomanî. M-o sfătuit atucia mămica me, Dumnezeu s-o odihnească, sî nu lăs copchilu așa, și, imediat ci l-am botezat cu numili di Ion, l-am dat di pomană la vecina di icia, pisti drum, și ie l-o strâgat Ghiorghe. Atuncia iera mai, pi doișpi (12 mai), când i l-am dat, da' zâua di cinstit (ziua de naștere) i-o rămas tot pi trișpi april. L-am dat cu candila di la botez și cu prosop. Acu', ficior-miu îi în străinătati, s-o stabilit acolo și aghe măi vini acasî din an în Paști. Tot cu numili ista o rămas (Gheorghe) și iaca tătă viața lui l-o firit Dumnezeu din năcazuri și di boli.*” (Maria Hanganu, com. Podoleni, județul Neamț, n.1952)

„Eugenia me o fo’ un copchil tari cumiñi, nu făce tăt felu’ di năzbătii, cum auzăm di pi la alțai cî fac. Da’ iaca, într-o duminică, [...] cineva mi-o diochet-o. Tătâ zăua ceie i-o fost rău, [...]. Am văzt cî luni nu-i treci, marț nu-i treci și tot plâangi [...]. Am zăs eu cî ci sâ fac, am dus-o la popî sâ-i ceteascâ, am adus-o acasî și măi tari plânge. Nici noptâli nu dornie și nici noi pi lîngî ie nu ni putem hodini acătări. Iaca ci m-am pus: zâc s-o dau di pomanâ, batrâ or lăsa-o în paci. Am mers cu ie în centru, la învățătoarea, fimei bunî și blândî, i-am dat-o ii, zîc poati or lăsa-o.

Am dat-o cu prosop și cu lumânari nouî și o chemat-o Ileana. În noaptea ceie, n-o măi plâns așa mult și, iaca, a doua zî, copchila nu măi ave’ nic. Parcâ nici n-o fost a ii.” (Areta Stoian, com. Podoleni, județul Neamț, n. 1948)

“La noi, în stat, pi vremea ceie, ierau multi fimei spurcati cu tăt felu’ di farmici. Într-o zî, am ișât pi șanț cu fimeili și, când mă uit măi ghini, văd, la nucu’ din poartî, o ațâ roș. M-am gândit ci sî hii [fie],

da’ n-am măi băgat-o în samî. Pisti vremi, văd că Nihăiță nu măi doarni, gisa numa urât și nu dornie diloc. Câtiva zâli am stat și m-am chinuit cu iel, numa’ Ceal’ di Sus știi. M-am dus, într-o zî, sâ ieu lapti și iar am văzt ațâ ceie roșî. Atunci, ni-am dat sama că cineva i-o furat somnu’. Nu putem bănui cini o fost, ca sî dislegi. Apâi când o vinit Ion a nieu acas’, l-am pus sî tai nucu, așă nilî ci ni-o fost, că era tinierel, da’ făce rod, și l-am ars în grădinuță, cu tăt cu sfoară. După aceie, răpidi am luat copchilu și m-am dus la o verișoarâ măi străinâ, i l-am dat ii pi zăci lei di azi – atuncia erau bani – și ie ni l-o luat și l-o chemat Ghiorghi. O zăs ie că Sfântu apără di necazuri și blestemi. După ci l-am dat, ș-o revenit și dornie ghini.” (Anica Ploscaru, com. Podoleni, județul Neamț, n. 1951)

Persoane intervievate:

Maria Hanganu, com. Podoleni, Neamț, n.1952

Areta Stoian, com. Podoleni, Neamț, n. 1948

Anica Ploscaru, com. Podoleni, Neamț, n. 1951

Considerații privind meteorologia populară într-un sat de pe Valea Secașului Mare

Viorel Fleșer, email: viorel.fleser@yahoo.com

Master Protejarea și Valorificarea Patrimoniului Istoric, an II

Din cele mai vechi timpuri, omul a avut cunoștințe legate de natură și univers. Prin justa observație, dar și prin credința în anumite superstiții, el putea identifica anumite fenomene meteorologice înainte ca ele să se întâmple.

Satul Cut – reședință a comunei cu același nume – este situat în partea estică a județului Alba, la granița cu județul Sibiu. În nord, comuna Cut se învecinează cu localitatea Daia Română, la vest cu municipiul Sebeș, la sud cu comuna Călnic, iar la est cu comuna Șpring. Cutul este o așezare de tip adunat, atestată documentar încă din anul 1291. Aceasta face parte din zona etnografică a Văii Secașului Mare – „ca întindere, Valea Secașului Mare cuprinde teritoriul dintre Mureș, Munții Cibinului, Târnava Mare și pârâul Visa”¹. Clima Țării Secașelor „este mult influențată de prezența înspre sud a zonei montane, dar și de existența culoarului larg al Mureșului ce mijlocește pătrunderea maselor de aer umed dinspre vest dar și mai cald dinspre Apuseni, făcând ca climatul din nordul podișului să fie ceva mai arid”². Clima în zonă este „*temperat-continentală* cu proporții mai scăzute, iar variațiile de temperatură medie oscilează între 9-11 grade. *Altitudinea* maximă este de 480 m pe care o atinge coasta numită Dealul Drașovului”³. Satul este înconjurat de dealuri, fiind situat într-o mică depresiune. Datorită acestui fapt „nu prea este expus vânturilor, aerul fiind de altfel destul de liniștit. Ca urmare iarna sunt rare viscoalele de zăpadă. Ploile vin mai ales de la vest, pe valea Mureșului în sus. În general, nu sunt prea multe ploi

pentru culturi, clima putând fi considerată mai degrabă uscată”⁴.

În trecut, cutenii erau dependenți de muncile câmpului și de roadele datorite de acesta. Precipitațiile sau lipsa lor influențau direct agricultura, sistemele de irigații fiind instalate, la Cut, odată cu începerea colectivizării și dezafectate după Revoluția din 1989. În cercetarea mea, am identificat două tipuri de calendare folosite, la Cut, pentru prevestirea vremii cu un an înainte.

Calendarul de ceapă era realizat pentru a ști cât de ploios va fi anul următor. Tudor Pamfile, în *Mitologia poporului român*, precizează că „ploaia o dăruiește Dumnezeu când vrea. Când omul nici cu gândul nu gândește, căci cine poate pătrunde cu mintea în taina lui Dumnezeu! Cu toate acestea, sunt o sumă de semne de ploaie în care poporul crede cu tărie”⁵. În Transilvania, era folosit un calendar realizat ssdin căușuri (foi) mici de ceapă, în care se adăuga o cantitate egală de sare și care avea menirea de a prevesti cât de ploios va fi următorul an: „era o practică foarte răspândită în Transilvania, în unele locuri era legat de sărbătoarea Crăciunului, calendarul fiind făcut în seara Ajunului și citit în ziua Crăciunului. În zonele de câmpie ale Transilvaniei, se obișnuia să se facă un calendar similar cu cel din coji de ceapă, însă în care se folosesc coji de nucă.”⁶ Acest calendar era folosit, până nu demult, la Cut, pentru prevestirea precipitațiilor din acel an: „Numai în ajun de Anul Nou, numa’ atuncea să făcea, se decojea ceapa în 12 găoci (*căușuri*), se

¹ Ilie Moise, *Cartea Cutului*, Editura Altip, Alba Iulia, 2014, p. 8.

² Popa Ioan, Editura Astra, *Țara Secașelor*, Blaj, 2006, p. 13.

³ Ilie Moise, *op. cit.*, p. 8.

⁴ Tudor Pamfile, Editura SAECULUM I.O., *Mitologia Poporului Român*, București, 2018, p. 359.

⁵ *Ibidem*.

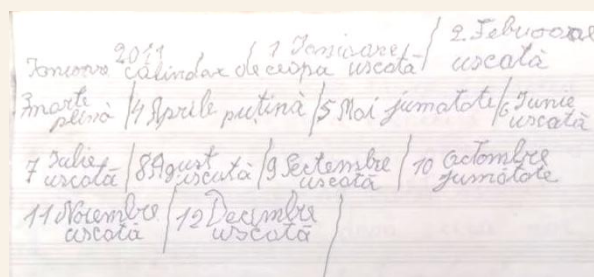
⁶ Radu Totoianu, Editura MEGA, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, Cluj-Napoca, 2021, p. 289.

punea sare în fiecare găuace și, de acolo, era 12 luni dintr-o singură ceapă. Nu făceai din mai multe. Prima coajă era luna lui ianuarie și tot așa, mai departe, până în decembrie, să fie spre interiorul cepei” (Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu’ Mazăre, Cut, n. 1958). Așadar, în seara zilei de 31 decembrie, se decojea o ceapă și se *desgăuca* (se desfăceau foile de ceapă). Prin acest proces, se obțineau *găoci* mici de ceapă, în care se puneau o cantitate egală de sare. Numărul găocilor de ceapă era de 12, reprezentând cele 12 luni ale anului. Acestea se așezau pe masă sau pe un *dog* (tocător) curat, urmând ca, a doua zi, în ziua de Anul Nou, să se interpreteze. De adăugat faptul că, în noaptea de dintre ani, unele familii îngropau anul vechi cu un foc care era făcut în uliță, cu jipi de tulei (tulpini de porumb), care simboliza trecerea în noul an. Acest foc era făcut la mijlocul nopții.

„Calendarul de ceapă era *citit* după câtă apă se lăsa în fiecare *găuace* de ceapă, în parte. Sarea se puneau cu o măsură mai exactă, că erau unii care nu țineau cont de măsură și, unde era sare mai multă, lăsa apă mai multă. Care [căuș] lăsa apă era [prevestea o lună] ploioasă, care lăsa mai puțină apă mai puțin ploioasă, și care nu lăsa deloc apă era săcetoasă” (Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu’ Mazăre, Cut, n. 1958).

Realizând cercetarea pentru acest articol, am găsit, în caietele bunicii mele paterne, Susana Fleșer (1933-2014) – o țărancă ce își nota toate lucrurile importante (legate de orice) –, mai multe înscrisuri care au legătură cu aceste calendare. De exemplu, în anul 2011, bunica nota: „2011 Călindar de ceapă: 1. **Ianuarie** – uscată, 2. **Februarie** – uscată, 3. **Martie** – plină, 4. **Aprilie** – puțină, 5. **Mai** – jumătate, 6. **Iunie** – uscată, 7. **Iulie** – uscată, 8. **August** – uscată, 9. **Septembrie** – uscată, 10. **Octombrie** – jumătate, 11. **Noembrie** – uscată, 12. **Decembrie** – uscată”⁷. În cazul calendarului de ceapă notat mai sus, vedem faptul că lunile ianuarie, februarie, iunie, iulie, august, septembrie, noiembrie și decembrie se anunțau a fi lipsite de precipitații sau ninsoare, pe

când martie se anunța a fi o lună cu precipitații, iar aprilie cu mai puține precipitații. În lunile mai și octombrie, aveau să aibă, conform acestui calendar inedit, precipitații o jumătate de lună.

Calendar de ceapă, notițele Susanei Fleșer 2011

Sursa: arhiva familie Fleșer

Calendarul de zile, spre deosebire de cel de ceapă, era folosit, de către înaintașii noștri, tot pentru a prezice vremea, în anul care urma. Acest calendar presupunea notarea fenomenelor meteorologice din primele 12 zile ale lunii ianuarie, existând credința că, în aceste zile, vremea este ca în cele 12 luni ale anului: „Ziua de 1 ianuarie reprezenta luna ianuarie, ziua de 2 ianuarie reprezenta luna februarie, și tot așa până la data de 12 ianuarie, care era luna decembrie” (Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu’ Mazăre, Cut, n. 1958). Mai exista credința că, în primele 12 zile ale lunii ianuarie a fiecărui an, vremea este schimbătoare, tocmai pentru a permite interpretarea acestui tip de calendar. În trecut, exista și o expresie folosită pentru a explica lipsa de încredere în ceea ce privește o persoană: *ești sucit ca vremea*.

Consultând caietele bunicii mele paterne, am descoperit o mulțime de astfel de însemne vizând calendarul de zile. Mai jos, vom reda ceea ce a notat Susana Fleșer, în legătură cu vremea din 2011: „1. **Ianuarie** – vreme închisă până la 12, tot închisă, bate vântu până la 18 după aceea sănin pînă la 21 după vreme închisă. 2. **Februarie** vreme închisă, fără ploaie, fără vînt, până la 9 după s-o vîst soarele pînă la 12 după aceea nor pînă la 24. 3. **Martie** vreme închisă pînă la 8 după aceea ninje pînă la 15 după aceea vreme închisă pînă la 18 după aceea ninje pînă la 19 după aceea vreme închisă. 4.

⁷ Susana Fleșer – manuscris *Calendarul de ceapă* 2011.

April până la 5 besnă (ceață) după aceea închisă. 5. **Mai** pînă la 12 vreme închisă după aceea soare pînă la 14 după vreme închisă 19 după aceea sănin. 6. **Iunie** sănin toată ziua. 7. **Iulie** Vînt la 3 o fost sănin după aceea vreme închisă toată ziua. 8. **August** vreme închisă și uscată pînă la 10 după aceea soare pînă la 12 după aceea s-o nourat pînă la 18 după aceea vreme închisă pînă la 24 și cura streșina de la zăpadă. 9. **Septembrie** chicură pînă la 4 după aceea vreme închisă pînă la 9 după aceea și soare și senin și nor cald pînă la 12 după aceea sănin tot cald și bate vînt pînă la 17 după aceea să noură. 10. **Octombrie** ceață toată ziua. 11. **Noiembrie** toată ziua ceață. 12. **Decembrie** – ”⁸. Bunica mea paternă avea credința că aceste două tipuri de calendare sunt de o mai mare precizie decît prognozele meteo de la canalele de televiziune.

2011
 Ianuarie vreme închisă pînă la 12 tot
 închisă și lată vîntu pînă la 18 după aceea
 pînă la 21 după aceea închisă
 Februarie vreme închisă fără ploaie fără
 vînt pînă la 9 după aceea vînt soarele
 pînă la 12 după aceea nor
 pînă la 24
 3 Martie vreme închisă pînă la 8 după aceea
 vînt pînă la 15 după aceea vreme închisă
 pînă la 18 după aceea vînt pînă la 19
 după aceea vreme închisă

Calendar de zile, notițele Susanei Fleșer 2011

Sursa: arhiva familie Fleșer

Prognoze care implică animale sau insecte.

Odată cu venirea sezonului rece, cuteanul mai are posibilitatea de a prevedea cît va fi iarna de lungă și de grea, după sacrificarea **porcului**, în luna decembrie, și scoaterea **splinei** acestuia. Există credința că aceasta arată cît de lungă sau grea urma să fie iarna: „Cu cît era splina mai lungă, cu atîta era iarna mai lungă. Și cu cît era splina mai lată, cu atîta mai geroasă. Și dacă era splina, la capăt, mai îngustă și, spre final, mai lată, asta însemna că iarna va fi geroasă, spre sfârșitul ei” (Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu’ Mazăre, Cut, n. 1958).

Mai există credința că, atunci cînd croncănă **cioara**, vine ninsoarea: „cînd croncănă cioara, vine zăpada. Vara nici nu croncănă cioara, ca iarna” (Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu’ Mazăre, Cut, n. 1958). Pe data de 2 februarie, se sărbătorește Întîmpinarea Domnului, iar, tot în această zi, se zice că **trece hulpea gheața**: „cînd iasă **vulpea** din bîrlog și trece peste gheață, zice că o duce. Iar dacă trece și nu este gheață, zice că o aduce” (Maria Fleșer, cunoscută, în sat, ca Mărioara lu’ Mazăre, Cut, n. 1963). De asemenea, se crede că, dacă iese **ursul** din bîrlog și își vede umbra, se întoarce înapoi, semn că iarna continuă, iar dacă nu o vede, rămîne afară, semn că iarna s-a încheiat. Atunci cînd **furnicile** ies vara sau cînd chișcă **musca**, atunci vine ploaia.

Prognoze meteo după semnele cerului.

Unul din semnele lesne de înțeles este că, atunci cînd se adună nori grei deasupra satului, va venii ploaia. Cînd luna are forma ca de săcere (semilună) ce poate ține o găleată agățată de unul din coarne, este semn de secetă. Cînd luna este cu coarnele în jos, este semn că a căzut găleata și există credința că va ploua: „Luna, cînd e secetă, stă cu coarnele în sus sau într-o parte, adică cînd poate să știe găleata acățată în coarnele lunii, atunci o să fie secetă, iar cînd stă într-o parte și nu poate să stea găleata agățată, atunci cade găleata și va fi ploaie – așa ziceu bătrînii ” (Maria Fleșer, cunoscută, în sat, ca Mărioara lu’ Mazăre, Cut, n. 1963).

Alte prognoze care prevestesc vremea. În

trecut, exista credința că, dacă nu vei spăla în anumite zile din an, vei fi protejat de trăsnet: „joile de la Paști pînă la Rusalii nu se spală, că îi rău de detunet” (Susana Besoiu, cunoscută, în sat, ca Sana Săanii, Cut, n.1945). De asemenea, în timpul unei furtuni, cînd tuna, se zicea că se bate dracu cu soacră-sa. Iar dacă doi frați se șterg în același timp pe un ștergar, se spunea că vine ploaia. Cînd se lasă fumul jos din horn este semn că va ploua. Iar „cînd vine moș Nicolae cu barba neagră, adică fără zăpadă, înseamnă că moș Crăciun va venii cu barba albă, adică cu zăpada și invers” (Ilie Fleșer, cunoscut,

⁸ Susana Fleșer – manuscris *Calendarul de zile 2011*.

în sat, ca Ilia lu' Mazăre, Cut, n. 1958). În perioadele de secetă, preotul ține slujbe pentru ploaie, iar în cazul ploii în exces, acesta se roagă pentru oprirea acestora, iar în cazul unor furtuni, se trag clopotele (cel mai vechi dintre cele două datând din 1680), pentru risipirea norilor. De asemenea, mai există credința că, în fiecare an de sfântul Ilie, o să plouă, acesta aducând ploaia cu carul său de foc. Persoanele mai în vârstă, care suferă de anumite afecțiuni sau au anumite cicatrici, simt schimbările climatice înainte cu ceva vreme. Lumânarea cu care se participa la prohodul Domnului din Vinerea Mare și la înconjuratul bisericii era folosită pe parcursul următorului an, în zilele cu vreme tare (zilele ploioase, cu puternice descărcări electrice și tunete)

În zilele noastre, în comunitate, nimeni nu mai utilizează aceste tipuri de calendare, datorită ușurinței cu care putem afla starea vremii, de la televizor, de pe internet sau de pe aplicația meteo a telefonului.

De menționat faptul că, în trecut, copiii aveau tot felul de cântecele:

*Lună nouă, lună nouă,
Dă, Doamne, să plouă!*
sau
Paparudă, rudă,

Vino și ne udă!

sau

*Vine ploaia, bine-mi pare,
În grădină am o floare,
Ploaia o va crește mare,
Vine ploaia, bine-mi pare!*

Bibliografie:

Moise, Ilie, *Cartea Cutului*, Editura Altip, Alba Iulia, 2014.

Pamfile, Tudor, *Mitologia Poporului Român*, Editura SAECULUM I.O., București, 2018.

Popa, Ioan, *Țara Secașelor*, Editura Astra, Blaj 2006.

Totoianu, Radu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2021.

Vasilca, Gheorghe, *Satul Cut. Însemări monografice și amintiri*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință 2011.

Persoane intervievate:

Maria Fleșer, cunoscută, în sat, ca Mărioara lu' Mazăre, Cut, n. 1963 (născută în localitatea Pianu de Sus, județul Alba, mutată la Cut, județul Alba, prin căsătorie, în anul 1985)

Ilie Fleșer, cunoscut, în sat, ca Ilia lu' Mazăre, Cut, județul Alba, n. 1958

Susana Besoiu, cunoscută, în sat, ca Sana Săanii, Cut, județul Alba, n.1945

Într-un genunchi

Ionuț-Horia Petrișor, email:ionuthoria.petrisor@ulbsibiu.ro

Studiul Patrimoniului și Managementul Bunului Cultural, anul II

Ori ne întoarcem pe ambele picioare, ori, pe veci, într-un genunchi.

Gestul statului într-un genunchi, în timpul slujbei, este adânc înrădăcinat în spiritualitatea și cultura satului Corbi, din județul Brașov. Din copilărie și până în prezent, unchiu Ioan Orlanda evoca, cu emoție, o practică ce transcende simpla manifestare în biserică, devenind simbol al apartenenței, al umilinței, al reîntoarcerii și al legăturii cu originile.

„Eu așa știu... mă știu... și în Corbi. Stăteam, stau într-un genunchi, bărbații. Da, bărbați tineri și copiii [băieții].” (Ioan Orlanda, Corbi, jud. Brașov, n. 1949)

Pentru unchiu Ioan Orlanda, acest gest, învățat încă din copilărie, simbolizează „nu obișnuință... Învățată din copilărie, văzând, văzând la oamenii mai 'n-etate, acest lucru, l-ai [preluat]...” și devine parte dintr-o pedagogie a vieții tradiționale, în care valorile și gesturile se transmit organic între generații.

În paralel cu această practică manifestată în biserică, unchiu aduce în discuție și destinul celor plecați din sat, a copiilor care „nu se mai întorc, ori se întorc pe veci.” Reîntoarcerea în sat apare ca o pendulare între „a te întoarce pe ambele picioare” și „a te întoarce într-un genunchi” – o metaforă profundă pentru moarte și apartenență finală la locul natal.

Ori ne întoarcem de tot, dar pe orizontală, între ghilimelele de rigoare, ori ne întoarcem într-un genunchi... Unii se mai întorc, alții nu se mai întorc. Întorsul ăsta înapoi la sat, te întorci aproape, cum sunteți voi, la pensie.

Vezi cum au fost Limpi și Dinu, părinții mei... Ei au vrut să se întoarcă. Dar, tot așa, poate obișnuința cu orașul... Ei s-au întors aproape de genunchi, s-au întors în ambii genunchi.

Persoană interviuată:

Ioan Orlanda, sat Corbi, județul Brașov, n. 1949

Bibliografie:

Transcriere interviu realizat în cadrul cercetării de teren din ianuarie 2025, arhiva personală.

Legenda camerei împăcării – perspective din vremurile noastre

Radu-Andrei Smeu, email: raduandrei.smeu@ulbsibiu.ro

Istorie, anul II

Potrivit tradiției orale din Slimnic și Biertan (județul Sibiu), camera împăcării era, în secolul al XVI-lea, un spațiu destinat soluționării conflictelor maritale. În această încăpăre, cuplurile aflate în prag de divorț primeau o ultimă șansă de reconciliere, fiind obligate să conviețuiască într-un spațiu îngust, pentru o perioadă (trei zile, două săptămâni sau chiar șase săptămâni). Potrivit legendei, condițiile erau austere. Cei doi soți erau hrăniți doar cu pâine și aveau la dispoziție strictul necesar: un pat îngust, un scaun, o farfurie, o lingură și un singur pahar. Scopul acestui regim era de a favoriza cooperarea, oferindu-le soților un timp dedicat reflecției și comunicării, menit să tempereze tensiunile și să îi ajute să ajungă la un acord, întrucât, așa cum remarcă Johann Schaaser, curatorul Bisericii Evanghelice din Saschiz, „într-o comunitate care era atât de omogenă precum cea săsească, era de neimaginat că aveau loc divorțuri sau neînțelegeri care să conducă la o fracționare serioasă a conviețuirii pașnice”.

Din punct de vedere istoric, în ciuda cercetărilor întreprinse de regretatul părinte Walter Gottfried Seidner, preot paroh al Bisericii Evanghelice din Slimnic, și de profesorul Thomas Nögler, arhivele parohiale din Slimnic nu conțin nicio mențiune a acestei practici. La Biertan, se pare că situația este asemănătoare, fapt confirmat și de actualul preot paroh, Ulf Ziegler. În lipsa unor documente specifice, Thomas Pitters, teolog și

profesor asociat dr. în cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă al ULBS, consideră că „avem de-a face cu o tradiție transmisă din gură-n gură, sub forma de legendă”. Aceasta a devenit o parte integrantă a patrimoniului cultural imaterial al celor două localități, fiind unanim prezentată drept o metodă de „terapie de cuplu eficientă”¹. Totuși, succesul de care s-a bucurat legenda nu dovedește nici vechimea, nici veridicitatea ei. Din punct de vedere antropologic, relevanța acesteia, exceptând posibilitatea existenței unui nucleu istoric, constă în mesajul pe care îl transmite despre comunitatea care a creat-o. În acest sens, folcloristul Timothy Tangherlini remarcă faptul că astfel de „narațiuni istorificate” erau menite să transmită principiile unei comunități, ele fiind considerate mijloace de propagare a valorilor, anxietăților și aspirațiilor colective, având deseori un rol moralizator sau didactic².

Practica trebuie înțeleasă în contextul mai larg al comunităților săsești, când, odată cu trecerea la luteranism „s-au deschis mai multe uși” printre care și posibilitatea de a divorța. Inițial, aflați sub jurisdicția Bisericii Catolice, partenerii erau indisolubil legați unul de celălalt din cauza dreptului canonic și a prevederilor credinței catolice. Această ordine avea să fie amenințată de instaurarea reformei, întrucât, așa cum observă Thomas Pitters: „protestantismul a dus la eliberarea spirituală a credincioșilor, de sub tutela unei biserici catolice

¹ Conform tradiției, între 1572-1867, au fost consemnate doar două cazuri de divorț în localitatea Slimnic și un singur caz în Biertan.

² Timothy R. Tangherlini, *It Happened Not Too Far from Here...: A Survey of Legend Theory and Characterization*, în *Western Folklore*, vol. 49, nr. 4, 1990, pp. 378-379.

atotputernice”. În acest sens, Ulf Ziegler consideră că „episcopul a încercat ca localitatea în care se afla episcopia să fie o localitate fără probleme”, iar acest obiectiv putea fi atins doar prin asumarea deplină a rolului bisericii ca fiind un tip de instituție responsabilă de menținerea ordinii sociale și a disciplinei religioase³. Maria Pakucs-Willcocks mai menționează că: „misiunea cea mai grea în disciplinarea și educarea religioasă a comunității revenea parohilor înșiși”⁴, întrucât chestiunile legate de căsătorie intrau sub jurisdicția Bisericii⁵. Preotul era cel dintâi chemat să-și asume atât funcția de îndrumător spiritual, cât și pe cea de exemplu moral⁶, având datoria de a interveni pentru a împiedica destrămarea legăturii conjugale.

Foto: Camera împăcării din Biertan în prezent

Johann Schaaser subliniază: „când vorbim despre valori sociale, repere, caracteristici sau liantul societății săsești, nu putem evita rolul bisericii în comunitate. Deja, după arhitectura generală a satelor săsești, putem observa rolul pe care îl juca și îndeplinea biserica. Ea este, de obicei, așezată în centrul localității sau pe un deal

proeminent din imediata apropiere a localității și toate străzile (ulițe) conduc spre ea. Ea veghea practic asupra bunului mers al lucrurilor, iar acest rol îi revenea, în primul rând, preotului. Acesta trebuia să-și îndeplinească rolul de mediator, părinte spiritual, păstor, etc...”. În mod similar, Thomas Pitters consideră că „influența bisericii nu trebuie subestimată. Biserica i-a învățat pe amândoi și i-a influențat pe motive etice, amândoi știind foarte bine că legătura lor este, în cele din urmă, binecuvântată de biserică. Era un lucru imposibil de ignorat în acel moment. Teama de-a deveni vinovați, nu numai în fața societății, ci mai ales în fața lui Dumnezeu, era mare, despărțirea în divorț devenind o chestiune pe care amândoi doreau s-o evite cu orice preț. Pe aceste motive, trebuie să căutăm și rolul pastorului de împăciuitoare conjugal”.

Cu toate că Biserica Săsească a permis divorțul, ea a continuat să-l privească ca pe un lucru contrar voii lui Dumnezeu. În consecință, exista o tendință puternică, din partea autorităților, de a descuraja acest fenomen, pentru a evita alunecarea în extrema, la fel de periculoasă, a transformării acestei permisiuni într-o practică utilizată în mod pripit⁷. În comunitățile săsești, căsătoria nu era doar un contract între două persoane, ci și o legătură care implica întreaga comunitate⁸. Dincolo de dimensiunea ei teologică, familia era considerată cea mai mică, dar și unitatea de bază a vecinătății, iar buna funcționare a acesteia depindea de respectarea principiului conviețuirii pașnice în interiorul familiei. Thomas Pitters explică: „În contextul vieții comunei săsești, a fi căsătorit era de o importanță deosebită, fiindcă numai căsătorit ai fi putut deveni membru al vecinătății. Fără apartenența la vecinătate, erai pierdut, pentru că vecinii se sprijineau între ei, începând cu sărbători, cu serbări în familie precum nunta sau

³ Mária Pakucs-Willcocks, *Sibiul veacului al XVI-lea. Rânduirea unui oraș transilvănean*, Editura Humanitas, București, 2018, pp. 175-176.

⁴ *Ibidem*, p. 179.

⁵ Julia Derzsi, *Delict și pedeapsă. Justiție penală în orașele săsești din Transilvania în secolul al XVI-lea*,

Editura Egyetemi Műhely, Cluj-Napoca, 2022, pp. 174-175.

⁶ *Ibidem*, pp. 181-182.

⁷ Mária Pakucs-Willcocks, op. cit., p. 193.

⁸ Raluca Maria Frîncu, *Solidarități socio-economice, vecinătăți din sudul Transilvaniei*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2018, pp. 71-72.

înmormântarea, dar și cu lucrări, ca de exemplu construirea unei case, și așa mai departe. [...] Nunta, care era o condiție prealabilă pentru intrarea în vecinătate, a fost sărbătorită de întregul sat, ca o sărbătoare a bucuriei. Întreaga vecinătate a contribuit, nunta devenind o serbare a comunității, deoarece creșterea numărului de noi membri a fost vitală pentru vecinătate. Atât contribuțiile materiale, cât și munca desfășurată în acest sens au fost clar definite. Atât mirele, cât și mireasa intrau într-un nou statut social prin nuntă. Acest lucru era marcat de diferite ritualuri, de-a lungul nunții. Nu vreau să mă refer, în detaliu, la numărul mare de astfel de obiceiuri/ritualuri de nuntă, dar un lucru rămâne important de spus: tocmai prin marea festivitate a unei nunți, era subliniată unicitatea acesteia. Separarea legăturii era exclusă în viața publică a unei vecinătăți”. Johann Schaaser, de asemenea, menționează: „Din tinerețe, practic, putem vedea că însăși societatea în care trăiau îi forma pe tineri, încă de la vârste fragede, să chibzuiască bine și temeinic înainte de a face acest pas în viață. După întreaga muncă depusă de către comunitate pentru unicul moment în viața unui om, era practic imposibil să-ți treacă prin cap ideea de a divorța. Trebuia să trăiești în continuare în această comunitate. Poate era o constrângere sau poate rușine pe care o simțeau familiile, dar eu sunt de convingerea că tocmai această căldură și acest sentiment de sprijin necondiționat primit din partea comunității conduceau la această lipsă aproape totală de divorțuri”. Într-o comunitate voit omogenă din punct de vedere etnic și religios, menținerea coeziunii sociale și a ordinii morale erau considerate mai importante decât libertatea individuală, căci orice abatere de la această ordine amenința însăși stabilitatea vecinătății. Astfel, Johann Schaaser consideră că „practica reconcilierii era fundamentul bunei funcționări a vecinătăților și conviețuirii pașnice în interiorul comunității”. Thomas Pitters, vorbind despre reconciliere, susține că originea

acestei practici trebuie explorată atât în cadrul teologiei împăcării, ca parte integrantă a teologiei protestante, cât și în practica generală a reconcilierii, care „originar a fost (și a rămas) o funcție străveche a structurii vecinătății, pe care imigranții au adus-o cu ei, încă din secolul al XIII-lea”.

Foto: Camera împăcării din Slimnic în prezent

Analizând multiplele forme ale practicii reconcilierii, în cadrul Bisericii Săsești din Transilvania, Christoph Klein identifică patru contexte principale în care aceasta se manifesta: în Ziua Judecății⁹, cu prilejul admiterii în frățiile sau sororitățile bisericii, înaintea participării la spovedanie ori împărtășanie și în timpul ritualurilor de trecere – precum căsătoria, moartea și înmormântarea¹⁰. Rolul deosebit de important al reconcilierii în viața spirituală și socială a vecinătății ar implica extinderea acesteia și în cadrul familiei. Astfel, așa cum observă Thomas Pitters, birourile parohiale nu sunt „instanțe de separare, ci mai degrabă instanțe de legare și de reconciliere”.

⁹ „Ziua judecății” era o adunare anuală specifică comunităților săsești din Transilvania. În cadrul acestei zile, vecinătățile își analizau activitatea din anul precedent, iar încălcările regulilor erau sancționate. Ziua era, totodată, un moment de reconciliere obligatorie, în care toate conflictele trebuiau

soluționate. Adunarea avea și activități administrative (alegeri, primirea sau excluderea membrilor) și se încheia cu o petrecere comunitară.

¹⁰ Klein, Christoph, *Die Versöhnung in der siebenbürgisch-sächsischen Kirche*, Böhlau, Köln, 1998, p. 107.

Prinși în ritmul vieții cotidiene, avem adesea tendința de a privi trecutul într-o lumină idilică. Camera împăcării nu este o excepție, după cum bine subliniază Ulf Ziegler: „După primul interviu ce l-am dat, nu știu pe unde a apărut, și au văzut, cred că a fost la televiziune, și am primit niște telefoane, nici nu știu cum m-au găsit, prin primărie [...] Și m-au întrebat: un domn zice că ar vrea să divorțeze sau soția vrea să divorțeze, el dacă nu poate să vină cu ea la această închisoare... Deci percepția cred că a fost total romantică. Deci o percepție romantică asupra ceea ce se întâmpla acolo”. În spiritul reflecției propuse de Christoph Klein, deși practica poate fi apreciată pentru rolul său în promovarea reconcilierii și menținerea ordinii, ea aparține unei structuri în care normele sociale, etice și religioase erau sacralizate și reglementate strict, fiind impuse din exterior. Christoph Klein menționează că: „Lumea nu mai poate fi abordată din perspectiva instituției și cu mijloacele acesteia, ci, în primul rând și mai presus de toate, din perspectiva persoanei” (t.n.)¹¹, respectiv că „Autoresponsabilitatea persoanei față de Dumnezeu, față de aproapele său și față de sine nu mai poate fi delegată autorității sau reprezentanților unei puteri instituționale, ci trebuie asumată personal” (t.n.)¹². Acest „nou cadru” capătă un sens diferit, libertatea nu mai înseamnă doar absența constrângerilor externe, ci presupune conștientizarea și asumarea voluntară a responsabilității de a crede și acționa în concordanță cu principiul reconcilierii și al ordinii. Privind această alternativă modernă, Thomas Pitters concluzionează: „În zilele de astăzi, importanța bisericii a scăzut, așa că cuplurile certate apelează la ceea ce se numește „mediere”, care este făcută de un mediator specialist, acesta înlocuind rolul de împăcător al pastorului în zilele noastre [...] Ce este medierea? Este o procedură voluntară, extrajudiciară, de soluționare a conflictelor, în care două părți afectate, adică cei implicați, caută soluții cu sprijinul meu, în mod independent și responsabil. Conduc, promovez și structurez discuțiile în procesul de mediere. Sunt neutru, imparțial și obligat, prin lege, să păstrez confidențialitatea. Medierea este

utilizată în multe domenii diferite, cum ar fi medierea familială, a cuplurilor, medierea la locul de muncă etc. Medierea poate ajuta în toate cazurile, la rezolvarea conflictelor, într-un mod constructiv și pașnic, în viața de zi cu zi. Sunt abordate interesele și nevoile părților în conflict, pentru a produce o mai bună înțelegere reciprocă și pentru a găsi o soluție comună, care să fie acceptabilă pentru toți [...] Eu cred că omul și problemele lui, în fond, nu s-au schimbat prea mult, în comparație cu vremurile anterioare. Iar soluțiile, astăzi cu denumiri diferite, sunt similare, fiindcă, în principiu, mecanismele psihologice sunt aceleași. Ceea ce s-a schimbat însă, este mediul social, economizarea și individualizarea societății, care creează relații nesănătoase într-un număr crescând. Cred că numai atunci, când oamenii își vor da seama că relații familiale sănătoase și coeziunea socială sunt mai importante decât banii și satisfacerea propriilor plăceri, se va schimba atitudinea față de problemele divorțului”.

Persoane intervievate:

Ulf Ziegler, Mediaș, n. 1970

Thomas Pitters, Sibiu, n. 1956

Johann Schaaser, Sighișoara, n. 1984

Bibliografie:

Derzsi, Julia, *Delict și pedeapsă. Justiție penală în orașele săsești din Transilvania în secolul al XVI-lea*, Editura Egyetemi Műhely, Cluj-Napoca, 2022.

Frîncu, Raluca Maria, *Solidarități socio-economice. Vecinătăți din sudul Transilvaniei*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2018.

Klein, Christoph, *Die Versöhnung in der siebenbürgisch - sächsischen Kirche*, Böhlau, Köln, 1998.

Pakucs-Willcocks, Mária, *Sibiul veacului al XVI-lea. Rânduirea unui oraș transilvănean*, Editura Humanitas, București, 2018.

Tangherlini, Timothy R., *It Happened Not Too Far from Here...: A Survey of Legend Theory and Characterization*, în *Western Folklore* vol. 49, nr. 4, 1990.

Sursa fotografiilor: Arhivă personală

¹¹ *Ibidem*, p. 207, (trad. n.).

¹² *Ibidem*, p. 210, (trad. n.).

Vecinătatea săsească din satul Veseud, județul Sibiu

Iulia Paula Todor, email: iuliapaula.todor@ulbsibiu.ro.

Istorie, anul III

Din cele mai vechi timpuri, oamenii și-au căutat diferite forme de organizare a comunităților, pentru a reuși să funcționeze și să conviețuiască cât mai bine. Vecinătățile săsești reprezintă una dintre cele mai durabile forme de organizare comunitară, formă întâlnită la etnicii sași din Transilvania și împrumutată de către comunitățile românești din zonele locuite de sași. Putem defini *vecinătatea* ca o organizație comunitară alcătuită din familiile care locuiesc într-o anumită zonă a unei localități, având ca scop sprijinul reciproc și ajutorarea membrilor săi în diverse situații ale vieții cotidiene.

Articolul de față are ca scop descrierea vecinătății din satul Veseud, comuna Chirpăr, județul Sibiu. Pentru această cercetare, au fost intervievate trei persoane. Primele două, Eurlich Wilhelm. și Borchină Eugenia. sunt soț și soție și sunt etnici sași ai satului Veseud. Cea de-a treia persoană intervievată, Nevodar Mihaiela, este muzeograf la Muzeul de Istorie „Valea Hârtibaciului”.

În satul Veseud – Zied, după cum îl numesc sașii –, au funcționat trei vecinătăți. Ca orice organizație, vecinătatea funcționa după o oarecare ierarhie. Șeful sau capul vecinătății era „**tatăl de vecinătate**”. Eurlich Wilhelm., etnic sas și localnic în acest sat încă din 1966, mărturisește că această funcție era deținută de o persoană timp de doi ani: „au fost trei vecinătăți în Veseud. Și acolo aveau și niște obligații, cum se spunea... era tot doi ani, era tata vecinătății – *Neuberfelter*, pe săsește –, era ales și avea doi ani de zile. După aia, venea următorul” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n.1966).

Această funcție se obținea prin votul membrilor vecinătății. Alegerile se țineau o dată la doi ani. Nevodar Mihaiela confirmă faptul că tatăl de vecinătate avea responsabilitatea să trimită oamenii în locurile unde trebuiau ajutați cei din vecinătate: „Da, tata de vecinătate, [numit și] *sitac* sau *ritac*.

Deciziile erau luate prin vot majoritar, la adunarea membrilor, apoi notate într-un proces verbal. Deciziile se refereau, în principal, la ajutor mutual în gospodărie – de exemplu, lucrări de construcții, când își construiau case –, la sărbătorile familiare – nunți, botezuri, [unde] trebuiau să participe toată vecinătatea. Și la doliu [priveghi] și la mormântare nu lipseau... să fie cineva lângă mort” (Nevodar Mihaiela, Bârghiș, n.1971).

Dulap de firidă, unde se păstrau actele și banii vecinătății

Tatăl de vecinătate deținea **semnul vecinătății** și actele care, după fiecare alegere, erau mutate la următorul tată de vecinătate, după cum confirmă Eurlich Wilhelm „Acolo era semnul vecinătății – fiecare vecinătate avea așa, un semn. Și, dacă era ceva, un mort, o curățenie în parc, o curățenie în cimitir sau orice lucrare, trimitea semnul ăla și eu meream încolo, la vecinul...: *Măine, la ora 14, ne întâlnim în parc!* [și el ducea mesajul mai departe, la următorul vecin și tot așa, până

semnul de vecinătate ajungea înapoi la tatăl de vecinătate]. Și fiecare vecinătate avea semnul ei” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966). Soția tatălui de vecinătate deținea titlul de „**mamă de vecinătate**”.

O altă funcție era deținută de **persoana care se ocupa cu vasele vecinătății**. Această persoană avea datoria ca, la evenimentele din sat, să pregătească vesela pentru servirea mesei: „Și, după aia, vecinătatea o strâns bani. Asta a fost poate prin anii șaptezeci sau așa, mai încoace. O strâns niște bani și o cumpărat veselă și, după aia, fiecare putea, dacă aveau un botez, o nuntă sau așa, putea să ia, de acolo, veselă, începând de la oale din alea mari, pentru supă, până la pahare, păhărele” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966).

Desigur, membrii vecinătății aveau obligația de a se implica în viața comunității. Bărbații se ajutau între ei, la muncile din gospodărie, iar femeile la muncile casnice. Soția lui Eurlich Wilhelm, Borchină Eugenia, spune că și femeile aveau datoria de a se implica în viața comunității, ajutând, la treburile casnice, pe cei care nu puteau să își facă treburile de zi cu zi (bolnavi, oameni în vârstă). De asemenea, organizau activități comune, unde se puteau întâlnii toate femeile vecinătății: „Ce știu de la bunică mea, că atunci, pe vremuri, iarna, în general, se adunau femeile pe rând, la fiecare, fiecare seară la altă persoană, și apoi, acolo, coseau, făceau, croșetau, unele făceau ciorapi sau cipcă pentru fețe de masă, pentru cearceapă [cearceaf]. Sau când punea războiul... Iar acolo, trebuiau mai multe femei să pună ițele și toate alea” (Borchină Eugenia, Veseud, n. 1975).

Fiecare an se încheia cu un **bal**, la care se strângeau fonduri și unde tatăl de vecinătate comunica membrilor ceea ce au realizat în anul care a trecut. De asemenea, se citeau numele celor care aveau amenzi de plătit, pentru că nu au luat parte la activitățile vecinătății. Existau amenzi și sancțiuni ce puteau fi aplicate în cazul în care unii membrii nu contribuiau nici cu muncă și nici cu bani, la viața comunității. Sancțiunile puteau fi aplicate și pentru neparticiparea la viața religioasă a vecinătății.

Oamenii puteau fi amendați pentru că nu participau la slujbele bisericii: „Dacă era bolnav, bolnav, Doamne ferește, nici o problemă. Dar dacă așa [altfel], amenda. Sau... Eu știu, că n-am fost noi. Da’ tineri de 15, 16, 17 ani trebuia să meargă la biserică. Și, dacă nu meream, dacă lipseam de la biserică, la sfârșitul anului era câte 5 lei amendă, dacă nu meream la biserică” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966).

Vecinătatea avea rolul de a ajuta toate categoriile sociale defavorizate care aparțineau comunității, printre care se numărau orfanii, văduvele și bolnavii. Aceștia erau vizitați regulat de către comunitate: „Da’, pentru văduve, pentru copii, tot femeia care a fost, în anul ăla, *neuvermutter* [mamă de vecinătate] și *neuvervater*, tata vecinătății, care erau atunci, în anul ăla, aveau [grijă de ei]. Și, dacă era, în vecinătate, o văduvă sau era un copil bolnav, ea merea și aduna [cele necesare]... Mă rog, o dată pe zi, acolo, să meargă să vadă, cu mâncare, sau să-i ducă ceva de mâncare și să vadă dacă e tot în regulă, dacă are, iarna, foc, dacă nu putea să se scoale din pat. Tot de la vecinătate pornea [această acțiune de binefacere]!” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966).

Astăzi, vecinătatea săsească nu mai funcționează în satul Veseud. Majoritatea etnicilor sași au plecat în Germania, după Revoluția din 1989, și se întorc ocazional, în vacanță. Obiectele care odată au aparținut vecinătăților, au fost păstrate fie de către ce bătrâni, fie au fost vândute sau donate. Eurlich Wilhelm și soția sa povesteau, cu tristețe, despre faptul că vesela vecinătății a fost dată la Cristian: „Și așa, au fost implicați, în biserică, de la început. Și ce facem cu vesela aia? Și o donat-o la un azil de bătrâni aici, undeva, nu știu, pe lângă Sighișoara. Și știu că au făcut proces verbal” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966). „Da, Cristian. Unde lucruri, astea de la biserică, astea de valoare, sau de la casă parohială, au fost duse acolo. Și au făcut rânduială înainte să plece.” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966). Orga originală a bisericii a fost și ea donată: „Cisnădia a luat orga de la biserică” (Eurlich Wilhelm, Veseud, n. 1966).

Așadar, vecinătatea săsească din satul Veseud a fost o formă de organizare comunitară, care a funcționat bine și care i-a ajutat pe oameni să trăiască în rânduială și să se susțină reciproc. Din cele povestite de persoanele intervievate, se vede clar că vecinătatea era prezentă în toate momentele importante din viața satului, de la muncile din gospodărie și sărbători, până la boală, moarte și viață religioasă. Astăzi, vecinătatea a rămas doar în amintirile celor care au trăit în aceste comunități și în puținele obiecte care mai pot fi văzute în muzee sau la foștii membri ai comunității.

Persoane intervievate:

Wilhelm Eurlich, Veseud, n.1966

Mihaiela Nevodar, Bârghiș, n. 1971 (muzeograf la Muzeul de Istorie „Valea Hârtibaciului” din Agnita)

Eugenia Borchină, Veseud, n. 1975

Bibliografie:

Frîncu, Raluca Maria, *Solidarități socio-economice. Vecinătăți din sudul Transilvaniei*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2018.

Martin Rill, Georg Gerster, *Valea Hârtibaciului, Valea Calvei și ținutul Verzei*, Siebenburgen Buch, 2024.

Sursa fotografii: arhiva personală

Însemne de vecinătate din Muzeul de Istorie,
Valea Hârtibaciului

Moartea privită prin ochii oamenilor din comuna Zvoriștea, județul Suceava - De la leagăn la mormânt – aspecte inedite

Dragoș Agavriiloaie, email: dragosgabriel.agavriiloaie@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

Moartea, în credința oamenilor din comuna Zvoriștea, județul Suceava, reprezenta un pas firesc spre o altă lume – cea de dincolo –, un prag pe care fiecare om îl trecea în drumul său „de la leagăn la mormânt”. Zvoriștenii sunt conștienți de efemeritatea vieții pământești, inclusiv în ceea ce privește copiii, motiv pentru care practicile de protecție aveau un rol important. O femeie însărcinată, de pildă, nu avea voie să se afle în casa unui muribund și nici să participe la o înmormântare, fără să poarte o ață roșie la mână. Se credea că, dacă încălca această rânduială, copilul s-ar fi putut naște „galben”. Printre ritualurile menite să salveze copilul de boală și de moarte se număra și practica vândutului prin geam. Mama trebuia să „vândă” simbolic copilul, prin fereastră, pe câțiva bănuți, unei alte femei, ca un fel de rupere a legăturii cu forțele nevăzute, considerate aducătoare de rău. Geamul, graniță între interior și exterior, devenea aici un mod de a înșela moartea – prin scoaterea copilului pe geam, nu pe ușă, cum se scot morții. Prezența celor plecați în lumea de dincolo era evocată și în momente de bucurie ale vieții. La nuntă, de exemplu, dacă unul dintre miri avea un părinte decedat, iertăciunea se realiza la mormântul acestuia. După rostirea iertăciunii, pe cruce era lăsată o floare de cununie, care se pune, de obicei, în pieptul mirelui, socrilor și nașilor.

La câțiva ani după nuntă, oamenii deja erau conștienți de necesitatea pregătirii *comândului* – a zestrei mortului. Acesta conținea obiectele necesare înmormântării: de la bani și câteva animale, până la sicriu, hainele de înmormântare, ștergare, lumânări, găleți și saci din pânză de cânepă, pentru gropari. Toate acestea erau adunate treptat, ca parte firească a drumului pe care fiecare îl are de parcurs.

Zvoriștenii erau adesea preocupați de **semnele considerate prevestitoare** ale morții, care încă au valoare ritualică în comunitate. Printre acestea, se numărau cântecul cucuvelei, urletul prelung al câinilor sau anumite trăsături ale celui decedat – precum poziția ochilor –, interpretate ca semne ale unei chemări din lumea de dincolo.

Gătirea mortului era un moment important. Trupul era îmbrăcat în haine noi, pregătite din timp, fie „nemțești”, fie românești. Copiii, de exemplu, erau îmbrăcați într-o cămașă albă, nouă, iar bătrânii erau înmormântați după portul pe care îl avuseseră în viață. Exista credința ca femeile să fie împodobite cu mărgelile și cercei, neapărat o bijuterie să fie roșie, fiind chiar un ritual de protecție, permițând astfel sufletului să-și găsească liniștea în lumea de dincolo: „înainte, fimeilor li sî puneu mărgelile și cercei, da sî hie roșii. Aestea le purtau, de obicei, și pi la sarbatori. Ele ziceau că le fereau di rele. Așa era și când le înmormântau” (Hareta Agavriiloaie, sat Buda, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1944). Sicriul – „împrumutat” dacă nu era pregătit dinainte – era împodobit cu flori. În interior, se așeza o pânză albă, brodată, iar trupul era pus pe un lăicer (covor) de lână. Pe piept, peste mâinile încrucișate, se puneau o

cruce de ceară curată – uneori pusă într-o batistă –, alături de o icoană peste care era așezată o monedă. De obicei, femeile își strâneau părul pe care și-l tăiau de-a lungul vieții, într-o față de pernă, iar la moarte, acea pernă, umplută cu propriul păr, era pusă în sicriu.

Când o persoană murea, la intrarea în casă se atârna **doliul**, numit și steag – o bucată de pânză neagră care, în Zvoriștea, rămâne doar trei zile, spre deosebire de alte comune, din vecinătate, precum comuna Grănicești, unde se lasă un an de zile.

Toiagul era o lumânare special confecționată, având o lungime de trei ori mai mare decât cea a defunctului, rulată în formă de spirală. Astăzi, aceasta poate fi achiziționată direct din comerț. Ea trebuia să ardă la căpătâiul mortului, pe un sfeșnic adus de la biserică, în timpul celor trei zile de priveghi și, ulterior, la mormânt. În timpul priveghiului, se puneau, lângă sicriu, o cană cu apă și una cu făină, pentru ca sufletul să se poată adăpa sau să lase urme dacă trece pe acolo. Urmele din făină și scăderea apei erau interpretate ca semne că sufletul a vizitat locul. Exista obiceiul de a nu se mătura casa din spate către ușă, ci invers, pentru a nu atrage moartea asupra altor membri ai familiei, și nu se dădea gunoiul afară, pentru a nu alunga sufletul celui decedat, înainte de vreme. Căinii, dar mai ales pisicile, trebuiau alungate din casă, căci acestea îl puteau jeli prea mult pe stăpân, încât sufletul nu ar fi putut părăsi casa.

Un element prezent doar în memoria bătrânilor este așa-zisul **bocet din zori**. Scopul acestuia era de a vesti în sat că cineva a murit. O femeie apropiată decedatului trebuia să se trezească înainte de răsăritul soarelui, în zilele de priveghi, să deschidă larg toate ușile casei, mai apoi să o înconjoare de trei ori, rostind un bocet, al cărui variantă nu l-am găsit momentan în teren: „eu îmi aduc aminte de când o murit tata, aveam unsprezece ani. Mama se scula de dimineață, da' înainte să dea soarele, și bocea. Bocea și înconjura casa de trii ori. Avea glas foarte frumos. Amu, înainte, bocea lumea așa, în sat. Noi, când ne trezeam, mereu zăceam: oare cine a mai murit, de se aude bocind?” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). Varianta de bocet care a supraviețuit mai mult timp a fost cea din timpul priveghiului: „în bocet, își pune omu' jelea și nacazu', plus că plâneau și despre lucrurile pi cari le-o lasat mortul în urmă. Tare îmi pare rău că astăzi nu sî mai bocește” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). În comuna Zvoriștea, nu au existat bocitoare de profesie. Aici, cele care boceau, erau rudele decedatului, fie surori, fie verișoare: „Am avut un pui pe lume/ Și s-o dus și nu mai vine/ Dacă aș ști că ar veni,/ Că răușă i-aș plivi,/ Și de iarbă și de nalbă,/ Ca sî vie mai degrabă,/ Stai așa și nu plivi!/, Că niciodată n-ai vini/ Și nimeni nu m-a dori,/ Numai a mele fetiț/ Că oriunde s-ar uita/ Pe tata nu l-a videa,/ C-am ajuns socru mare,/ Cu multă supărare,/ Stați și mă plângeți/ Că nimic nu mai aveți,/ C-am fost un tată isteț./ Dacă vreți să mă vedeți,/ Sub în adâncului mormânt,/ Că niciodată n-am crezut,/ Că voi fi la putrezit(…)” (Filofteia Vasiliu, sat Dealu, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1925-d. 2012). Tot la priveghi, se făceau uneori „glume” sau anumite jocuri menite să alunge din tensiunea priveghiului. Acestea erau realizate doar la anumite persoane, care în viață au fost mai șugubețe (glumețe). Una dintre acestea glume era legarea unei ațe de mână mortului și tragerea ei prin geam, pentru a speria oamenii prezenți la priveghi, făcând ca mâna să se ridice brusc. Aceste jocuri reflectau un amestec curios de teamă și familiaritate cu moartea: „se făceau glume. Țân minte c-o murit un băitan, cam de

douăzeci și ceva de ani. Nu știu ce o avut. Eu am auzât, că doar eram copchilă, da' mortu' nu era departe de unde stateam noi. Am auzât cî cineva, amu cine s-o găsât, i-o legat o ață de mână, la mort, o trecut-o prin geam. Când era lume mai multî, cineva, de afarî, trage de ață și tragînd de ea, se ridica mâna mortului. Sî speriau oamenii”(Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936).

Urma **pregătirea pomului** care începea cu o seară înainte de înmormîntare și se termina în dimineața acesteia cu împodobitul: „pomul se pregătea în ultimă seara de priveghi. Se făceau gogoși simple, dar și sub formă de stea, de porumbel și de frînghie (...). La bază, se așezau fructe. Totul se așeza, în dimineața înmormîntării, pe o masă specială adusă de la biserică” (Angela Sfichi, sat Dealu, comuna Zvoriștea, n. 1957). Pomul era format din șapte sau nouă bețe – de obicei făcute din resturi de șindrilă – așezate în cruce. Apoi, „sî pune un băț și, după, o gogoasă, după alt băț de-a curmezișul, ca sî fie în formă de cruce. Se mai faceu (...) sageați, așa, cât mîna. Numai într-o parte se înhîge. Pomul se împodobește cu covrigei, gogoși. Covrigeii se faceau tot în casă, da' nu împlețiți. Se mai făcea pe vremea ceea. De la o vreme încoace, nu se mai face pom. Se fac numai colacii mari și îi pui acolo. Era frumos, da' o ieșit moda aceea” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). Pe crengile acestui pom, se înfîgeau gogoși, goldane [prune] uscate, poame, nuci și colăcei, dar și „porumbei” [un fel de gogoasă, în formă de porumbel], iar în vîrf, erau puse mere, portocale sau lămâi: „se făceau gogoși cât pentru trei pomi. Toți copchiii așteptau, pe după vatră, să mînînce. Pe atunci, gogoșile erau cel mai bun dulce al lor” (Hareta Agavrioloaie, sat Buda, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1944). Simion Florea Marian a consemnat că oamenii de la oraș și cei mai învățați de la sate – imitînd moda orășenească – au început să facă pomul de înmormîntare mai „stilizat”, fără ramuri întregi de pom, ci din bețișoare

de brad, frumos cioplite și aranjate. Acestea erau împodobite cu fructe¹.

Cînd sicriul era scos din casă, cineva trebuia să spargă o cană de pragul ușii pe care ieșea mortul, iar toate ușile casei erau trîntite și închise, persoanele din casă rămînînd înăuntru pentru cîteva momente. În trecut, se așeza un lăicer sau o bucată de pînză, nefolosită, pe pragul ușii, iar aceasta era apoi oferită de pomană.

Dacă persoana își exprimase dorința de a fi condusă pe ultimul drum cu fanfară, atunci, din acest moment, muzicanții începeau să cînte și continuau pînă la îngropare, precum și după aceea. „Cînd mure' cineva tînăr, se tocmea o fanfară. Dacă era necăsătorit, cei care tocmeau fanfara erau prietenii celui care o murit, iar dacă era căsătorit, fanfara era tocmită de familie. Cît mergea mortul la biserică și la cimitir se cântau cîntece di jele sau romanțe, dar și cîntece care i-o plăcut omulu' în viață.” (Hareta Agavrioloaie, sat Buda, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1944).

Înainte ca mortul să părăsească ograda, în poartă se dădea un animal, de pomană, unui copil, în general, o vacă sau oaie „și, înainte, cî țin minti cînd o muri socrul meu, așa se dăde atunci, un animal în poartă: ori un miel, ori o vacă. Cînd o murit socrul meu, un vecin de aici – da' e mort acum – s-o dus și-o dezlegat vaca din șură și-o venit înainte de a porni mortul din ogradă. Cînd o venit mortul, el state cu vaca, la poartă” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). Pe drumul spre biserică, coroanele de flori deschideau alaiul, urmate de colivă, pom, cruce, prapuri împodobiți cu ștergare. Dacă decedatul se înmormînta peste altă persoană, pe lîngă aceste ștergare se mai puneau un rînd de năfrămi, batice sau pînză. „La podoabe nu pune lumea ca amu. Lumea mai cumpara albiț (pînză albă), lua un metru și-o tăia, nu în jumătate, așa, închijăș – pe diagonală. Și pune de aceea la podoabe sau șervete țasute-n casă. Colaci, nici

¹ Simion Florea Marian, *Înmormîntarea la români-Studiu Etnografic*, Editura Academiei Române, București, 1892, p. 166

vorbă, puneau câte un ban în albița ceea și atât.” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). De la casa defunctului până la cimitir, se făceau doisprezece sau douăzeci și patru de prohoduri. Acesta era momentul în care se împărțeau punțile. Înainte să pornească cortegiul funerar, după fiecare prohod, se așeza o punte pe jos, în fața acestuia, de obicei lângă sfeșnic „și venea cineva din familie și anunța pe cineva: Uite! Mergi că ți-am lasat puntea acolo, lângă sfeșnic. Și vezi că erau persoane care până ajungea cel anunțat, nu o mai gasea. O lua altcineva” (Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936). De fapt, de aici vine și numele de „punte”, un fel de pod simbolic, pe care sufletul trebuie să-l treacă. Dacă acasă se lăsa un pahar cu apă, pentru ca sufletul să îl bea, atunci când cortegiul funerar trecea pe lângă o fântână, în drumul spre cimitir, se lăsa bani pe marginea acesteia, bani pe care îi adunau oamenii necăjiți. Un asemenea obicei se practică și la răscruce de drum, unde familia aruncă, în spate, câteva monede. După înmormântare, comunitatea participa la o succesiune de praznice, care marcau treptat desprinderea decedatului de lumea celor vii și integrarea lui în lumea de dincolo. Primul praznic avea loc imediat după înmormântare, apoi la nouă zile – când, în casă, trebuia să se dea cu

var. În această zi, se făcea aburul, un borș (supă) care era, ulterior, sfințit de preot.

Peste acest prim prag, se suprapuneau apoi alte momente de pomenire, la patruzeci de zile, la un an și la șapte ani. Paștile reprezentau, de asemenea, un al moment important în menținerea relației cu cei morți. În seara de Înviere, se aprindeau focuri direct pe morminte: „mama tăcea cât ardea focul și mă îndemna și pe mine să fiu liniștită. Spunea că trebuie să ascultăm focul și să-l urmărim, poate îi vom auzi pe cei de dincolo” (Angela Sfichi, sat Dealu, comuna Zvoriștea, n. 1957). Un alt moment, la care participa întreaga comunitate, era hramul cimitirului, zi în care familiile se reuniau la mormintele celor apropiați. Pe fiecare mormânt, se întindeau textile pe care se așezau diferite ofrande. Preotul sfințea alimentele, iar după slujbă, oamenii rămâneau în cimitir, lângă morminte, unde consumau hrana: „acolo, mergea atuncea tăta lumea. Și mâncau și beau. S-așezau pe mormânt, jos. Nu prea se dădea ca amu, de pomană.

Dezgropăminte de 7 ani

Mai dădeau pahare de alea, cu oleacă de apă într-însele. Femeile făceau cozonac, plăcinte, galuște. Tăte aastia sî hie de sufletul celor morți. Nu era lume fudulă.” (Hareta Agavriloaie, sat Buda, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1944). Ciclul

ritului funerar se încheia, simbolic, la șapte ani, prin dezgropăminte, considerată o a doua înmormântare. Odată ce osemintele erau scoase la lumină, ele erau acoperite cu o pânză albă sau cu un batic. Gesturile reproduceau, în formă condensată, o parte a ritualurilor primei înmormântări.

Persoane intervievate:

Hareta Agavriloaie, sat Buda, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n.1944;

Aurelia Petrencic sat Zvoriștea, comuna Zvoriștea, jud. Suceava, n. 1936;

Angela Sfichi, sat Dealu, Comuna Zvoriștea, jud Suceava, n. 1957;

Bibliografie:

Simion Florea Marian, *Inmormântarea la români - Studiu Etnografic*, Editura Academiei Române, București, 1892;

Înmormântarea în grădina casei, în satul Homorod - O practică, din trecut, de întoarcere acasă

Todor Maria Teodora, email: teodoramaria.todor@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

*„Și tot ce-i neînțeles
se schimbă-n neînțelesuri și mai mari
sub ochii mei – căci eu iubesc
și flori și ochi și buze și morminte.”
Lucian Blaga, Eu nu strivesc corola de minuni*

În ceea ce privește despărțirea de cei dragi, în satul Homorod, județul Hunedoara, aceasta nu presupunea și uitarea. Un lucru normal pentru săteni și bizar pentru străini, grădina casei servea, în trecut, ca loc de veci. Atașamentul față de satul unde și-au petrecut toată viața și ograda pe care au îngrijit-o cu atâta atenție întărea ideea de *ne-despărțire*.

Se spune că sufletul își caută liniștea în același loc în care trupul a găsit-o când era viu. „Ce poa’ să fie mai împlinitor decât să te știi, pe vecie, în ograda ta, la tine acasă?” Și, prin această întrebare retorică, o localnică, Groza Elisabeta (născută în Homorod, n. 1947), ne mărturisește: „*Acolo-n grădină, îi ’nmormântat tata, mama, buna, fratele lu’ buna*”.

Cimitirul? Există, în curtea bisericii din Suseni, adică partea „ăi din sus a satului”, clarifică o altă localnică, Todor Valeria (n. 1943), cimitirul fiind greu accesibil, în trecut: „*Era greu să urci sicriul până acolo-n cimitir, cu căruța... trebuia să treci valea, era mai greu de ajuns... nu ca acum*”. Preferința și alegerea cea mai comună a fost deci edenul din spatele casei.

În plus, așa, mormintele erau mult mai bine întreținute, iar în noaptea de Înviere, satul era invadat de mulțimile de candelă care luminau grădinile. Mai apoi,

la momentul potrivit, când cei mai harnici lucrau pământul, se simțeau sub protecția străbunilor, ba chiar și sub atenta lor observație: „*când lucram, păi lucram curat, că ei te văd, văd tot... fiecă lucră*” (Todor Valeria, născută în Homorod, actualmente în Vaidei, n. 1943).

Conform Legii cu privire la cimitire și servicii funerare, din 2014 înmormântările trebuie să aibă loc în cimitire autorizate. Așadar, odată cu schimbările aduse de cadrul legislativ actual, obiceiul înmormântării în grădină s-a transformat treptat, adaptându-se noilor realități. Practicile funerare ale comunității au evoluat, îndreptându-se către spații special amenajate, în timp ce vechea rânduială a rămas în urmă, ca parte a memoriei colective a satului. Astăzi, ea dăinuie mai ales prin

amintiri și relatări, ca o expresie a legăturii profunde dintre oameni, pământ și riturile de trecere.

„Se pecetluiește acest mormânt până la a doua venire a Domnului Nostru Iisus Hristos” ne spune Todor Crina (născută în Banpotoc, n. 1970) că rostește preotul de fiecare dată când marchează, cu hârlețul, în patru puncte ale gropii, formând o cruce, peste mormânt, după ce sicriul e coborât în sânul pământului, înapoi, acasă.

Persoane intervievate

Elisabeta Groza, Homorod, jud. Hunedoara, n. 1947

Valeria Todor, Homorod, jud. Hunedoara, n. 1943

Crina Todor, Orăștie, jud. Hunedoara, n. 1970

Bibliografie:

Baciu Petru, Vălean Ioan „*Repere Monografice. Geoagiu*”, Editura Emira, Deva, 2013

Țara Colibelor din Râu Sadului, județul Sibiu

Andreea Georgiana Ciogu, email:andreeageorgiana.ciogu@ulbsibiu.ro

Istorie, anul II

Pe plaiurile din comuna Râu Sadului, județul Sibiu, au rămas urme ale unor vremuri de mult uitate, dar care continuă să fie adevărate comori. Un exemplu ar fi Țara Colibelor. Zona, care astăzi doar amintește de sezoanele în care ciobanii o cutreierau zilnic, se găsește într-o stare de degradare rapidă și continuă. Totuși, în ultimii ani, Asociația My Transylvania, cu susținerea primarului comunei, Daniel Minea, și cu ajutorul meșterilor locali, au inițiat un proiect dedicat salvării colibelor, prin care să readucă la viață povestea strămoșilor oamenilor din Râu Sadului, precum și practica ciobănitului.

Am avut ocazia de a discuta cu primarul comunei, Daniel Dumitru Minea (n.1986), și tatăl acestuia, Ioan Minea (n.1955), care mi-au răspuns la mai multe întrebări cu privire la colibele de la Râu Sadului.

Puteți să-mi spune-ți ce sunt colibele și ce rol aveau acestea?

„Colibele sunt locuințele în care stăteau ciobanii, în zona montană, pe pășunile alpine și chiar în jurul satului, sălașele de locuit pentru perioada de vară a ciobanilor.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

De către cine au fost construite?

„Erau meșteri locali care le construiau, da' le construiau, de fapt, proprietarii, beneficiarii, care stăteau cu oile pe pășunate. Existau, la momentul respectiv, meșteri locali care știau să construiască, [respectând] specificul locului, construcții în lemn.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

„Și mai veneau meșteri de pin comuna Rășinari [...] și mai lucrau aicea și, bine, contra cost,

și făceau colibele și șurile care erau folosite pentru gospodărie.” (Ioan Minea, n.1955)

Cum au fost construite?

„Deci ele se construiau pe fundații de piatră seacă [...]. Și, după, care se continua cu lemn. Și lemnul era îmbinat tip coadă de rândunică. Și toată construcția era, practic, numa' din lemn de brad. [...] Totu' se lucra numa' manual. Și acoperișurile erau făcute din șindrilă, tot așa șindrilă care se făcea din lemn de vârf [lemn din zone mai înalte], anumit lemn de brad care se căuta de meșterii locali în anumite zone numa' de ei știute.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

Cum arată pe dinăuntru o colibă? Ce fel de lucruri conține?

„Păi, o colibă [...], ca și într-o cameră, într-un loc avea un loc de plat – cum zăcem noi de sobă –, era făcută așa, pe două laturi [...], unde oamenii, puneau acolo să-și încălzească când făceau mămăligă, încălzeau mâncare, încălzeau laptele. Și, într-o latură, avea un pat eventual, unde puteau să doarmă și care era așternut cu cojoc sau mai era și cu paie, cu sac de paie, de fân, să zicem așa. Sau

dacă nu era în colibă, aveam în pod. Acolo era dormitoru', în fân. Și, în rest, avea și o masă, na, într-un colț, o masă, cu niște scaune de ăștea, făcute tot din lemn, cioplite.” (Ioan Minea, n.1955)

„Și-aveau un fel de cârlige, de sus agățate din grindă, de sus, unde agățau ceaunele la foc, mă rog, pentru mâncare [...]. Știu că, la bunicu', în colibă, pe toate grinzile erau numa' cuie, cuie de care agățau tot felu' de chestii. Cred că peste o sută de cuie am scos din colibă, când am renovat coliba aia.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

Ce vechime au colibele?

„Păi, din cele mai vechi timpuri îs datate colibele ăștea. Practic, noi, ca și zonă, comuna Râu Sadului, cum se trage din Rășinari, primele apariții pe plaiurile noastre îs de pe la 1700. Da' probabil că și înainte de 1700 existau colibele unde locuiau sau se gospodăreau ciobanii.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

Care a fost numărul maxim de colibe?

„Dintr-un istoric al comunei, am văzut că ar fi fost undeva la vro două sute șeptezăci de colibe, între două sute cincizeci și două sute șaptezăci de colibe ar fi existat pe toate dealurile din juru' satului, da', acum, o ajuns undeva la vro șaptezăci, din care, utilizate efectiv, nu mai mult de douăzeci de colibe.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

De ce au încetat să mai fie folosite colibele? Mai sunt crescători de animale care să le mai folosească?

„Păi, din cauză că bătrânii noștri, săracii, s-o dus, și copii nu măi prea... așa, o luat calea, calea străinătății majoritatea, ca și pin alte părți și nu, nu... Puțâni care o rămas, care să ducă tradiția mai departe, să crească. Nu mai sunt.”

„Mai sunt, da' puțâni. Cred că zece la sută, eu știu, cam maxim zece la sută care să mai folosească așa, să zăci efectiv. Din care o avut oi și care o fost ciobani.” (Ioan Minea, n.1955)

Cum a fost pentru dumneavoastră experiența de a sta, pentru o vreme, într-o colibă?

„Acuma, când mă gândesc, îi cu nostalgie să zăc așa, știi? Că aș vrea să mai fiu o dată tânăr. Și [...] copiii noștri totuși o mai prins, da' nepoți, care vin să vie să mai prindă vremurile ălea și perioada care am trăit-o noi, cum să zăc... Și oamenii erau mult mai uniți, știi? Și era pe dealuri, când era, mai ales

toamna și primăvara, când era cu oile pe acolo, păi la fiecare colibă era familie cu oi și cântau cu fluierile și copiii zburdau. Ne jucam pe acolo, fugeam. Mai ales în luna mai, când erau gândaci din ăia, fugeam după gândaci ca să-i prindem pe acolo, era minunat, ce să zâc, ca în rai. Acuma o rămas ca o poveste, da' era minunat, ce să zâc! Minunat!” (Ioan Minea, n.1955)

În legătură cu proiectul de acum câțiva ani pentru restaurarea colibelor (Țara Colibelor), ce părere aveți? Știți cumva dacă restaurarea colibelor a continuat?

„Da, ideea era ca să nu le lăsăm să piară, colibele ăstea și să le dăm cumva o nouă valoare, dacă ele, în ultimii trizăci de ani, o rămas părăsite de proprietari și de oieri. Na, acuma ne-am gândit că-i păcat să le lăsăm să se prăbușească, să dispară. Și ideea asta o fost, ca să le reabilităm și să încercăm să le dăm un scop turistic cumva, să le facem

vizitabile, să le facem un fel de circuit turistic al colibelor.”

„În fiecare an, în general, se face [renovează] câte o colibă. Nu există o posibilitate mai mare de a renova mai multe colibi deodată, ritmu-i cam de o colibă pe an. Și, cumva, am încercat să fie și în diferite locuri, da' n-am reușit chiar în toate dealurile comunei să reabilităm colibe. Probabil în anii următori.” (Daniel Dumitru Minea, n.1986)

Așadar, povestea colibelor nu s-a încheiat aici, nicidecum. Ea continuă să fie scrisă an de an, cu fiecare restaurare nou făcută.

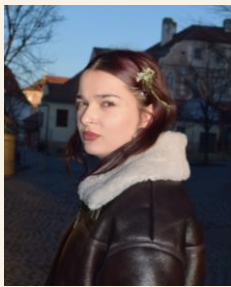
Pentru mai multe detalii puteți accesa pagina de Facebook „Țara Colibelor”.

Persoane intervievate:

Daniel Dumitru Minea, Râu Sadului, Sibiu, n.1986

Ioan Minea, Râu Sadului, Sibiu, n.1955

Sursa fotografiilor: arhiva personală

„Cuvinte ungurești” moștenite de la bunica

Mortean Denisa-Gabriela, email: denisagabriela.mortean@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, anul II

„Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék, akinek a szeme kék”¹

Deva, oraș din județul Hunedoara, are o lungă istorie a comunității maghiare, din care și familia mea face parte. Astfel, noi, acasă, folosim adesea cuvinte și expresii ungurești – nu neapărat vorbim doar în maghiară între noi – în bucătărie, în glume, în urări.

Când eram mică, am petrecut foarte mult timp cu bunica mea Rozália (Momo), de la Ogra, județul Mureș. Mereu auzeam prin casă cuvinte precum „kutya” despre câinele pe care îl avea în curte – și „lopító” – despre care știu că însemna fund de lemn, dar pentru care nu am găsit acest corespondent în maghiară. Copilăria mi-a fost plină de cântece și poezii, dintre care încă țin minte „Az a szép”.

În sat, erau foarte multe case vopsite cu verde. Bunica și unchiul meu îmi spuneau că este culoarea Ungariei.

Părinții mei vorbesc des în maghiară, chiar dacă eu nu am avut ocazia de a învăța limba când eram mică. Printre expresiile uzuale, aud des „Mit csinálsz?”, care înseamnă „Ce faci?”. Este una dintre cele mai frecvente întrebări pe care le aud în familie. Chiar dacă interlocutorul nu răspunde în maghiară, întrebarea este păstrată exact așa.

„Hol van?” – „Unde este?”. Se folosește pentru orice obiect sau persoană lipsă. „Hol van a távirányító?”. „Nagyon szép vagyok.” – „Sunt foarte frumoasă.” O expresie rostită adesea, în glumă, în

momente de joacă, în special de copii sau între surori, ca o ironie. Pe tata, îl aud des spunând „Fáj a fejem.”, care înseamnă „Mă doare capul.” Tot de la el știu „Fázom.” – „Îmi este frig.” și „Sétálni megyek.” – „Merg la plimbare.” sau „káposztaleves”, care înseamnă „ciorbă de varză”.

În această fotografie, sunt eu cu fratele meu Antonio și bunica mea Rozália Fülöp, Ogra, județul Mureș, 2007

Mama și mătușile mele, 2015

¹ Țăla e frumos, Țăla e frumos, cine are ochii albaștri (Az a szép, cântec maghiar)

În limbajul de sărbătoare, știu „Boldog Karácsonyt!” – „Crăciun fericit!”, care este urare maghiară, dar uneori o folosim împreună cu urarea românească. Este parte din atmosferă.

Aceste cuvinte și expresii nu sunt doar niște etichete pentru obiecte și acțiuni, ci fac parte din tradiția familiei noastre. Sunt legate de amintiri. Când spunem „Fázom”, în loc de „mi-e frig”, e ca și cum ne aducem aminte de moștenirea noastră de la părinți și nepoți. De asemenea, ele creează o graniță între spațiul familiei noastre și cei din jur. Mama îmi spune, de multe ori, că atunci când nu vrea ca cei din jur să înțeleagă, vorbește în maghiară cu mătușa mea, sau uneori își mai aduc aminte câte un cuvânt și se amuză.

Acești termeni sunt mai mult decât câteva aspecte lingvistice legate de familia mea, sunt o mărturie a tradiției noastre, a identității și a modului în care conviețuim. Cuvintele maghiare din casa noastră sunt dovezi ale istoriei noastre și le păstrăm în suflet.

Persoane intervievate:

Mihaela Morteau, Deva, Hunedoara, n. 1973

Zorica Vas, Dindești, Satu Mare, n. 1967

Nicolae Pentru Morteau, Iernut, Mureș, n. 1972

Sursa fotografiilor: arhiva personală

Zorica (Naghy) și Zoltán Vas, mătușa și unchiul meu, 2017

Interviu cu dr. Anamaria Iuga, cercetător și șef al secției „Studii etnologice”, în cadrul Muzeului Național al Țăranului Român

Dragoș Agavriiloaie, email: dragosgabriel.agavriiloaie@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, Anul II

Am cunoscut-o pe doamna dr. Anamaria Iuga cu prilejul unei prezentări susținute în cadrul unui curs de etnografie coordonat de lect. univ. dr. Maria Șpan. Cu această ocazie, ne-a vorbit despre cercetările dumneai de teren și despre una dintre cele mai recente publicații, reușind să capteze atenția tuturor prin dedicarea și pasiunea cu care și-a prezentat cercetările. Modul profund în care a abordat tema prezentată ne-a determinat, încă de atunci, să o considerăm una dintre cele mai potrivite persoane pentru un interviu în cadrul rubricii „Să descoperim personalități în domeniu” a revistei noastre. Ulterior, am avut ocazia de a o reîntâlni în cadrul seminarului ASTRA MULTICULTURAL, desfășurat în perioada 16–18 iulie 2025, ediția a X-a, unde prezentarea dumneai ne-a impresionat din nou. Suntem bucuroși și onorați că a acceptat să ne acorde acest interviu, prin care ne oferă o perspectivă valoroasă asupra etnologiei contemporane.

Anamaria Iuga (n. 1977) este cercetător, șef al secției „Studii etnologice” în cadrul Muzeului Național al Țăranului Român. În anul 2009, a finalizat doctoratul cu o teză în domeniul filologiei, la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, sub îndrumarea prof. univ. dr. Ion Șeuleanu, teza fiind publicată în 2011, la Editura Galaxia Gutenberg, cu titlul *Valea Izei îmbrăcată țărănește. Camera bună – dinamismul tradiției*. Din 2017, a preluat coordonarea revistei MARTOR. Revista de antropologie a Muzeului Țăranului Român(<https://martor.muzeultaranuluiroman.ro>); a coordonat, alături de alți colegi, numerele tematice ale revistei în anii 2016, 2022 și 2024. Temele de cercetare de interes sunt: dinamica obiectelor țărănești, dinamica obiceiurilor contemporane, documentarea cunoștințelor ecologice tradiționale. A publicat articole științifice în volume colective și în reviste naționale și internaționale. Participă la

conferințe de specialitate și face parte din echipele care organizează expoziții temporare în cadrul Muzeului Național al Țăranului Român. În anul 2025, a publicat, la Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, volumul *Țesând povești. Istorii de viață în camera bună maramureșeană*.

Când a apărut interesul dumneavoastră pentru etnologie? A existat o apropiere de acest domeniu încă din copilărie?

Mulțumesc, în primul rând, că v-ați gândit la mine! M-am născut într-o familie de intelectuali: tatăl meu, poet, interesat și pasionat de folclor, care a finalizat studiile universitare cu o teză de etnologie; iar mama mea, arheolog, la fel de pasionată de folclor, care îmi povestea cum, în timp ce era în spital, așteptând să nască, până să intre în sala de operație, culegea legende și poezie populară

de la colegele de salon. De aceea, cred că dintotdeauna a existat în familia mea un interes pentru etnologie. Dar cred că am avut așa o deschidere pentru etnologie datorită bunicii mele: am copilărit într-un sat de lângă Sighișoara, iar bunica mea era o povestitoare cu har. De la ea am aflat de iarba fiarelor, de strigoi de lapte, de focurile ce ar în locurile unde sunt îngropate comori, de uriașii care au stăpânit lumea pe timpuri... Cred că dacă nu era bunica mea care să îmi încânte copilăria cu povești minunate, probabil că alegeam altă carieră.

În cercetarea de teren, ați observat schimbări ale tradițiilor din satele maramureșene?

Când eram în anul I de facultate (la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca), la etnologie, am ales să particip la sesiunea de comunicări studențești cu o lucrare despre covorul maramureșean. Am citit atunci mult, m-am documentat cu pasiune. În timp, am aprofundat tema și iată că în anul IV am ales să finalizez studiile universitare cu o teză de licență despre covorul maramureșean, adunând, de fapt, toate informațiile pe care le-am aflat de-a lungul anilor. Iar pentru această lucrare am fost în câteva sate din Maramureș, în căutarea unor covoare mai vechi. Întrebând de covoare vechi, femeile îmi arătau covoare cu motive florale, așa cum se țin covoarele în ultimii 50-70 de ani. Dar pentru mine nu erau acelea covoarele vechi pe care le căutam... După ce am primit răspunsuri similare în mai multe case, m-am gândit că așa este acum în Maramureș: s-a schimbat tradiția locului și, de fapt, trebuie să mă uit la dinamica aceasta mai mult. De aceea, după studiile de masterat (unde m-a interesat tot dinamica tradiției), am ales să urmez studii doctorale, unde, în mod evident, am aprofundat tema dinamicii tradițiilor locale, concentrându-mă pe modul în care se modifică obiectele țărănești și obiceiurile în Maramureș. Având, însă, în vedere că cercetările mele au avut loc în mai multe regiuni ale României, am putut să observ dinamismul tradiției nu doar la nivel regional, în Maramureș, ci la nivel național. Modificările care apar sunt datorate

schimbării stilului de viață, adoptării unor valori noi, de actualitate pentru omul care trăiește la țară. De altfel, schimbarea este inerentă culturii populare și tradiției. De multe ori îmi aduc aminte de ce ne spunea prof. Ion Șeuleanu la primul curs pe care l-am avut în anul I cu domnia sa: dacă avem cizme de cauciuc pe piață, de ce să ne așteptăm ca sătenii să poarte în continuare opinci, când cizmele sunt mult mai potrivite pentru viața la țară? Profesorul meu a folosit, atunci, un exemplu percutant, care ne-a determinat să conștientizăm că tradiția e dinamică și că trebuie să acceptăm acest lucru pentru a înțelege valorile culturale ce se perpetuează de la o generație la alta, dar și valorile care sunt abandonate de-a lungul timpului.

Care sunt cele mai importante transformări ale practicilor cotidiene și rituale pe care le-ați documentat în ultimii ani?

Ceea ce am observat în ultimii ani este o deschidere tot mai mare către procesul de patrimonializare, inclusiv din interiorul comunităților. După cum știm, patrimoniul nu este doar ceea ce păstrăm de la generație la alta și dăm mai departe urmașilor noștri, ci este în primul rând un proiect datat, cu o istorie proprie. Este un concept care a apărut la un moment dat, odată ce faptele culturale genuine încep să fie abandonate pentru că nu mai răspund nevoilor omului contemporan. În acel moment, oamenii și-au dat seama că e nevoie de o intervenție, un alt mod de producție culturală prin care să fie conștientizați localnicii asupra valorilor pe care ei înșiși le au. Mă gândesc aici la definiția patrimoniului oferită de Convenția Comisiei Europene privind rolul patrimoniului cultural pentru societate, emisă la Faro în 2005 (România a semnat un act de adeziune la această convenție în acest an, 2025): patrimoniul ar fi ansamblul resurselor moștenite, identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, și care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție. M-aș opri asupra a două cuvinte: unul este „evoluție” – faptul că se recunoaște că orice cultură, orice tradiție este dinamică. Al doilea cuvânt este

„identificat” – care arată că patrimoniul se diferențiază de cultura locală prin faptul că reprezintă doar o parte din aceasta. Cum spunea Vintilă Mihăilescu în 2012 (în introducerea la cartea Andreei Lazea – „Pentru o antropologie a patrimoniului și patrimonializării”), patrimoniul este moștenirea, dar nu este niciodată toată moștenire. În concluzie, doar ceea ce a fost selectat ca fiind valoros pentru o comunitate devine patrimoniu. Ei bine, astăzi, în satele românești, e din ce în ce mai important procesul de patrimonializare, adică de transformare a faptelor culturale vii (ori pe cale de a fi abandonate) în patrimoniu, fiind recunoscute valoarea lor culturală și identitară pentru comunitate. Ca să vă dau câteva exemple, ați văzut că sunt din ce în ce mai multe localități în care există mici muzee locale, unde sunt etalate obiecte și lucruri vechi, care altădată făceau parte din cotidianul familiilor de acolo, dar care acum sunt ridicate la rang de „vestigii” ale unei lumi cu alte valori față de omul contemporan, poate o parte din ele abandonate de-a lungul timpului. Sau, un alt exemplu, nevoia de a înființa festivaluri locale ce valorifică obiceiuri care, în același timp, încă sunt active și vii în comunitate. Iar prin această intervenție, chiar dacă vine din interiorul comunității, obiceiurile însele se modifică. Mă gândesc acum la obiceiul Cucilor din Brănești, la câțiva km de București, puternic marcat de înființarea Zilei Cucilor, ca festival local, încă din anii 1990, dublând manifestarea spontană a mascaților, care avea loc după ce se încheia parada măștilor. Astăzi, pentru că prin centrul Brăneștiului trece drumul ce duce la autostradă, chiar și acest festival local este abandonat, dar poate că asta ar reprezenta o șansă pentru comunitate să reia obiceiul doar spontan. Dar sunt multe astfel de exemple, în toată țara. Cred, așadar, că patrimonializarea este schimbarea cea mai importantă ce apare în culturile locale. Este o patrimonializare „sinceră”, dacă e să preiau o sintagmă propusă de Nicolas Adell, care a prezentat, la o conferință, modul în care comunitățile însele pun în scenă autenticitatea. În același timp, patrimonializarea este singura modalitate prin care o parte din cultural locală poate să se perpetueze.

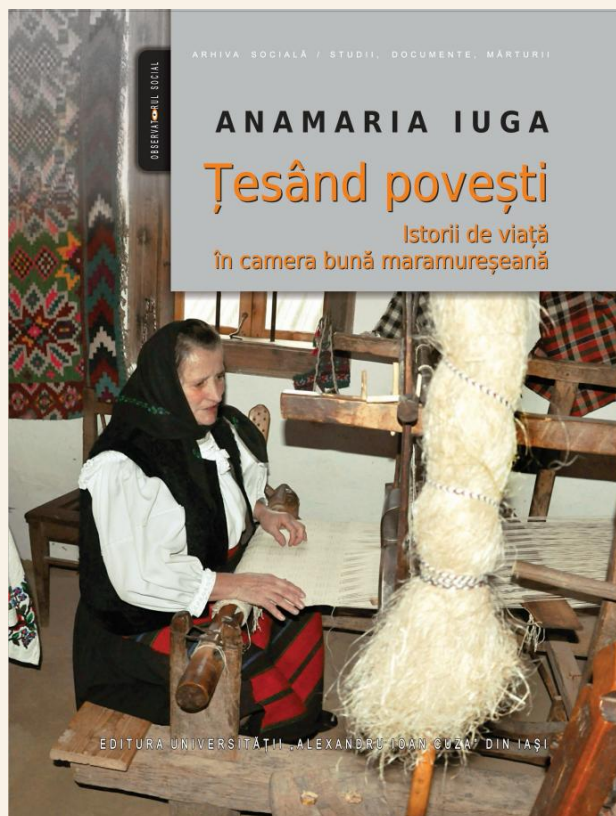
Ați menționat, în interviuri, că vă simțiți legată de locurile documentate și de poveștile lor. Cum influențează această implicare afectivă modul în care lucrați pe teren?

Cu cât petrecem mai mult timp într-un loc, cu atât ne simțim mai de-al locului. De aceea, de câte ori merg pe teren și stau mai mult într-o comunitate, încep să înțeleg lumea prin poveștile spuse de oamenii locului și mă simt, la un moment dat, și eu, ca fiind, într-un fel, adoptată acolo. Poate că în Maramureș am simțit asta mai profund, pentru că sunt din Maramureș. Dar am fost mereu impresionată când gazdele mele mă considerau de-a casei. Ca să vă dau un exemplu, în Maramureș, de sărbători se crede că oamenii răi merg la răscruci de drumuri și aruncă acolo toate relele. Acestea rămân acolo și se agață de trecători. Totuși, oamenii, pentru a se feri de asta, pun sare într-un colț de batistă și o țin în buzunar, sau o pun în pantof. În 2008, de Crăciun, în Dragomirești, înainte să plecăm la biserică, gazda mea mi-a dat un vârf de sare într-o mică batistă, spunându-mi să o țin în buzunar. Mi-am adus aminte de gestul făcut de tatăl meu când eram copil. Atunci m-am simțit cu adevărat adoptată în familia gazdei mele. Toate aceste legături afective cu oamenii întâlniți pe teren mă ajută în cercetare, pentru că știu că ei sunt sinceri și deschiși când vorbesc cu mine, așa cum și eu îmi deschid inima în fața lor. Cu atât mai mult cu cât eu caut să aflu opiniile lor asupra faptelor culturale de care întreb. Așa cum spunea prof. Nicolae Bot, un profesor drag mie, care mi-a modelat primii ani de facultate, experiența personală de viață a interlocutorilor oferă autenticitate documentului etnografic pe care îl culege un etnolog. La fel și în cazul meu, îi rog pe

interlocutorii mei să povestească propriile lor amintiri și experiențe din timpul obiceiurilor, ori să îmi spună motivele pentru care au țesut un covor, care sunt năzuințele pe care le-au pus în acel obiect... și câte și mai câte.

Ați publicat recent cartea „Țesând povești. Istorii de viață în camera bună maramureșeană”. Ce semnificație are pentru dumneavoastră camera bună?

Da, este cartea mea preferată, dacă pot să spun așa. Am scris-o cu foarte mare plăcere, gândindu-mă că aș putea, prin această carte, să aduc un omagiu tuturor femeilor din Maramureș cu care am vorbit în timpul documentării de teren. Dacă în orice casă țărănească, spațiul festiv reprezentat de camera bună este locul unde sunt etalate cele mai valoroase obiecte, pline de semnificații și de povești, tot astfel, cartea pe care am publicat-o este camera mea de parade, sub forma literei scrise. Camerele bune în care am intrat sunt, pentru mine, ca niște peșteri ale lui Aladin, pline de comori, și anume, multe povești de viață inedite, pe care le-am aflat în discuțiile mele cu creatoarele obiectelor (cergi, covoare, ștergere etc.).

Mai reprezintă spațiul camerei bune o formă de afirmare a statutului social?

Da, absolut! Chiar dacă de multe ori rolul camerei bune este luat de „camera cu mobilă”, încăperea unde sunt puse obiecte moderne, noi, în ton cu vremea. În casele unde există amândouă, camera bună este de multe ori mai mică, dar consider că este important că ea mai există. Pentru că este un semn al atașamentului față de tradițiile locului și un semn al prețuirii înaintașilor. Iar atâtea vreme cât această încăpere festivă încărcată de obiectele create de căseni este încă folosită și etalată, ea are în continuare funcția sa inițială, de a consolida poziția socială a familiei în comunitate. Într-un fel, aceasta ar afirma: „suntem membrii ai unei comunități, am fost plecați în străinătate, avem de toate acum, dar tot la valorile de acasă ne raportăm”.

În interviurile pe care le-ați acordat, ați menționat că transformările din sate nu trebuie privite neapărat negativ. Ce forme de adaptare culturală ați observat în comunitățile unde ați realizat cercetare de teren?

Poate că o parte din răspunsul la această întrebare se află mai sus, unde vorbeam de patrimonializare, un proces, în fond, de adaptare culturală, cum spuneți. Iar patrimonializarea arată că în comunități oamenii sunt atașați de tradiții, de multe ori tradiții vii, dar dacă prea mult din lumea modernă intervine în cotidianul lor, ei poate simt că obiceiurile locului sunt amenințate și atunci e nevoie să intervină activ în păstrarea lor. Îmi aduc aminte de un dialog pe care l-am avut în 2001 cu o tânără studentă la Cluj, dar care era dintr-un sat din Maramureș și care îmi mărturisea atunci că nu îi sunt pe plac toate „modernitățile” cu care se confruntă în Cluj. De fapt, îmi spunea cât de atașată se simte de valorile cu care a crescut în satul natal și cum nu crede că le va abandona vreodată. Mi se pare important, pentru că, prin ceea ce îmi spunea ea, conștientizăm că valorile cu care suntem formați își pun o amprentă definitorie asupra noastră ca oameni și, oricât ne adaptăm în locurile în care

trăim, tot la ele ne raportăm. Nu știu dacă am răspuns la întrebarea dumneavoastră, însă vreau să vă spun că nu întotdeauna ne adaptăm sau acceptăm schimbarea. Se poate să fie și o problemă de generație: tânăra generație poate e mai dinamică și mai deschisă la schimbare.

Dacă satul tradițional se află într-o transformare continuă, cum ar trebui muzeele etnografice să abordeze aceste schimbări?

Cred că ar trebui să vorbească tot mai mult despre ele, pentru că altfel creează impresia (greșită) că o cultură este imuabilă, că ceea ce vedem noi astăzi în comunitățile rurale este radical diferit de cum ar trebui să arate un sat „tradițional” ideal... Ori, inovația este inerentă oricărei dinamici culturale și atâta vreme cât un fapt cultural este încă de actualitatea într-o comunitate, el va continua să existe, dar când nu mai răspunde așteptărilor și nevoilor membrilor comunității, va fi abandonat, fără remușcări, ca să spun așa. Iar dacă muzeele ar vorbi despre dinamica tradițiilor ca despre un fenomen cultural obișnuit, schimbările care apar cred că ar fi mai ușor acceptate și, în același timp, faptele culturale abandonate ar fi mai repede patrimonializate și ar primi, într-un fel, valoarea identitară a patrimoniului.

Ați întâlnit, în timpul cercetării de teren, un moment sau o situație care v-a rămas, în mod special, în memorie?

Cred că fiecare cercetare de teren pe care am făcut-o a rămas în amintirea mea ca fiind ceva special, prin oamenii pe care i-am întâlnit, sau chiar și prin întâmplările prin care am trecut. Cred că meseria de etnolog este aleasă de oamenii care iubesc oameni. Și căroră le place să asculte poveștile spuse de interlocutorii întâlniți pe teren. De aceea, cred, când mă gândesc la o cercetare de teren, îmi aduc aminte în primul rând de oamenii cu care am vorbit. De exemplu, aș vrea să o amintesc aici pe gazda mea din Comăna de Sus (jud. Brașov), unde am stat în 2008, când am fost, împreună cu doi prieteni, Bogdan Neagota și Adela Ambrușan, într-o

scurtă cercetare de teren privind colindatul cu turca din Țara Făgărașului. Într-un fel, gazda mea din Comăna era, pentru noi trei, Sfânta Vineri, care ne-a primit cu brațele deschise și cu tolba plină de povești. Povești despre o lume trecută: copilăria și adolescența sa interbelică, o altă lume, fantastică din punctul nostru de vedere, oameni ai secolului XXI.

Cât de important este, pentru dumneavoastră, ca informațiile adunate să ajungă înapoi la comunitățile cercetate?

Cred că este esențial, pentru că în felul acesta comunitatea se simte valorizată. De Rusalii în 2013 am fost într-un sat din Argeș, în Bârla, să urmăresc ceata de călușari. În 2014 am revenit împreună cu o echipă de la Digi World, care au și realizat un documentar despre călușarii din Bârla, pe care îl difuzează pe canalul lor de Tv, dar care a fost prezent și la câteva festivaluri de film naționale și internaționale. Când a fost prezentat filmul la TIFF, au invitat și trupa de călușari la Cluj-Napoca. Din câte am discutat cu călușarii, mai apoi (pentru că am revenit pe teren în 2015, 2016 și 2018), pentru ei a fost extrem de important că au fost valorizați în acest fel.

Cercetările noastre de teren nu ne aparțin doar nouă, ci și oamenilor cu care noi interacționăm. Din acest motiv cred că e important ca oamenii să

aibă rezultatele finale ale cercetării, la îndemână: că e o carte, că e un film... E important să ajungă iar în comunitate.

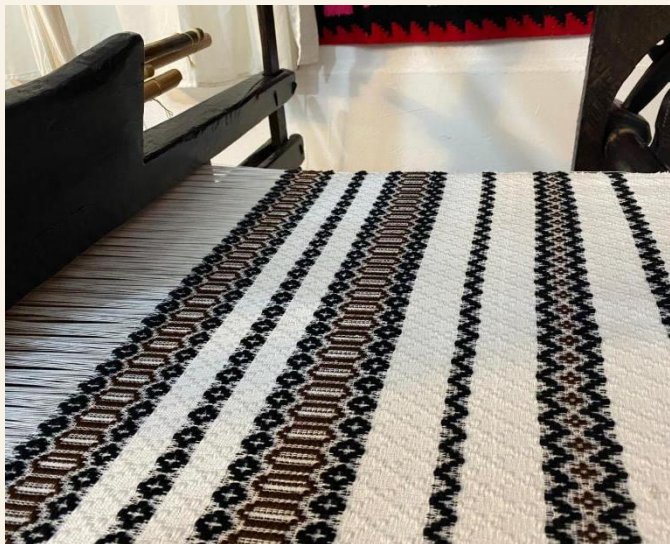
Vă rugăm să transmiteți un mesaj către tânăra generație.

Ați ales o meserie frumoasă în care trebuie să puneți suflet și să vă dăruiti, oferind oamenilor cu care vă întâlniți pe teren timp, afecțiune, dar și crâmpie din viața voastră personală.

Vă mulțumim foarte mult!

Galerie

Dragoș-Gabriel Agavriloaie

Adela-Maria Chivărean

ADELA CHIVĂREAN
THE WOOD DOCTOR

fb.com/dr.adelachivarean

ADELA CHIVĂREAN
THE WOOD DOCTOR

fb.com/dr.adelachivarean

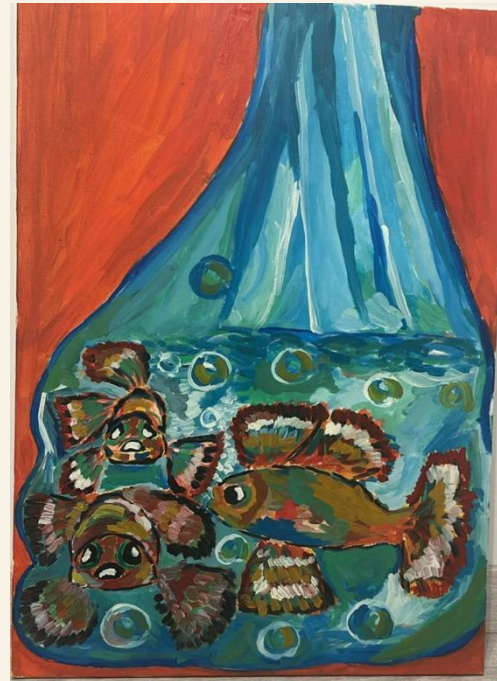
ADELA CHIVĂREAN
THE WOOD DOCTOR

fb.com/dr.adelachivarean

Maria Georgiana Ciocan

Alexandra-Maria Ciucă

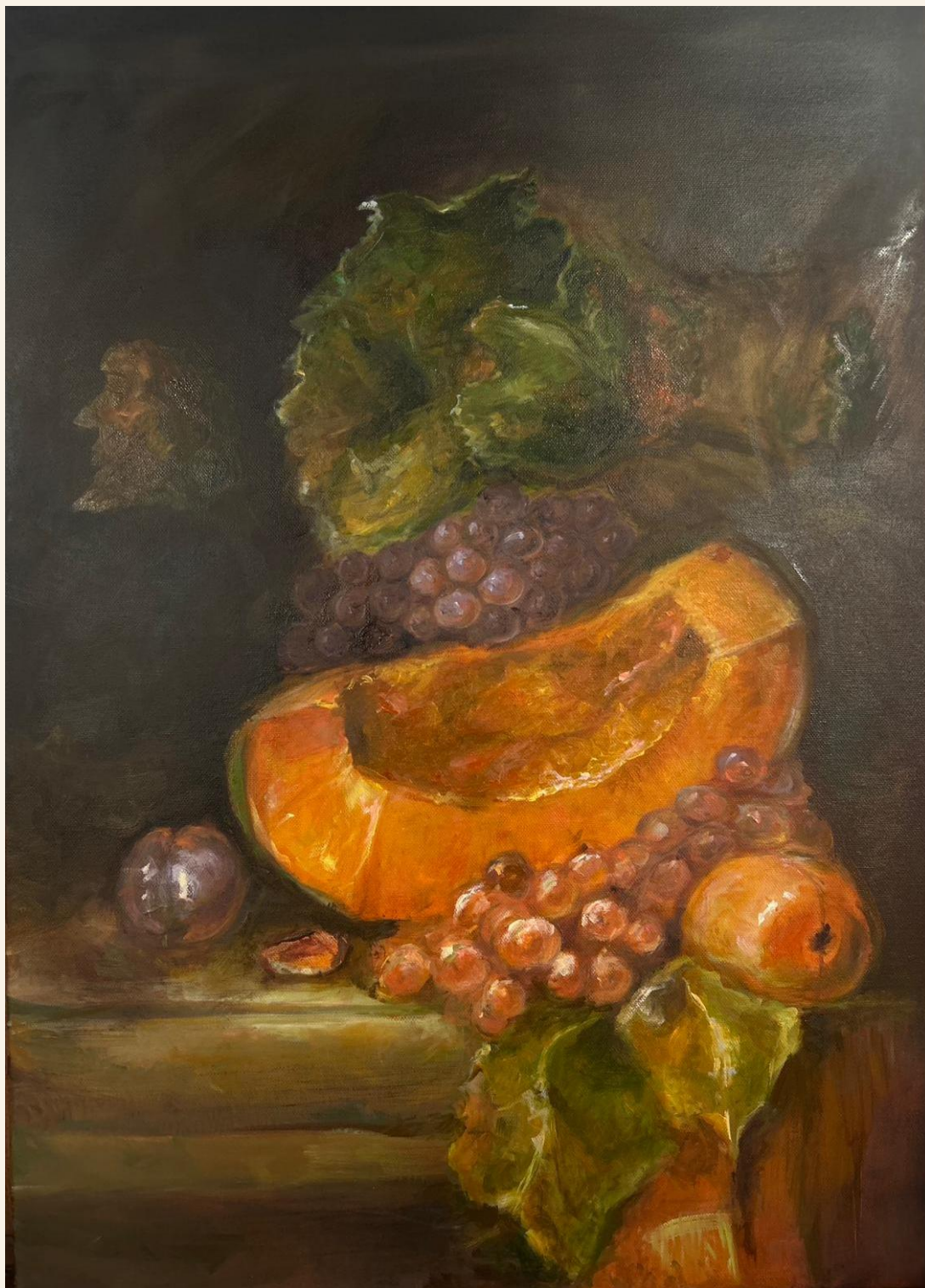
Andreea-Diana Hrițcu

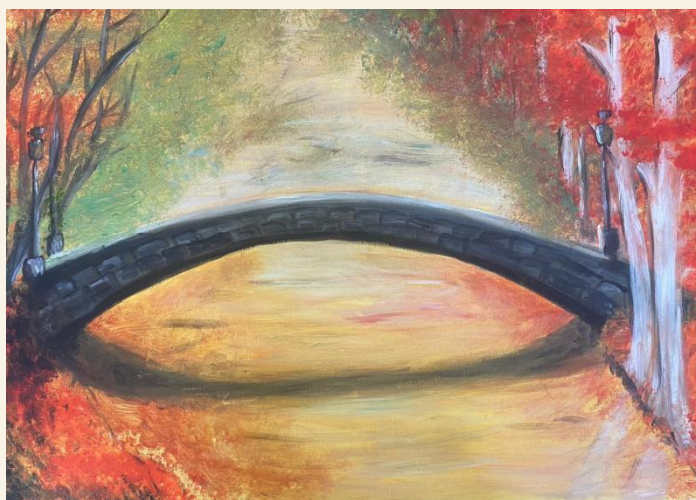
Ioana-Andreea Nenciu

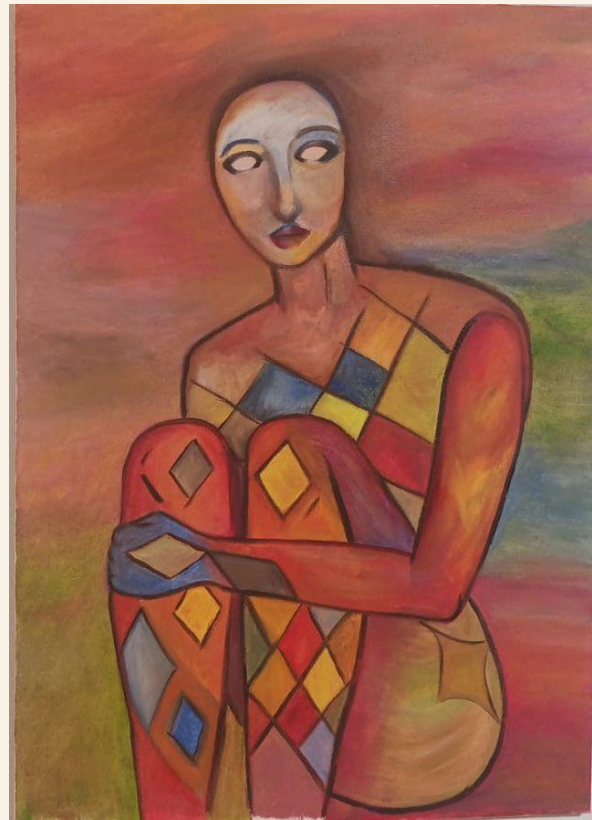
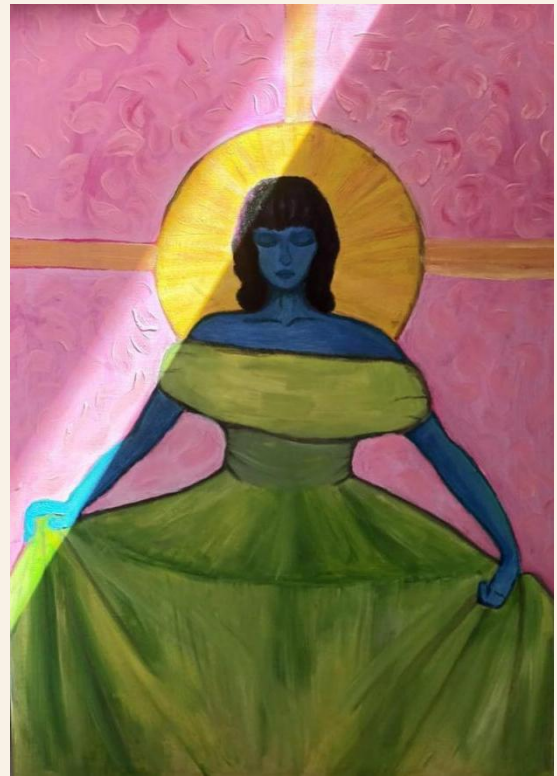
Mirela-Manuela Palade

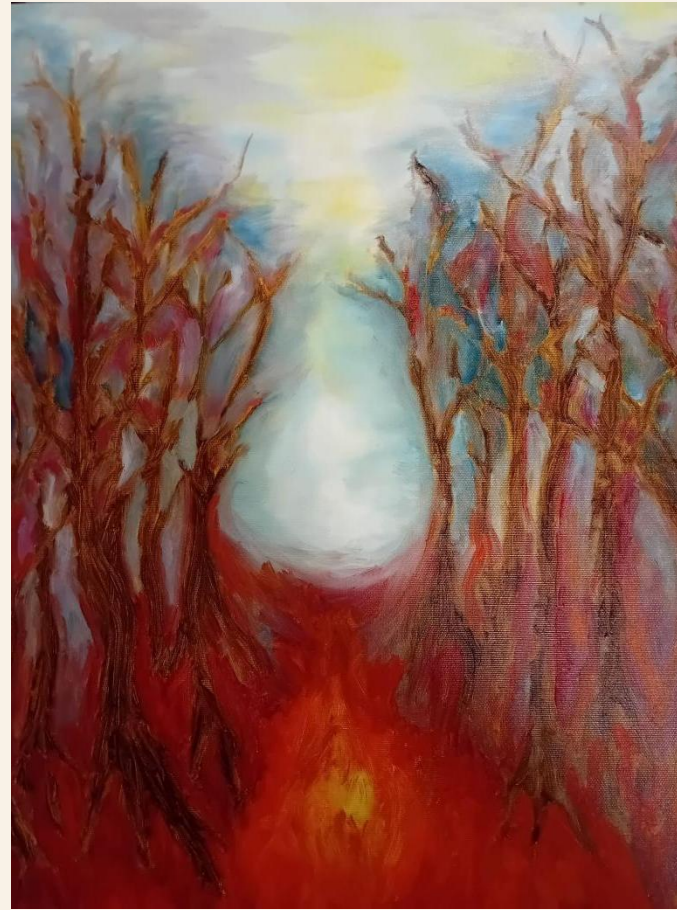
Andrei Streza

Maria Teodora Todor

Nicolae Vintilă

În loc de concluzii...

Cu bucurie, lansăm un nou număr al Revistei de Antropologie Culturală – revista cu numărul 8. Într-o lume a schimbărilor rapide și continue, în care aflăm, spre exemplu, că *parasocial* – definit ca un atribut *implicând sau referindu-se la o conexiune pe care cineva o simte între sine și o persoană celebră pe care nu o cunoaște, un personaj dintr-o carte, film, serial TV etc. sau o inteligență artificială* –, este cuvântul anului pentru Dicționarul Cambridge online, demersul de realizare a Revistei de Antropologie Culturală propune studenților un răstimp în care să rămână ancorați în realitate, în care să își descopere și mai mult propria comunitate și propriul patrimoniu cultural (material și imaterial), să scrie articole bazate pe cercetarea de teren, să participe la o muncă de echipă de creație a unei reviste studentești, să înceapă de la zero și să ducă la bun sfârșit un proiect. Subliniem faptul că fiecare număr al revistei este realizat de studenți de la specializările *Conservare-Restaurare, Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale și Istorie*, din cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Membrii echipei de redacție sunt la o primă experiență de acest gen – comitetul de redacție se modifică în fiecare an (fiind format din studenții din anul II de la specializările noastre), revista având o apariție anuală. Totul se construiește de la zero – de la design-ul revistei, până la conceperea articolelor, bazate pe o cercetare de teren și pe subiecte cât mai originale. Majoritatea celor care publică în revistă sunt la primul lor articol.

Revista din acest an conține 22 de articole, cu subiecte originale, realizate, în marea lor majoritate, de studenții din anul II, de la specializările *Conservare-Restaurare, Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale și Istorie*, din cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Articolele din acest an sunt împărțite în 8 tematici: *Crăciunul, Artă tradițională, Nunta, Secretul gustului, Tradiții, Practici sociale, Trecere, Diverse*. Articolele prezintă subiecte foarte interesante, care sperăm să vă surprindă și să vă bucure. La rubrica *Să descoperim personalități din domeniu*, vă prezentăm un interviu cu dr. Anamaria Iuga, cercetător și șef al secției „Studii etnologice”, în cadrul Muzeului Național al Țăranului Român.

Partea a doua a publicației noastre cuprinde minunate lucrări artistice ale talenților noștri studenți.

Felicitări membrilor comitetului de redacție (anul acesta format din 9 studenți din anul II, de la specializarea *Conservare și Restaurare*), autorilor de articole și mulțumiri speciale Ioanei Nenciu, cea care a realizat desenele de pe copertele RAC 8 și grafica revistei, dar și lui Dragoș Agavriloaie, Andreei Hrițcu și Georgetei Roman, pentru organizarea materialelor RAC 8. Vă invităm să descoperiți ultimul număr al Revistei de Antropologie Culturală, pentru care îi felicit, din toată inima, pe studenți! Bravo!

Mulțumim tuturor celor care ne-au susținut în demersul nostru. Mulțumiri doamnei Profesoare Sultana Avram pentru susținerea constantă.

Menționăm faptul că Revista de Antropologie Culturală poate fi citită și în format electronic la:

<https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/> alias <https://reviste.ulbsibiu.ro/rac/ro/>

Lect. univ. dr. Maria Șpan

